

1981/82:99

Onsdagen den 17 mars fm.

Kl. 10.00

1 § Justerades protokollet för den 9 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades
Proposition
1981/82:134 till justitieutskottet

3 § Föredrogs och hänvisades
Motionerna
1981/82:2186 till försvarsutskottet
1981/82:2187 och 2188 till justitieutskottet
1981/82:2189 och 2190 till konstitutionsutskottet
1981/82:2191 till skatteutskottet

4 § Utrikesdebatt

Talmannen anmälde att utrikesministern *Ola Ullsten* skulle lämna meddelande i utrikespolitiska frågor.

Anf. 1 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! På några få år har det internationella läget allvarligt försämrats. Det går en isande vind av hot genom världen i dag. Spänningarna ökar, konflikterna blir fler och allvarligare. Människors osäkerhet inför framtiden växer.

Det som mer än annat ger oss anledning till oro är stormakternas nästan fullständiga oförmåga att komma till rätta med sin egen fruktan för varandra.

Med sin stora ekonomiska, politiska och militära makt håller de världens öde i sina händer, men de saknar förmåga att bidra med konstruktiva lösningar på världens problem.

Denna situation är mycket farlig, för dem själva och för oss.

Vad som sker i Polen visar att den politiska ordningen i Östeuropa är

oförenlig med hänsyn till individens rätt till frihet och de östeuropeiska staternas rätt till nationell självständighet. Slagorden om folkets demokrati har blivit en trött och cynisk ritual för ledare som måste skydda sig mot folket med milis och stridsvagnar.

Tragedin i Polen är ytterst en följd av sovjetisk maktpolitik. Undantagstillståndet föregicks av militära styrkedemonstrationer och politiska påtryckningar från rysk sida. Vilken roll den kommunistiska stormakten spelade just den 13 december är ovisst och egentligen av mindre intresse. Vad som kvarstår är att detta datum markerar ännu en milstolpe i en process som beskriver kommunistsystemets politiska fall.

Nu är Polen tillbaka i förtryckets tröstlösa vardag. På ett av de monument som polackerna reste över demonstrationerna i Gdynia och Gdansk för tolv år sedan står det: "Maktens soldater dödade arbetare." Fler har dödats sedan dess. Tusentals fackföreningsledare och andra regimkritiker har internerats. Generalernas grepp har hårdnat. Deras löften om frihet framstår inte som trovärdiga.

Vi måste ändå, herr talman, fortsätta att kräva att de står vid sina ord. Vi har inte rätt att säga att polackernas längtan efter frihet är fåfäng. Vi måste fortsätta att säga det som är en ofrånkomlig sanning, att krigslagar och maktspråk endast kan föra Polen ännu djupare in i politisk söndring och ekonomiskt förfall.

Vi måste också inse att Polens kris är omvärldens. Vad de kommunistiska ledarna talar om som deras interna angelägenheter har fört öst och väst ännu längre in i en återvändsgränd av misstänksamhet och konfrontation. Slaget mot det polska folkets frihet har kommit att drabba alla människors förhoppningar om en tryggare tillvaro.

Både Sovjetunionen och Förenta staterna vet trots allt att de i längden inte kan undvara ett åtminstone begränsat samarbete. De borde båda vara skrämda inför perspektivet av en evig konfrontation i det kalla krigets tecken.

Försöken att undvika detta är vaga, men de finns där. Ingendera sidan ville t. ex. ta ansvaret för att Madridmötet skulle bli slutet på de europeiska samarbets- och säkerhetssträvanden som fick sitt uttryck i Helsingforsmötet 1975.

Likväl lyckades man inte samla sig till några som helst konkreta beslut i Madrid, bara till ännu en förhandlingspaus. Att det trots allt inte blev något definitivt förhandlingsavbrott är den svaga strimma av hopp som lättar upp vår djupa besvikelse över att mötet inte kunde föras till ett framgångsrikt slut.

Det var naturligt och ofrånkomligt att de demokratiska regeringarnas delegater i Madrid starkt kritiserade militärens handlande i Polen. Det hade varit uppseendeväckande, om man vid en konferens om avspänning i Europa hade förbigått händelserna i Polen med tystnad. Östs protester mot att debatten blev så omfattande må vara naturliga, men deras rätt att kräva att andra skulle vara tysta kunde vi inte acceptera.

I det läge som nu har uppstått är det viktigt att de resultat som nåtts vid

Madridmötet ändå inte går förlorade. Det påtvingade förhandlingsavbrottet i Madrid bör därför utnyttjas för kontakter mellan de deltagande staternas regeringar. Sverige kommer att aktivt bidra till fortsatta förhandlingar om det slutdokument från Madridmötet som vi tillsammans med övriga neutrala och alliansfria stater har lagt fram.

Det finns redan en betydande enighet om detta dokument. En av punkterna gäller förslag till en första fas i en europeisk nedrustningskonferens. Sverige har som bekant erbjudit sig att stå som värd för denna.

Jag tror inte att någon av supermakterna avsiktligt planerar att gå i krig med den andra. De är rimligen oförändrat medvetna om de oöverskådliga riskerna med en konfrontationspolitik. Samtidigt vet vi att misstro och felbedömningar kan leda supermakterna in i kriser som de till sist får svårt att kontrollera.

Det är mot denna bakgrund som den pågående kapprustningen är så farlig. Den liknar mer än någonting annat ett slags lämmeltåg mot en självförintelse. Tankarna bakom kapprustningen är ett nederlag för det mänskliga förnuftet. Ingen uppgift kan vara angelägnare än att stoppa den pågående utvecklingen mot allt fler och alltmer ohyggliga vapen.

Alla rustar, men supermakternas roll är avgörande. Deras andel av rustningarna är den utan jämförelse största. De bär huvudansvaret för att en kursändring kommer till stånd, men de har ännu inte varit beredda att ta det ansvaret.

En tillbakablick på deras försök till nedrustning eller kontrollerade upprustning ger oss en bild av halvhjärtade ansträngningar, misslyckanden och felslagna förhoppningar. Den förlamande misstänksamheten har hindrat dem från framsteg.

Svårigheterna att nå ett avtal om fullständigt stopp för prov med kärnvapen är ett exempel. Det har hittills varit omöjligt att ens få till stånd multilaterala förhandlingar om ett sådant avtal. Utvecklingen i fråga om kemiska vapen är en annan anledning till oro. Trots ett snart 60-årigt förbud mot användningen av kemiska stridsmedel i krig fortsätter, enligt tillförlitliga rapporter, supermakterna nu i ökad utsträckning att tillverka just sådana vapen.

Andra rapporter talar om pågående forskning i syfte att använda den yttre rymden till krigföring.

Det måste vara politiska ledares och alla andra opinionsbildares uppgift att häva tvångsföreställningen att mera vapen ger ökad säkerhet. I kärnvapenåldern visar man inte sin styrka genom att lägga ytterligare megaton till en redan överstor och militärt oanvändbar förstörelseförmåga. Den verkliga styrkan måste visas vid förhandlingsbordet, i modet att övervinna fruktan och inse att det endast är minskande rustningar som leder till ökande säkerhet.

Just nu står vi, herr talman, inför viktiga avgöranden. Supermaktsförhandlingar i centrala vapenfrågor är planerade under 1982. Samtalen i Genève om kärnvapen i Europa har redan inletts. Ett återupptagande av de s. k.

SALT-förhandlingarna har också utlovats. I juni äger FN:s andra extra generalförsamling om nedrustning rum.

Dessa förhandlingar kan inte föras fristående från varandra. Framför allt gäller detta försöken att stoppa upprustningen med kärnvapenladdade medeldistansrobotar i Europa och diskussionen om de strategiska interkontinentala vapnen. Genève- och SALT-förhandlingarna handlar om olika sidor av samma problem. Om SALT-förhandlingarna inte kommer i gång, riskerar detta att också förlama Genève-samtalen om de Europabaserade kärnvapnen.

Båda parter har samma intresse av att dödläget på nedrustningsområdet kan brytas. Varken supermakterna eller världen i övrigt har råd att vänta. Att diplomaterna inte förhandlar innebär inte att militären avstår från att rusta. Att invänta ett ideologiskt töväder är inte möjligt. Därför måste nedrustningsarbetet hållas utanför supermakternas motsättningar på andra områden.

Detta är inte bara den svenska och många andra regeringars åsikt. Den förs också fram med allt större kraft av en växande fredsrörelse. Denna representerar en sund vägran hos miljoner människor att passivt acceptera kapprustningens skenbara logik.

Det vi talar om som fredsrörelsen är suddigt som begrepp, och dess sammansättning är växlande. I väst är fredsrörelsen spontan och fri. I öst tillåts den inte tala något annat språk än det som de politiska myndigheterna har sanktionerat. Vi måste lära oss att lyssna till nyanserna i dessa olika budskap, men vi har ingen anledning att betvivla alla folks avsky inför krig och deras längtan efter fred.

I diskussionen om vår egen säkerhet måste vi utgå från att intresset för vårt närområde har ökat, och därmed också de militära aktiviteterna i detta område. Norden har blivit föremål för en tilltagande uppmärksamhet från båda blockens sida. Ett uttryck för detta var den sovjetiska ubåtens besök i Karlskrona skärgård. Tyvärr, herr talman, har vi anledning att tro att denna mycket allvarliga kränkning av svenskt territorialvatten inte var en engångsföreteelse, även om inkräktaren den här gången blev tagen på bar gärning.

Spaningsverksamheten i hela vårt närområde har tilltagit och lär fortsätta att tillta. Denna utveckling har inte påverkats och bör inte få påverka de val av säkerhetspolitiska mönster som varje nordiskt land gjorde för flera decennier sedan. Detta mönster ligger fast och innebär viktiga begränsningar i supermakternas roll i Norden. Vi utgår från att det ligger i båda stormaktsblockens intresse att den nordiska stabiliteten bevaras.

Det tyngsta ansvaret för världsfreden ligger hos stormakterna. Vi får därför inte glömma vår egen roll. Sverige lämnar sitt bidrag genom att aktivt delta i arbetet för nedrustning och genom att med beslutsamhet hävda vår alliansfria politik, som syftar till neutralitet i händelse av krig. Denna politik måste stödjas av ett för våra förhållanden starkt försvar. Angrepp och kränkningar måste kosta så mycket att det inte blir lönsamt att utnyttja vårt territorium och vårt luftrum.

Nyligen lade regeringen fram en proposition om vårt totalförsvars framtida inriktning. Denna är en viktig del i vår utrikespolitik. Jag hoppas att förslaget, när det senare i vår skall behandlas i riksdagen, skall kunna antas i största möjliga enighet mellan de demokratiska partierna. Denna enighet är i sig viktig för styrkan i och tilltron till den svenska neutralitetspolitiken.

Herr talman! I enighet har riksdagen uppdragit åt regeringen att i nära kontakt med våra nordiska grannländer utröna förutsättningarna för en nordisk kärnvapenfri zon. En sådan bör ses som ett led i de europeiska nedrustningssträvandena.

Vi har redan haft åtskilliga kontakter i denna fråga med de övriga nordiska ländernas regeringar. Kontakter har också tagits med Sovjetunionens och USA:s regeringar. Det är tyvärr ingen överdrift att säga att intresset hos kärnvapenmakterna för reella åtaganden till förmån för en sådan zon är mycket svagt. Detta är ett av många uttryck för deras bristande förmåga att över huvud taget nå resultat när det gäller kärnvapenedrustning.

Detta får, herr talman, naturligtvis inte minska vårt intresse att driva denna fråga vidare. Inte minst vetskapen om att det finns fler kärnvapen i Östersjöområdet än som tidigare varit allmänt känt måste öka våra ansträngningar att minska kärnvapenhotet mot svenskt område. Det är i detta sammanhang som arbetet på en kärnvapenfri zon skall ses. Samtidigt måste vi vara på det klara med att förverkligandet av en sådan zon, vars syfte måste vara att konsolidera och förstärka vår säkerhet, inte är någon genväg till nedrustning. Om den kommer till stånd, är den ett resultat av framsteg på nedrustningsområdet.

Herr talman! Inte minst vårt engagemang för nedrustning visar vårt starka behov av internationellt samarbete, inte minst med övriga europeiska länder.

I Madrid arbetar vi i mycket nära kontakt med Europas övriga neutrala och alliansfria länder. Med dessa delar vi ansvaret för att stormaktsmotsättningarna inte leder till att de europeiska säkerhets- och samarbetssträvandena avstannar. Vår aktiva roll i det sammanhanget leder till täta förhandlingar med både öst- och västeuropeiska regeringar.

Sverige spelar också en aktiv roll i Europarådet. Detta är en sammanslutning av europeiska regeringar med demokratiskt valda parlament. En viktig uppgift för oss och för Europarådet just nu är att öva påtryckningar på en av Europarådets medlemsstater – Turkiet. Turkiet måste återgå till demokratiskt styre. Bara om så sker kan Turkiet accepteras som medlem i Europarådet.

Inom EFTA och i kontakter med den europeiska gemenskapen EG arbetar vi för att undanröja hindren för ett utvidgat ekonomiskt samarbete i Europa.

Vår beslutsamhet att hävda en oberoende utrikespolitik och vårt omfattande internationella engagemang för att med FN-stadgan som grund hävda de mänskliga rättigheterna och alla staters rätt till integritet är en styrka i detta samarbete.

Herr talman! I supermakternas spel ställs alltför ofta respekten för små

stater åt sidan. Detta gäller inte minst för tredje världens länder. För dessa är det viktiga att finna lösningar på sina egna svåra problem. De är inte intresserade av att ersätta en form av beroende med en annan. De värjer sig med detta mot att tvingas in i ett öst-väst-mönster, som inte tillgodoser deras speciella situation och behov.

På samma gång upplever de med växande bitterhet hur de övergetts av de industrialiserade länderna. Nöden hos de fattiga ökar samtidigt med oviljan hos de rika att uppfylla sina bistånds- och samarbetslöften. De fördjupade ekonomiska problemen i världen bidrar ofrånkomligen till oron och osäkerheten.

Stora förhoppningar har därför knutits till idén om globala förhandlingar för en samlad lösning på u-ländernas ekonomiska kris. Bakom denna tanke ligger insikten om det ömsesidiga beroende som i dagens världsekonomi binder samman fattiga och rika länder. Det är tyvärr, herr talman, karakteristiskt för handlingsförslamningen i allt internationellt samarbete just nu att dessa förhandlingar efter år av förberedelser ännu inte ens har börjat.

Sverige har intensivt arbetat för ett ökat samarbete mellan nord och syd. I det dödläge som nu råder är det av största betydelse att det arbetet förs vidare. Väntan på framsteg vad gäller de globala förhandlingarna får inte hindra oss att bidra till konkreta och praktiska resultat på en rad andra viktiga delområden, som t. ex. när det gäller energi, vidgad handel, ökat miljövårdssamarbete, livsmedelsförsörjningen och resursöverföringen till u-länderna i allmänhet.

För Sverige är stöd till FN och internationellt biståndssamarbete sedan länge en central del av vår utrikespolitik. I dag måste vi med oro konstatera att det internationella multilaterala samarbetet befinner sig i en djup kris. Detta beror inte minst på den olyckliga politik som Förenta staterna slagit in på. Den innebär en nedprioritering av det multilaterala arbetet, som bl. a. tar sig uttryck i starkt minskade bidrag till viktiga biståndsorgan, t. ex. inom Världsbanken.

Från sovjetisk sida har man valt att ställa sig nästan helt utanför det internationella biståndssamarbetet.

Det snäva öst-väst-perspektiv som f. n. anläggs i den amerikanska utrikespolitiken måste beklagas. Genom sin nuvarande inriktning riskerar den att förstärka de spänningar i tredje världen som alltmer kommit att bli ett hot mot fred och stabilitet. Det sker genom den okänslighet som nu visas för u-ländernas djupa svårigheter, genom den tvetydiga politik man för gentemot Sydafrika, genom stöd åt diktaturer i Centralamerika och på andra håll.

El Salvador är i dag ett land i skräck. Månad efter månad rapporteras om nya mord, nya försvinnanden, nytt mänskligt elände i inbördeskrigets spår.

Dagens konflikt i El Salvador har uppstått ur långvariga orättvisor, nöd och stagnation. En utbredd fattigdom har konfronterats med en liten privilegierad grups ekonomiska och politiska intressen. Socialt och politiskt

missnöje har förbisetts eller undertryckts. Följderna har blivit katastrofala. Samma slags förhållanden ligger bakom det nu alltmer fruktansvärda våldet också i Guatemala.

Den junta som styr El Salvador har uppenbarligen inte folkets stöd. Den begår dagligen svåra brott mot sina egna medborgare. Att kommunistiska intressen drar nytta av det kaos som i dag råder i El Salvador får inte bli motiv för demokratierna att stödja landets korrumperade militärjunta.

Också i USA borde man inse att demokratins sak aldrig gagnas av stöd till odemokratiska krafter.

Ändå tycks, herr talman, Förenta staterna igen vara på väg att begå misstaget att tolka ett inre uppror som orsakat främst av utifrån kommande aggression. Ledd av denna felsyn tillgriper man en politik som endast kan göra El Salvadors problem djupare och lidandet värre.

Vägen till en lösning av konflikten går via förhandlingar mellan parterna. Regimen i El Salvador har hittills avvisat sådana förhandlingar. Förenta staterna bör använda sitt inflytande till att försöka få till stånd en ändring av denna inställning. Endast när våldet upphör och allvarligt menade samtal förs kan den nuvarande utvecklingen ändras.

Den svenska regeringen välkomnar det initiativ som Mexicos president nyligen tagit till medling mellan parterna. De samtal som just nu pågår mellan Mexicos och USA:s utrikesministrar är den första strimman av ljus på mycket länge över det centralamerikanska mörkret. Det är detta slags initiativ som världen behöver. Vapenstöd utifrån – varifrån det än kommer – fördjupar konflikten och bidrar inte till någon lösning.

Detta, herr talman, är en princip som i hög grad gäller också för Sovjets krig i Afghanistan, som nu går in på sitt tredje år. Trots omfattande insatser av militär har den sovjetiska ockupationsmakten inte lyckats slå ned det afghanska motståndet. En supermakts militärmaskin har än en gång kommit till korta gentemot ett u-land där den ingenting hade att skaffa.

Vi har från första dagen starkt fördömt Sovjetunionens aggression mot ett litet land med lång alliansfri tradition. Kraven på att de sovjetiska trupperna måste dras tillbaka har inte förlorat i styrka för att den sovjetiska aggressionen nu pågått under lång tid. Vi får inte glömma Afghanistan. För varje dag med nya offer blir det alltmer angeläget att kräva att Sovjet lämnar Afghanistan.

Omständigheterna skiljer sig åt i fråga om El Salvador och Afghanistan. Men i båda fallen är behovet stort att lämna dem som drabbats av våldet humanitär hjälp. Det är viktigt att vi fortsätter att hjälpa dem som lider i sina egna länder och inte minst dem som tvingats fly till andra länder.

Sydvästasien, herr talman, utgör i dag den kanske farligaste krishärden i vår krisdrabbade värld. Regionen har i allt högre grad kommit att plågas av instabilitet och inre spänningar. Genom sin olja och sitt strategiska läge har den samtidigt hamnat i brännpunkten för supermakternas rivalitet.

På några år har riskerna för storpolitiska förvecklingar i denna del av världen påtagligt skärpts. Revolutionen i Iran, Sovjetunionens invasion av Afghanistan och kriget mellan Iran och Irak har skapat ny oro. På samma

gång har bitterheten växt mellan parterna i den arabisk-israeliska konflikten. Denna fiendskap framstår alltjämt som Mellanösterns allvarligaste problem. Svårigheterna blir desamma. Hur kan judars och arabers krav på samma territorium förenas, och hur skall dessa folk kunna leva i fred sida vid sida? Detta problem genomsyrar hela regionens liv, präglar dess politiska villkor och håller dess folk i ett slags våldets ständiga gastkramning.

Camp David-avtalet har lett till fred mellan Egypten och Israel. Den sista ockuperade delen av Sinai skall återlämnas till Egypten om drygt en månad. Detta är i sig viktiga och glädjande framsteg.

Men avtalet har inte fört oss närmare en lösning av den palestinska frågan, som är och förblir den utdragna krisens kärna. Förhandlingarna om autonomi på Västbanken och i Gaza ser nu ut att ha kört fast. Utgångspunkterna har varit för skilda, synen på vad som borde uppnås för olika.

Utsikterna till nya framsteg i fredsprocessen ter sig inte ljusa i dag. Den onda cirkeln av hat och ömsesidiga oförrätter fortsätter på ett numera skrämmande välbekant sätt. Den israeliska regeringen prövar på ett alltmera utmanande sätt tålmodet också hos landets vänner.

Libanons tragedi fortsätter. Det spända läget längs gränsen mellan Libanon och Israel inger farhågor. I detta känsliga skede är det viktigt att parterna avstår från varje handling och varje uttalande som kan hota Libanons integritet.

Fred i Mellanöstern, herr talman, är ytterst beroende av en uppgörelse mellan Israel och det palestinska folket. Denna uppgörelse måste naturligtvis uppfattas som rättvis av alla sidor. Oförsonlighet har hittills hindrat varje utveckling i den riktningen. Parterna kan inte vänta sig något stöd för krav som inte också erkänner den andra sidans rätt.

Vi stöder självfallet Israels krav på säkra och erkända gränser, men vi har inte förståelse för landets annekteringar och olagliga bosättningar.

Vi stöder palestiniernas krav på att deras nationella rättigheter måste erkännas, men vi vänder oss mot dem som kräver att detta skall ske på bekostnad av staten Israels existens. Palestinierna måste få rätten att, om de så vill, upprätta en egen stat. Men detta får inte inkräkta på Israels rätt att leva i fred och säkerhet.

Israel och PLO måste erkänna varandra som rättmätiga förhandlingsparter. Ramarna för en uppgörelse finns alltjämt, om än ofullständiga, i säkerhetsrådets grundläggande resolutioner 242 och 338.

Herr talman! Även för Iran och Irak är en fredlig uppgörelse enda vägen ur en meningslös och farlig konflikt. Kriget mellan dem har nu i ett och ett halvt år vållat svåra prövningar för båda sidor. Till allt dagligt mänskligt lidande kommer en omfattande materiell förstörelse och andra tunga materiella bördor. Angelägen inre utveckling hindras av de utdragna striderna. Samtidigt ökar riskerna för att också andra länder i området kan komma att dras in.

Behovet av snar fred är stort, men parterna står ännu långt ifrån varandra i konfliktens nyckelfrågor. Den svenska regeringen välkomnar alla seriösa

försök att hjälpa dem att lösa sina motsättningar, och uttalar sitt fortsatta fulla stöd för FN:s representant Olof Palme i hans svåra arbete.

Herr talman! Gentemot Sydafrika har orden för länge sedan slutat räcka till. Lika oberörd av vädjanden som av fördömanden fortsätter rasistregimen år efter år samma skändliga politik. Ingenting som omvärlden sagt eller gjort har hittills kunnat rubba den vita minoritetens förstrockelse.

Det inre förtrycket breder ut sig. De som trodde, att apartheidsystemet på något sätt skulle kunna reformera sig självt, har ägnat sig åt illusioner. Knappast ens kosmetiska förändringar har ägt rum i de oefterrättliga förhållanden som råder i landet.

Det sydafrikanska föraktet för andra afrikanska folks och staters rättigheter är också monumentalt. Hela södra Afrika drabbas. På olika sätt söker man störa grannländernas utveckling och kränka deras territoriella integritet. Terrorism och skadegörelse mot dem uppmuntras, och eget militärt våld används hänsynslöst. Sydafrikanska trupper besätter fortfarande delar av Angola, efter förra sommarens överfall.

Ockupationen av Namibia fortsätter. FN-planen för Namibias självständighet utsätts för ideliga sydafrikanska förhållningsförsök och sabotage. Förhandlingarna om planen är nu inne på sitt fjärde år, utan att ett genombrott kunnat åstadkommas. Skulden för detta är Sydafrikas. Men ett tungt ansvar åvilar också den västliga kontaktgruppen, som innehar de verkningsfulla påtryckningsmedlen mot Sydafrika.

Påtryckningarna mot Sydafrika måste nu göras tillräckligt kännbara för att förmå regeringen där att ta reson. Den vita arrogansen kan uppenbarligen endast brytas genom internationell uppslutning bakom verkningsfulla sanktioner. Sverige verkar tillsammans med de övriga nordiska länderna sedan länge i Förenta nationerna för detta mål. Vi förbereder också, tillsammans med dessa länder, en biståndsinsats för ett fritt Namibia.

Förakt för mänskliga rättigheter är orsaken till flertalet av världens många motsättningar och konflikter. Detta förakt har många ansikten. Ständigt möts vi av nya skrämmande rapporter. De kommer från de kommunistiska staternas tvång, från avrättningsvågans Iran, från tortyrens Chile eller Argentina, från massakrernas Centralamerika, apartheidpolitikens Sydafrika, från övergrepp mot mänskliga rättigheter och människans värdighet i stat efter stat.

Kriser kan inte lösas med våld, men användandet av våld ger förr eller senare upphov till kris. När vi vänder oss mot brott mot grundläggande mänskliga värden och principer verkar vi samtidigt för minskade spänningar i världen, och för fred.

Anf. 2 OLOF PALME (s):

Herr talman! Svensk utrikespolitikens främsta uppgift är att värna vårt oberoende och trygga våra nationella intressen.

Erfarenheten av den svenska neutralitetspolitikens hållbarhet under två världskrig har grundmurat förtroendet i det svenska folket för denna linje. Neutraliteten upplevs som en trygghetsfaktor i en orolig värld. Den folkliga

förankringen utgör också i sista hand den starkaste garantin för att neutralitetspolitiken kommer att fullföljas. Den undanröjer spekulationer från omvärlden om en förändring av Sveriges politik.

Det är i fredstid som vi måste lägga grunden för den neutralitetspolitik vi avser att upprätthålla i händelse av krig. Dess viktigaste element är alliansfriheten, som möjliggör att vi inte omedelbart och automatiskt dras in i en konflikt i vår del av världen.

Denna alliansfrihet dömer oss inte till åsiktsneutralitet eller tystnad. Neutrala är vi endast i den meningen, att våra åsikter eller protester uttalas oberoende av vilken makt som vi vänder oss till. Vi menar bestämt, att Sverige skall aktivt delta i den internationella opinionsbildningen mot övergrepp och fredshot.

Samtidigt måste utrikespolitiken ge ett klart uttryck för vår avsikt att verkligen vara neutrala i händelse av krig. En sådan politik måste föras med fasthet och beslutsamhet. Officiella uttalanden från regeringshåll får inte försvara eller förhindra våra möjligheter att stå neutrala. Det får inte råda några missförstånd i omvärlden om vår alliansfrihet, om vår obundenhet av de båda blocken.

När vi byggt upp ett starkt försvar, är det för att demonstrera vår neutralitetsavsikt. Därför bär vi också de i förhållande till vårt invånarantal höga försvarskostnaderna solidariskt. Med vår utrikes- och försvarspolitik söker vi undvika ett säkerhetspolitiskt vakuum mitt i Norden. Därmed bidrar vi också till lugn och stabilitet i vår del av världen.

Nordens fredliga samarbete har en fast förankring hos våra folk. Vi har kunnat upprätthålla en öppen arbetsmarknad, ha omfattande och djupa kulturella, sociala och ekonomiska kontakter. Trots olika säkerhetspolitiska lösningar är Norden ett område med låg militär spänning. Samarbete och stabilitet har varit kännetecknande för vårt område.

För Nordens folk var valet av ny president i Finland en viktig händelse. Valet av president Koivisto bekräftar kontinuiteten i den finska utrikespolitiken, en utrikespolitik som vi respekterar och stödjer och som i hög grad bidrar till den nordiska stabiliteten.

Det är emellertid uppenbart, att lugnet i vår del av världen också påverkas av utvecklingen av relationerna mellan supermakterna. Det är därför viktigt att vi i tider av ökad utrikespolitisk spänning arbetar vidare med de frågor som förenar oss här i Norden. Jag tänker särskilt på den kärnvapenfria zonen. Den sovjetiska ubåtens kränkning av svenskt territorium i höstas understryker vikten av detta arbete.

En nordisk kärnvapenfri zon skall naturligtvis sättas in i sitt europeiska sammanhang. Att bevara kärnvapenfriheten i Norden kan ge ett positivt bidrag till en större nedrustningsdiskussion i Europa.

Låt mig i detta sammanhang tillägga: I går höll president Bresjnev ett tal där han sade att Sovjetunionen ensidigt skall stoppa utplaceringen av medeldistansrobotar i Europa och under vissa villkor minska antalet. Jag ser klart positivt på detta förslag. Det är utmärkt om stormakterna kommer med erbjudanden om att minska kapprustningen, som amerikanarna gjort. På

detta sätt kan man inleda en process, som leder till verkliga överenskommelser om ömsesidiga åtgärder. Jag har svårt att förstå de surmulna kommentarer som från en del håll förekommer med anledning av den sovjetiske presidentens förslag.

För att en nordisk kärnvapenfri zon skall kunna formaliseras, måste väsentliga beslut tas inom de två stormaktsblocken. Det förutsätter att Atlantpakten avstår från möjligheten att i krigstid stationera kärnvapen i de nordiska NATO-länderna. Detta måste i sin tur balanseras av reella eftergifter från Sovjetunionens sida. Ett kärnvapenfritt Östersjön, t. ex. i form av en uttunningszon, är i detta sammanhang en viktig del av diskussionen om en nordisk kärnvapenfri zon.

Detta är ett grannliga arbete, som kräver tålamod och omdöme. Och jag är inte säker på att det gagnas av något "maximalistiska" uttalanden av tjänstemän. De må göra sådana uttalanden, men dessa är i varje fall inte representativa för socialdemokratins tänkande på området. En sak är klar: Det ligger helt i Sveriges nationella intresse att en sådan zon kommer till stånd.

Freds rörelsen är en positiv kraft, som kanaliserar de många människornas växande olust och rädsla inför en till synes okontrollerad kapprustning, som likt ett sluttande plan för supermakterna mot en konfrontation och världen mot sin undergång.

I stället för att kritisera och bekämpa denna oro bör vi se medborgarnas engagemang och protester som en sund reaktion mot en osund utveckling. Från socialdemokratisk sida vill vi delta i fredsopinionen och tillföra den vår kraft och vår erfarenhet.

Norden är inte förskonat från den ekonomiska krisens verkningar. Vi har alla drabbats hårt. Men de som för några år sedan siade om att det nordiska samarbetet skulle bli ett offer för den globala krisen, har inte blivit sannspådda. Och här finns mycket att göra inom ekonomisk och industriell politik, inom energiområdet och mycket annat.

Det främsta hotet mot vår välfärd ligger i krisen inom sysselsättningen. I samband med Nordiska rådets session häromveckan slog Nordens fackliga samorganisation larm och påtalade att det f. n. finns 650 000 öppet arbetslösa i de nordiska länderna. Om inget görs, kommer denna siffra att kunna stiga till en miljon inom två år, menar NFS.

Mot denna dramatiska bakgrund är det synnerligen angeläget att ta NFS varning och råd på allvar. Den omläggning av den nuvarande ekonomiska politiken som samorganisationen uppmanar till ställer sig svensk socialdemokrati också bakom: en ökning av de produktiva investeringarna i privat och offentlig verksamhet, satsning på bostadsbyggande, bättre kollektivtrafik och ett rationellt energiutnyttjande, utnyttjande av ny teknik för att skapa fler arbetstillfällen m. m.

Vår politik för Europa måste syfta till arbete och fred. I Västeuropa fördjupas den ekonomiska krisen stadigt. Arbetslösheten räknas nu i tiotal miljoner och hotar själva grunden i våra välfärdssamhällen. Kampen mot arbetslösheten gäller jobben, men också mycket mera.

När människor drabbas av arbetslöshet, eller känner sig ständigt hotade av denna, riskerar vi att solidariteten och sammanhållningen i nationen går förlorad, att de förenklade lösningarnas och slagordens politik vinner gehör. Man skyller lätt problemen på invandrarna och de s. k. arbetsskygga. Man har inte råd med u-hjälp, och man struntar i andras svårigheter. Armbågsmentaliteten breder ut sig.

När vi mot detta vill sätta upp en solidarisk arbetsmarknadspolitik, ekonomisk demokrati och fortsatt social omsorg, är det ett försvar också för den politiska demokratin.

Vi har att leva och verka i Europa, och då i synnerhet Västeuropa. Hälften av vår export går till EG-länderna, och vi är själva nummer tre i storleksordning på listan över EG:s handelspartner. Vi är alltså i hög grad beroende av våra förbindelser med Gemenskapen.

Vi kan konstatera att skälen för att inte söka medlemskap i EG har vuxit i styrka sedan frihandelsavtalet slöts. Medlemsländernas utrikespolitiska samarbete har fördjupats och samordnats. De har faktiskt lyckats bättre där än på det ekonomiska planet.

Den svenska neutralitetspolitiken utesluter samarbete som siktar till integration och harmonisering på det utrikespolitiska fältet. Det sätter en gräns för hur långt vi kan gå i att underkasta oss ekonomiska beslut av överstatliga organ och institutioner. Men annars har vi, när det gäller handel och ekonomi, industri och teknik, ett i princip nästan obegränsat utrymme för att delta i ett konstruktivt samarbete med andra länder. Det är ett utrymme som varje svensk regering målmedvetet bör utnyttja till stöd för svensk industri och svenska exportintressen.

Vårt frihandelsavtal med EG har fungerat bra, bättre än vi kanske hade räknat med. Det hindrar inte att man hade kunnat önska ett effektivare försvar på en eller annan punkt av svenska intressen än vad vi sett de senaste åren.

Jag tänker då bl. a. på det mycket utsatta läge som vår tekoindustri befinner sig i. Några EG-länder tillhör ju de länder som dominerar exporten av tekovaror till Sverige. Jag påpekade i november i fjol, att det är hög tid att vi inleder ordentliga överläggningar med EG-kommissionen i syfte att skapa ökad förståelse för Sveriges unika situation på tekoområdet och för de speciella stödåtgärder för att främja en strukturanpassning som vi är tvungna att vidta. Jag kan naturligtvis inte garantera några framgångar vid sådana överläggningar, men jag betraktar det som en ganska uppseendeväckande underlåtenhetssynd att det ännu inte förekommit ordentliga överläggningar mellan den svenska regeringen och kommissionen i tekofrågan.

Sverige bör tillvarata alla möjligheter som finns att, med bevarad neutralitetspolitik, utvidga och fördjupa kontakterna och samarbetet med EG och dess medlemsländer.

Europa är givetvis inte bara Västeuropa. Vi har under det senaste året påmint om hur delningen av vår kontinent lämnat djupa spår i människornas vardag, men också hur den fortsätter att vara levande i den politiska

debatten. Som socialdemokrater vill vi se en utveckling mot mer demokrati och ökad social rättvisa i alla delar av Europa.

Det är emellertid bara genom en politik inriktad på avspänning och samarbete mellan öst och väst som vi kan skapa ett ökat informationsflöde samt bättre ekonomiska, kulturella och politiska kontakter. Vi bör fortsätta och fullfölja avspänningspolitiken.

Som européer kan vi aldrig godta en varaktig uppdelning av vår kontinent. Det som förenar oss utgör ett historiskt och kulturellt arv. Europa är inte, får inte vara, bara Paris, Bryssel och Bonn utan också Prag, Warszawa och Berlin. Den stora utmaningen för alla européer under resten av detta århundrade blir att göra förändringens vind möjlig i hela Europa och att utnyttja denna för att främja samarbetet på vår kontinent.

Herr talman! I helgen arrangerade den svenska arbetarrörelsen en internationell hearing till stöd för mänskliga rättigheter och fackliga friheter i världen. Vi ville med vårt initiativ motverka likgiltighet och glömska inför de många brotten mot grundläggande mänskliga rättigheter, oavsett var dessa sker i världen, och bringa förtryckta och förföljda vårt stöd, vår solidaritet.

I två dagar skärskådade vi utvecklingen i fyra länder. Vårt urval innebar självfallet inte att vi står likgiltiga inför andra konflikter, andra folks lidanden och kamp för sin frihet.

Vår solidaritet gäller i lika hög grad de sydafrikanska och namibiska folkens kamp mot ett förhatligt förtryckarsystem. Det gäller de grannländer till Sydafrika, Angola och Moçambique, som utsätts för apartheidregimens provokationer och terror.

Vår oro gäller också krishärden i Mellanöstern och den tragedi som bottnar i att två folk, det israeliska och det palestinska, knyter sin historia och sina framtidsdrömmar till samma territorium. Den israeliska regeringen har på ett allvarligt sätt bidragit till att öka spänningen genom sin folkrättsstridiga annektering av Golanhöjderna.

Vi berörs djupt av den tragedi som följer i de indokinesiska krigens spår, med dess väldiga flyktingströmmar i hela Sydostasien.

Vi har starka band till folkens frihetskamp i Latinamerika, denna kontinent där militärdiktaturer är den förhärskande styresformen, där inhemska förtryckare och utländska intressen profiterar på människors misär.

Men de fyra länderna fick stå som symbol för den svenska arbetarrörelsens klassiska motto: "Alla folks frihet, hela världens fred."

Från Afghanistan och El Salvador, från Polen och Turkiet, kom djupt skakande vittnesmål om ockupation och terror, om diktaturens oförsonliga kamp mot fria fackföreningar och självständiga folkrörelser.

Kraven på social rättvisa, på mänsklig värdighet och nationellt oberoende ställs med samma styrka och övertygelse i öst som i väst, i nord som i syd. Förtrycket må ta olika skepnad och form. Det bringar sina offer samma mänskliga lidande, samma ofrihet. En brinnande by är en brinnande by oavsett om den ligger i Afghanistan eller El Salvador. Och en fångslad

fackföreningsledare förblir en fängslad fackföreningsledare, oavsett om han eller hon sitter i internering i generalernas Polen eller i generalernas Turkiet.

Vår hearing blev också en protest mot stormaktsövergrepp och den dubbelmoral som ofta kännetecknar världspolitiken.

Den ena supermakten stödjer det polska folkets självbestämmanderätt och den fria polska fackföreningsrörelsens kamp. Detta är lovvärt. Samma stormakt bidrar emellertid till den regim som förtrycker arbetarnas och böndernas frihet i El Salvador. USA:s regering tycker sig bakom frihetskampen i Centralamerika skönja Sovjetunionen, kommunismen och Cuba. Det är ett sätt att fly undan sanningen att folket förkastat en kapitalism stödd av militärjuntan.

Den andra supermakten stödjer det salvadoranska folkets rätt till självbestämmande, dess kamp mot förtrycket. Det är lovvärt. Men den förmenar samtidigt det polska folket och den polska arbetarklassen rätten att självständigt forma sin framtid. Sovjetunionens regering tycker sig bakom frihetskampen i Polen skönja USA och kapitalismen. Det är ett sätt att fly undan sanningen att det polska folket förkastat det leninistiska systemet.

Socialdemokratin upplever det som en tillgång och styrka att entydigt kunna rikta sin kritik mot stormaktsövergrepp och förtryck av friheten varhelst dessa äger rum.

Så här kan man sammanfatta vår syn på de fyra viktiga konfliktområden som jag just nämnt:

För över två år sedan marscherade de sovjetiska trupperna in i Afghanistan. Vi fördömde med skärpa denna inmarsch. Det finns ingen anledning att frångå denna uppfattning, och skälen är följande.

Den var en brutal aggression, ett flagrant brott mot varje nations rätt till självbestämmande, ett brott mot folkrätten som aldrig går att rättfärdiga. Ett folks befrielse måste vara dess eget verk.

Den bidrog till att trappa upp spänningarna i världen, mellan öst och väst men också mellan nord och syd. Interventionen blev därmed ett slag mot ansträngningarna att bekämpa kapprustningen, svälten och kolonialismen i redan bräckliga regioner.

Den gav den andra supermakten anledning att öka sina rustningar och sin militära närvaro i områden där USA inte tidigare haft militära baser.

Slutligen utgjorde den ett hårt slag mot den alliansfria rörelsen, där Afghanistan var medlem. Den alliansfria rörelsen har haft en viktig roll att spela i världspolitiken i sökandet efter fred, nedrustning och en rättvisare global fördelning.

Dessa skäl kvarstår i dag med oförändrad styrka. Det är vår övertygelse att en fortsatt sovjetisk militär närvaro i Afghanistan förblir ett hot mot internationell fred och avspänning. Det är vår förhoppning att man skall kunna finna vägar att upphöra med denna militära inblandning.

Den 12 september 1980 fick Västeuropa på nytt en militärdiktatur i sin krets, nämligen Turkiet. När Europas folk äntligen blivit av med Franco, Salazar, Caetano, Pattakos och Papadopoulos, trodde vi att ett nytt blad

hade vänts i vår kontinents historia. Men vi fick åter uppleva ett militärt maktövertagande, nu som förr, i det uttalade syftet att "göra slut på terrorism och kaos" och att förbereda vägen till "en verklig demokrati". Av allt detta tal blev det en renodlad diktatur med tortyr, tiotusentals politiska och fackliga fångar, skenrättegångar och dödsstraff.

Vi bevittnar i Turkiet en hänsynslös antifacklig och antifolklig ekonomisk politik, som försämrar de många människornas villkor till förmån för de få och rika. Det är närmast fråga om en ny typ av militärkapitalism.

Ett av våra broderpartier inom Socialistinternationalen, det republikanska folkpartiet, har liksom andra partier upplösts av militärregimen. Dess ordförande, Bülent Ecevit, har kastats i fängelse för sin kritik av tortyren och bristen på demokrati. Nu när Ecevit frisläppts, hotas han på nytt av nya åtal och straff. De senaste dagarna har nya razzior inletts av denna knektregim mot vårt socialdemokratiska broderparti.

Samtidigt som en växande opinion i Västeuropa fördömer förtrycket i Turkiet, har Förenta staterna trappat upp sitt ekonomiska, politiska och militära stöd. Man fördömer generalerna i Warszawa men prisar deras kolleger i Ankara. Det är hyckleri.

Vi skall minnas våra turkiska vänners ord: Ställ inte lägre krav på den turkiska demokratin än på er egen! Turkiet får inte betraktas som en i bästa fall andra klassens demokrati. Det viktigaste av allt är demokratins innehåll. Det måste innebära fackliga och mänskliga friheter i Turkiet.

Den 13 december 1981, i en tidig morgontimme, ändades en löftesrik period i Polens nutidshistoria. Någon har sagt att Solidaritets Polen försvann som i ett svart hål. En regim som inte kunde ge mat åt sin befolkning, som inte kunde skaffa reservdelar till sin industri, kunde likväl med våld befästa makten över ett helt land.

I dag, exakt tre månader efter militärkuppen, har inga som helst problem lösts eller ens förminskats av den polska militärkommunismen. Ekonomin fortsätter att gå bakåt, och folks materiella villkor försämras ständigt. Våldiga prishöjningar har genomförts.

Förtrycket fortsätter. 5 000 av Solidaritets medlemmar uppges alltjämt sitta internerade. Ett stort antal människor har arresterats och dömts till fängelse för påstådda brott mot undantagstillståndets lagar. En del har dömts till hårda straff för små förseelser. Tiatusentals människor har avskedats från sina arbeten under den gångna tremånadersperioden eller flyttats till andra arbeten.

Det finns inga tecken på en vilja till dialog med Solidaritet, som utan tvekan representerar en bred folklig opinion och utan vars deltagande i beslutsprocessen ingen varaktig och konstruktiv lösning kan finnas.

Vi upprepar den svenska arbetarrörelsens och den internationella socialdemokratins krav:

Frige alla fängslade och internerade fackliga och politiska fångar, låt Solidaritet fritt få utöva sin fackliga aktivitet i enlighet med den av Polen undertecknade ILO-konventionen och upphäv förtrycket och krigslagarna!

Folkdemokratierna i Östeuropa upprättades en gång i hägnet av den sovjetiska ockupationsmakten. Oavsett de sovjetiska motiven för att skaffa sig en buffert av säkerhet, hade dessa regimer inte något folkligt stöd. I den mån en folklig legitimitet fanns, gick den snabbt förlorad. Dessa länder har sedan dess lidit av ekonomiska problem, politisk ofrihet och en stel byråkrati. Med jämna mellanrum har för hela Europa och för världsläget allvarliga politiska kriser brutit ut i Östberlin, Ungern och Tjeckoslovakien samt nu i Polen.

Vi önskade intensivt att det polska folket skulle få genomföra sina reformer på fredlig väg och utan inblandning utifrån. Den drömmen har för tillfället krossats.

Men var kommer nästa kris – och när? För utvecklingen i Östeuropa står ju inte stilla. Det går inte att frysa den sociala och politiska utvecklingen. Förändringens krafter går inte att hejda, de tränger sig obönhörligen fram. Östeuropa måste – utan att därmed kränka sovjetiska legitima säkerhetsintressen – finna en form för en fortlöpande förändring i stället för dessa eruptioner som bryter ut vart tionde år.

Det svenska folket har visat en storartad solidaritet med Polens folk i denna tunga tid, ett materiellt stöd men också en inlevelse i de demokratiska idéer om en framtid i denna frihet som Solidaritet gav uttryck för. Vår solidaritet kommer inte att upphöra. Polen ligger oss nära.

I El Salvador dödades i fjol mer än 15 000 civila. En sådan siffra ger dock bara en del av verkligheten. Vad det är fråga om är att El Salvadors militära och ekonomiska eliter systematiskt försöker utrota politiska ledare, fackliga medlemmar, präster, journalister och bönder.

Fria och hederliga val är självfallet ett viktigt element i demokratin. Vi stödjer val i El Salvador och på andra håll i världen. Men valen och de förhållanden under vilka de äger rum måste ha trovärdighet och integritet. I El Salvador finns inte sådana förutsättningar, lika litet som de fanns i Guatemala häromveckan. Tvärtom skadar sådana skenval i själva verket idén om fria val och demokrati.

Trots all ideologisk och geopolitisk retorik, finns det i dag en klart definierad och seriös väg ut ur krisen. Oppositionen i El Salvador har länge förespråkade förhandlingar och presenterat förslag i den riktningen. FSLN i Nicaragua har lagt fram fem punkter som skulle kunna minska spänningen i området. Nu senast har Mexicos president tagit initiativ till en fredsplan för hela området.

Vi stödjer helhjärtat Lopez Portillos förslag. Jag beklagar att inte utrikesministern kunde uttrycka sig litet klarare. Han välkomnade förslaget, och det är bra, men jag tycker att man skall gå ett steg till i det här läget och helhjärtat stödja den mexikanske presidentens fredsplan.

Den mexikanske presidenten motiverade sitt lands insats med att Centralamerika står inför en katastrof om inget görs, att detta kanske är den sista chansen före en stor urladdning. Han varnade USA för en intervention och förklarade sig villig att satsa sitt ämbetes och sitt lands auktoritet på att

fredsplanens olika delar, när det gäller uppfyllandet från Latinamerikas sida, skulle garanteras av Mexico.

Denna plan har fått stöd av Nicaraguas regering, av FDR/FMLN i El Salvador, av oppositionen i Nicaragua, av Socialistiska Internationalen, av COPPAL, som är en bred samling av latinamerikanska demokratiska partier, av Cuba, av en stor opinion i USA, däribland 106 kongressmän.

Frukta inte förhandlingar, sade en gång en amerikansk president. Krig kan aldrig medföra en varaktig lösning på El Salvadors problem. Ge i stället freden en chans.

Önskan till frihet och fred är universell.

Förutsättningen för en fredlig värld finns att söka i den enskilda människans villkor, i värnet av hennes politiska, sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. Detta perspektiv måste man ständigt hålla levande. Och det är ingen dålig utgångspunkt för ett lands utrikespolitik.

Herr talman! Eftersom det återstår några minuter för mig kanske jag kan tillåtas att gå över till ett ämne som ligger mitt hjärta nära, nämligen nedrustningen.

Trettiosex år efter Hiroshima och Nagasaki talar man nu om möjligheten att föra och kanske också vinna ett s. k. begränsat kärnvapenkrig. Man inser att ett fullt krig mellan supermakterna, med användande av alla de kärnvapen som står till buds, helt enkelt skulle sluta i förintelse för båda parter och därmed alltså inte tjäna något syfte. Men kanske en snabb attack, med ett par eller några dussin vapen, begränsad i tid och rum, skulle vara möjlig att sätta in under vissa villkor och ge den egna sidan övertag i en konflikt. Så går i alla fall resonemangen. Härom finns tre ting att säga.

För det första: Jag är fullkomligt övertygad om att det inte är möjligt att begränsa ett kärnvapenkrig mellan supermakterna. Har de börjat sända kärnvapen mot varandra, kommer det att vara mycket svårt att sätta stopp med detsamma. De scenarion som man arbetar med handlar visserligen om ett mycket exakt utnyttjande av ett fåtal vapen, vid precisa tillfällen mot precisa mål. Men när den situation uppstår då detta kunde bli aktuellt, är det ytterst tveklaktigt om alla beslut blir så exakta och så precisa som det förutsätts. Man talar ibland om "the fog of war" – krigsdimman – det kaos som råder i olika ledningsorgan när ett krig brutit ut. Var och en som har någon förtrogenhet med hur regeringsarbete fungerar och hur beslut fattas i krissituationer förstår att när kommunikationskanalerna är blockerade, när många av dem som skulle ha varit med och fattat besluten kanske själva redan dödats eller skadats, när marginalerna handlar om sekunder snarare än timmar – då är utrymmet för rationella och väl övervägda beslut mycket litet.

Det närmaste vi varit ett kärnvapenkrig är förmodligen Cubakrisen på hösten 1962. Då höll hela världen andan under några dagar, när budskap växladades mellan supermakterna som skulle avgöra om världsfreden skulle bestå eller ej. Också då var marginalerna knappa. Ändå kom missilerna med båt den gången. Nästa gång kommer de med överljuds fart genom luften. Och ledarna i Moskva och i Washington kommer att ha avsevärt kortare tid på sig

för att bestämma vad som skall ske med världen. Dess värre talar väl inte detta till förmån för en begränsning av krigföringen.

För det andra: Det ligger på något sätt i krigets natur att vardera sidan anstränger sig till det yttersta för att nå sina syften, att man inte stannar på halva vägen i sin strävan att nå målet. Krigsfilosofen Karl von Clausewitz har sagt att "krig är en våldshandling pressad till sin yttersta gräns: när en sida dikterar handlandet för den andra uppstår en slags reciprocitet som logiskt sett måste föras till sin gräns".

För det tredje: Man kan fråga sig om det egentligen är någon mening med att tala om att "vinna" ett krig, där fem eller tio eller kanske femtio kärnvapen kommer till användning. Bomben över Hiroshima hade mindre än en miljondel av den sprängkraft som finns representerad hos dagens kärnvapen. Med det språkbruk vi nu använder skulle Hiroshimabomben kallas för ett litet, taktiskt kärnvapen. Och man vet vilken förstörelse som denna enda bomb kunde åstadkomma. Att den skulle vara "begränsad" är helt enkelt inte riktigt. Den ledde till att samhället Hiroshima helt enkelt upphörde att existera. Och vad tjänar det till att vinna eller erövra något som har upphört att finnas till?

Journalisten Jonathan Schell har nyligen gjort en genomgång av studier som publicerats under senare år rörande effekterna av ett kärnvapenkrig, på människor och våra samhällen liksom på växtlighet och djur. Det är skrämmande läsning. En av sammanfattningarna av ett möjligt framtidsperspektiv lyder: "Ett samhälle av gräs och insekter." Det är vad som kan bli kvar här på jorden när kärnvapnen har skördat alla sina offer – gräs och några insektsarter. Allt annat levande är dött.

Det är mot detta framtidsperspektiv som kampen för fred och mot kärnvapenhotet framstår som vår tids viktigaste fråga.

Anf. 3 GÖSTA BOHMAN (m):

Herr talman! Det internationella läget har under senare år försämrats; det har båda de föregående talarna kraftigt strukit under. Spänningarna har ökat, och de militära rustningarna har trappats upp. Respekten för de mänskliga rättigheterna har minskat. Samtidigt har de ekonomiska problemen inom och mellan olika stater och regioner ökat.

Det är mot den bakgrunden som vi skall utforma vår svenska utrikespolitik, och det är mot den bakgrunden som dagens debatt förs. Ju mer det internationella läget kompliceras, desto större blir kraven på vår utrikespolitik och vår säkerhetspolitik. Och kraven skärps än mera då utvecklingstendenserna i vår omedelbara närhet ökar de båda supermakternas intresse för och bevakning av vad som sker här uppe i Norden.

De stora tidningarnas utrikessidor och massmedia i övrigt redovisar dagligen den globala problematiken: konflikterna i Sydostasien, Sovjetunionens hänsynslösa ockupationskrig i Afghanistan, det till synes hopplösa kriget mellan Iran och Irak, motsättningarna i Mellersta östern, krig Libanon, Västbanken och den palestinska frågan, konfrontationerna i södra Afrika och den just nu brännande utvecklingen i det karibiska och

centralamerikanska området. – Allt detta angår oss och bidrar till att forma vår syn på världsbilden.

Det är självfallet ingalunda något uttryck för en nedvärdering av dessa konflikthårdar när jag ansett mig böra i detta anförande främst inrikta mig på det som svensk utrikespolitik närmast ställs inför när spänningen mellan de båda supermakterna ökar. Jag syftar på den dramatiska europeiska utvecklingen och – mera direkt – på skeendets inverkan på vårt förhållande till länderna i vårt omedelbara grannskap.

I början av 1970-talet såg vi alla optimistiskt fram emot de avspännings-tendenser som då gjorde sig gällande. Sedan mitten av 1970-talet har emellertid trenden förändrats. Vi har stegvis förts in i ett klimat alltmer präglad av misstro mellan Förenta staterna och Sovjetunionen, av hårda retoriska motsättningar och betydande militära satsningar.

Omsvängningen i den amerikanska utrikes- och försvarspolitikerna ägde rum mot slutet av 1970-talet. Den har ytterligare skärpts under Reagan-administrationen. Den hade sin grund i en djup besvikelse över Sovjetunionens handlande under de år då så stora förhoppningar ställdes på att den fortgående avspänningen skulle leda till resultat.

Det sovjetiska handlandet i samband med Yom Kippur-kriget 1973 utgjorde ett första steg i trendförändringen. Den fullföljdes genom Sovjets massiva stöd av den kubanska interventionen i Angola två år senare och av dess insatser i konflikten mellan Etiopien och Somalia. Vad som då skedde tydde på att sovjetisk politik medvetet ville utnyttja motsättningar och kriser i olika delar av världen för att bygga upp sina styrkepositioner. Och Förenta staternas farhågor förstärktes genom den fortgående upprustning som pågått i Sovjet alltsedan mitten av 1960-talet och som under 1970-talet resulterade i att Förenta staterna fann sin tidigare överlägsenhet på vissa militära områden allvarligt hotad. Den sovjetiska invasionen i Afghanistan julen 1979 satte definitivt punkt för den amerikanska politik som byggt på att båda supermakterna skulle visa återhållsamhet då det gällde uppträdandet i känsliga områden runt om i världen.

Förenta staterna reagerade väsentligt hårdare än de västeuropeiska nationerna inför 1970-talets sovjetiska politik. Förenta staterna betraktade med särskild oro Sovjets framstötter i olika världsdelar och den maktförskjutning som i samband därmed ägt rum. Speciell vikt lades vid den pågående förändringen av den strategiska kärnvapenbalansen.

Västeuropa var av naturliga skäl mera inriktat på de positiva inslagen i form av konkreta landvinningar då det gällde exempelvis de inomtyska förhållandena. Härvidlag hade avspänningspolitiken medfört betydande resultat. Det geografiska läget mellan de två supermakterna och känslan av att fungera som ett slags buffertzona emellan påverkade också det europeiska betraktelsesättet. Olika reaktioner i reaktion då det gällde Sovjets invasion i Afghanistan var det första av flera tecken på att skiljaktiga bedömningar av 1970-talets erfarenheter lett till spänningar inom västalliansen, spänningar som i dag är än mer påtagliga.

Helsingforsavtalet 1975 var en utomordentligt betydelsefull landvinning

för avspänningspolitikens företrädare i Europa. Dokumentet var visserligen en kompromiss, som förenade delvis direkt motstridiga strävanden från de bägge maktblockens sida. Sovjetunionen hade inriktat sig på att få den hegemoni över Öst- och Centraleuropa godkänd som skapats efter andra världskrigets slut. De västliga nationerna – och i detta sammanhang räknar jag självfallet vårt land dit – såg i avtalets artiklar inledningen till en process av fredlig förändring samt kulturell och ekonomisk integration med Öst- och Centraleuropa.

Det är svårt att bedöma hur mycket Helsingforsavtalet betytt för de senaste sex årens utveckling i Östeuropa. Men det är obestridligt att avtalet tjänat som en inspirationskälla för dem som strävat efter att luckra upp de dogmatiska strukturer som hållit halva Europa i sitt grepp. Bestämmelserna om informationsfrihet och rörlighet samt om medborgerliga fri- och rättigheter har gjort dessa frågor till legitima föremål i samhällsdebatten. Det har inte, som tidigare, kunnat göras gällande att sådana diskussioner vore att betrakta som en inblandning i andra nationers inre angelägenheter. Möjligheterna för enskilda och organisationer i olika länder att ta till orda mot förtryck och ofrihet har vidgats. Ett djupare engagemang för mänskliga frihetssträvanden har kunnat komma till uttryck. Och förhoppningarna har växt sig så starka att man nu åtminstone *börjat* röja en väg för ökad förståelse och insett att fredlig samvaro ytterst måste bygga på förståelse och respekt för människor över de nationella gränserna.

Men många av dessa förhoppningar har nu grusats som en följd av händelseutvecklingen i Polen. Vad som där skedde under tiden från augusti 1980 till december 1981 är på ett sätt det mest dramatiska som vi bevittnat inom den sovjetiska maktsfären. En frigörelseprocess som växte fram steg för steg nedifrån och inifrån – helt vid sidan av det statsbärande kommunistiska partiet. Den kastade den största och en av de allra viktigaste av de av Sovjet dominerade nationerna i Europa in i en utvecklingscirkel som kunde ha förändrat – och fortfarande kan ändra – Efterkrigseuropas politiska struktur. Undantagstillståndet på Luciadagen 1981 blev till sist det enda tillgängliga alternativet till en öppen sovjetisk militär inmarsch för dem som såg sig tvingade att bryta en utveckling som höll på att leda till ett Polen med en fri och oberoende fackföreningsrörelse, en friare press och ett rikare politiskt liv.

Vad som kommer efter det som nu skett vet vi inte. Vad vi måste ha fullt klart för oss är emellertid att den polska tragedin bara är den senaste akten i en fortsatt och vidare gående europeisk större tragedi. Hur den utvecklas kommer att bli i hög grad bestämmande också för vår egen utrikes- och säkerhetspolitiska framtid.

Under de senaste åren har debatten om det sovjetkommunistiska systemet och det sovjetryska imperiets framtid blivit alltmer omfattande. Motsättningar i diskussionerna har ibland givit ett nästan paradoxalt intryck. Åtskilliga har i ett längre perspektiv sett Sovjetunionen som en sönderfallande och nästintill döende statsbildning. Företrädare för en motsatt åskådning har haft en mera nyanserad framtidsbild och rekommenderat en

återhållsam och mjuk politik. Några har sett Sovjetunionen som i första hand en kommunistisk stat, främst inriktad på ideologiska och revolutionära aspirationer. Andra har betraktat farorna i den sovjetiska maktutvecklingen som ett uttryck inte bara för säkerhetssträvanden efter två världskrigs erfarenheter utan också – och främst – för sekelgamla storryska strävanden efter utvidgade egna makt- och kontrollmöjligheter.

Att Sovjetunionen är en kommuniststat är obestridligt. Eller, för att använda dess eget språk, en socialiststat. Ideologin är marxismens och den leninisms som i sina grundläggande drag är en logisk vidareutveckling av marxismen. Sovjetunionen är själva kärnan i och den dominerande härskaren över ett välde som inte bara omfattar övriga socialistiska länder, från Vietnam och Cuba till Polen, Mongoliet och Östtyskland, utan också de kommunistiska partier runt om i världen som är mer eller mindre uttryckligt lojala gentemot Sovjetdoktrinen.

Det är inte möjligt att bortse från dessa grundläggande marxistiska, leninistiska och socialistiska element i utvecklingen av den sovjetiska politiken – icke minst därför att det är just häri som vi har att söka roten till den djupgående kris som det sovjetryska imperiet nu förefaller att vara på väg in i. Det är – för det första – den planstyrda socialistiska ekonomins monumentala oförmåga att konkurrera med västvärldens fria marknadsekonomier som ligger bakom den ekonomiska kris som nu skakar den socialistiska delen av Europa och som under kommande år än tydligare kommer att prägla den sovjetiska utvecklingen.

Det är för det andra den kommunistiska ideologins oförmåga att ge människor och nationer den frihet och det oberoende som människor alltid strävar efter som är en orsak till den kommunistiska ideologins kris. Vi ser ju också här i Sverige en del mer eller mindre pikanta uttryck för detta.

Och slutligen är det i det ekonomiskt problemfyllda och ideologiskt söndervittrade Sovjetunionens oförmåga att vinna inflytande och styrka med andra medel än militär maktutövning och militärt hot – direkt eller indirekt – som vi kan konstatera risker för nya konfrontationer och kriser och kanske t. o. m. krig.

Jag är personligen intensivt övertygad om att kommunismen en gång i framtiden kommer att framstå som ett tragiskt vilsegående i den mänskliga civilisationens utveckling. Men den dagen – när den kommer – är ännu långt avlägsen. Dagens generation kommer att få leva och forma sin politik i en värld där kommunismen och de socialistiska staternas alltmer djupgående och konfliktskapande svårigheter kommer att utgöra ett av de allra största problemen.

Den kände europeiske, polskfödde filosofen Leszek Kolakowski skrev helt nyligen att kommunismen helt säkert var att betrakta som en hygglig idé, om det inte förhöll sig så att det fanns människor. Kommunismen och socialismen i Polen skulle säkert vara mycket bra, menade han, om det inte fanns några polacker. Men nu finns det människor. Nu finns det polacker. Och det finns därutöver tjecker, slovakar, ungrare, litauer, letter, ester, armenier, ukrainare och även ryssar, vilkas medborgerliga och nationella

strävanden i det längre perspektivet är och förblir helt oförenliga med den grundsyn på vilken det socialistiska Sovjetväldet bygger.

Just häri, menar jag, ligger de allra största riskerna för stabilitet och fred i vårt Europa. Nya försök att dämna upp och stoppa de förändringar som människorna även i Östeuropa strävar efter kan till sist leda till en explosiv utveckling, som inte kommer att kunna kontrolleras ens genom undantags-tillstånd, militärklarar eller öppen invasion. Utvecklingen kan då snabbt leda in i ett läge där desperationen kommer att avgöra den regerande maktelitens reaktioner. Då är även vår fred hotad.

Det är främst från sådana här aspekter som avspänningspolitiken i Europa skall bedömas. Och det är främst mot denna bakgrund som den är riktig, viktig och nödvändig. Det är bara den avspänning som skapar möjligheter till en gradvis fredlig förändring av de i längden ohållbara förhållandena i Östeuropa, som ger möjligheter att hindra den explosion som annars kan komma.

Just därför får avspänning aldrig innebära kapitulation eller likgiltighet. 1930-talets lärdomar får inte falla i glömska – det årtionde då begreppet "fred i vår tid" blev viktigare än fredens faktiska förutsättningar. Avspänningen måste bygga på ett europeiskt engagemang, inriktat på stegvisa åtgärder efter mera av fred, mera av frihet och öppenhet samt mera av stabilitet. Det blir en felaktig och falsk avspänning, om den får bli en förevändning eller ursäkt för att släta över övergrepp och våld eller att tolerera åtgärder som är oförenliga med grundläggande strävanden efter mänskliga fri- och rättigheter och nationellt oberoende, om önsketänkande får styra förnuftet.

När den svenska regeringen hårt och bestämt reagerade mot undantags-tillståndet och förtrycket i Polen, var detta en riktig och nödvändig reaktion. Dagens regeringsdeklaration fullföljer med motiverad skärpa sitt fördömande av den polska utvecklingen. En överslätande attityd skulle ha stått i strid med våra långsiktiga avspännings- och fredssträvanden.

Hela det svenska folket har engagerat sig i djup medkänsla för det polska folket. Vi betraktar skeendet som en internationell, stor tragedi.

Vi måste därför fortsätta att följa utvecklingen och inte förtrottas i våra försök att bilda oss en uppfattning om vad som sker och att efter måttet av förmåga och inom de gränser som svensk utrikespolitik medger påverka skeendet. Generalerna och kommunistledningen i Warszawa skulle inget hellre se än att vår uppmärksamhet mattades av och att vårt intresse försköts bort från Polen och det polska folket till andra konflikthärdar och att terror och våld på andra håll i världen fick tjäna som en förevändning för en mera relativistisk syn på det som sker så nära oss på andra sidan Östersjön. Där fortsätter interneringarna, och de arresterades antal växer. Regimen tycks förbereda landsförvisning av kanske tusentals människor, som med sin frihetskänsla inte går att anpassa till ett återupprättat dogmatiskt Polen. Undantagstillståndet består. Blott marginella lättnader har genomförts. I tiotusentals avkrävs människor lojalitetsförklaringar för en politik som i grund och botten bara de styrande i Kreml kan känna lojalitet för. Långtgående utrensningar äger rum i hela det polska samhället. Efter några

månader av fri och öppen debatt håller det polska kommunistpartiet på att byggas upp på nytt kring en dogmatisk kärna, fast beslutet att inte möjliggöra en återvändo till något som liknar den polska sommaren.

Herr talman! Det är lätt att känna oro och misströstan inför den europeiska situationen. Ett splittrat Europa, dominerat och hotat, i skuggan av en supermakt med vittgående maktsträvanden och också möjligheter. Ett Europa som därmed också är försatt i ett annorlunda beroendeförhållande till en annan supermakt och till dennas åtgärder och avsikter. Delvis är det kanske just denna i grunden naturliga misströstan över den europeiska situationen som kommer till uttryck i den fredsrörelse som – mer eller mindre äkta – har fått så stort utrymme i de senaste årens debatt i det västliga, öppna Europa.

Försvarsåtgärder som Västeuropa anser nödvändiga för sina egna folks fred, frihet och säkerhet har givit debatten näring. Samtidigt har på alltför många håll det förhållandet kommit i bakgrunden, att den yttersta orsaken till vad som sker är att Sovjetunionen är och förblir vad Sovjetunionen är. Därför har debatten – ibland avsiktligt, men oftast oavsiktligt – blivit ensidig och kommit att bortse från de ojämlikhetens villkor som ligger i botten.

Sedan 1977 har Sovjetunionen placerat ut moderna SS 20-robotar, till övervägande delen avsedda för kärnvapenbruk mot olika delar av Väst-europa. Utplaceringen sker i hög takt. Vad det i går annonserade villkorliga stoppet av fortsatt utplacering innebär vet vi ännu inte. Men vi vet att det i dag finns mellan 280 och 290 robotar startklara på något över 30 baser – en del i de europeiska delarna av Sovjetunionen och andra långt borta i Sibirien. Västalliansens svar på den sovjetiska kärnvapenupprustningen är kryssningsrobotar och nya medeldistansrobotar, som skall börja baseras kring årsskiftet 1983-1984. Men inte ens när det programmet mot slutet av 1980-talet är genomfört kommer det antal kärnvapenstridsspetsar som väst förfogar över att nå upp till det antal SS 20-kärnladdningar som redan i dag riktas mot Västeuropa.

Öppenheten i väst står i markant kontrast mot slutenheten i öst. Detta har satt sin prägel på både debatt och fredsrörelse. Det är oändligt mycket lättare att protestera mot det som alla *vet* kommer att hända i NATO än att föra en debatt om det som vi *tror oss veta* har skett i Sovjetunionen. Och att föra en balanserad debatt om det som öst *kan* komma att göra 1983 och 1984 är och förblir omöjligt.

Arbetet för fred i Europa måste inriktas på balans och stabilitet. Obalans medför risk för instabilitet, och ifrågasatt stabilitet blir lätt en fara för freden.

Arbetet för fred i Europa måste – jag återkommer till det – vara ett arbete för öppenhet mellan nationer och stater, ett arbete för att påverka klimatet främst i de länder där styrelseskicket hindrar människorna att tänka fritt, tala fritt och att över huvud taget ge uttryck åt vad de innerst inne strävar efter. Det är en lång väg att vandra, men den enda som med säkerhet når målet: öppna gränser för utbyte av varor, människor och idéer. Avspänning i vidaste mening skall inriktas på fredens förutsättningar mera än på krigets medel –

frihet för människor, frihet i styrelseskick, demokrati i den del av Europa som står utanför den demokratiska världen. Det är i diktaturerna som krigsrisker föds. Diktaturer har inte råd med öppenhet – inte själva, och än mindre för folket.

När vissa länder redovisar sina militära anslag i detalj och andra belägger dem med djupaste sekretess, då utgör det ett hot mot arbetet för fred. Vi har i dag ingen balanserad situation som kan läggas till grund för målmedvetna fredssträvanden, när ett land som Sverige inbjuder utländska observatörer från när och fjärran att följa våra repetitionsövningar i övre Norrland, medan Sovjetunionen på det sätt som skedde förra sommaren genomför omfattande militärmanövrar i Östersjön och runt Polen utan att ens iaktta Helsingforsavtalets bestämmelser om förhandsinformation som ett led i förtroendeskapande åtgärder.

Arbetet för fred i Europa måste för vårt vidkommande inriktas på att slå vakt om stabiliteten främst i norra Europa och att försöka minska riskerna för att den delen av Europa skall komma att beröras om världen eller vår världsdelen skulle riskera att dras in i ett nytt krig. Vi skall ingalunda övervärdera våra möjligheter i det hänseendet. Men vi skall ingalunda försumma att ta till vara de möjligheter som vi faktiskt kan ha.

Under 1970-talet har de nordeuropeiska och nordatlantiska områdena tilldragit sig ökat intresse från båda supermakternas sida. Uppbyggandet av den sovjetiska marinen med dess atomdrivna robotbåtar uppe i norr möttes av NATO med antiubåtsbarriärer mellan Storbritannien och Grönland. När den sovjetiska flottan framflyttades i Nordatlanten, förändrades i ett enda slag Norges säkerhetspolitiska läge. Behovet av ändrade former för förstärkning i kris- och krigstid blev en naturlig norsk reaktion.

Men att läget under det gångna decenniet har ändrats behöver inte och skall inte dramatiseras. Men även Sverige tilldrar sig ökad uppmärksamhet. Det ställer skärpta krav på vårt handlande i både ord och sak. Trots det förblir Norden fortfarande präglad av den relativa stabilitet som vi och övriga nordiska folk dragit nytta av och bidragit till under efterkrigstiden.

Vårt förhållande till Sovjetunionen har under den senaste tiden utsatts för påfrestningar. Ingen kan rimligen bortse ifrån den betydelse som den sovjetiska ubåten U 137 haft i det hänseendet. Dess "besök" i Karlskrona skärgård, som det hette i regeringsdeklarationen, eller dess kränkning av svenskt territorium och det militära skyddsområdet i Blekinge skärgård kom för många svenskar som en chock. För den militära sakkunskapen var det ingen överraskning att Sovjet med viss frekvens och i syften oförenliga med ett gott grannskapsförhållande brukar kränka våra territorialvatten. För stora delar av vårt folk ledde dock kränkningen till att Sovjetunionen, dess uttalanden och dess löften, kom att framstå i en ny och klart förändrad dager.

Självfallet kan emellertid detta, det allvarligaste brott mot vår suveränitet som ägt rum under efterkrigstiden, inte få leda till någon ändring i vår utrikespolitik på längre sikt. Det innebär ingen egentlig förändring i den svenska ståndpunkten i sak, men våra krav på att Östersjön måste ingå i varje

avtal om ett kärnvapenfritt Norden har fått starkt ökad tyngd. Likaså att vi aldrig kan grunda vår säkerhet på Sovjetunionens, eller för den delen Förenta staternas, i fred utställda löften och försäkringar om hur de skall handla i en kris eller i ett krig. Den breda enighet som har förelegat mellan de demokratiska partierna i Sveriges riksdag om vår säkerhetspolitik består oförändrad.

Trots detta grundläggande långsiktiga betraktelsesätt då det rör vårt förhållande till Sovjetunionen kan självfallet våra relationer inte undgå att påverkas av ubåtskränkningen och vad som skett därefter. Sverige kunde med något större klarhet och konsekvens ha markerat sin syn på följderna av det inträffade. Det är och förblir för mig anmärkningsvärt att regeringen bara någon månad efter kränkningen ansåg sig böra vid förhandlingsbordet erbjuda Sovjetunionen eftergifter då det gällde kontinentalsockelns avgränsning i Östersjön. Tidpunkten var verkligen sällsynt illa vald. Starka svenska intressen och hänsynen till de prejudicerande konsekvenserna av en liten stats eftergifter i principiellt betydelsefulla gränsdragningsfrågor gör regeringens handlande ännu mer olämpligt. Under det decennium då förhandlingarna pågått har ingen svensk regering erbjudit sig att överge mittlinjepincipen. När så sker, sker det någon månad efter ett grovt brott mot svensk rätt. Och detta är anmärkningsvärt.

Under de senaste månaderna har från Sovjets sida också bedrivits en polemik mot Sverige i olika former. Den kan tolkas som ett försök att svärta ner vår oberoende politik. Den kan kanske uppfattas som något slags "straff" för den behandling vi gav deras ubåt eller som ett försök att påverka avgörande svenska säkerhetspolitiska ställningstaganden, kanske innehållet i och behandlingen av den försvarspolitiska proposition som nu ligger på riksdagens bord.

Denna senare tolkning får ett visst stöd av den artikel av en sovjetisk talesman som publicerades i *Dagens Nyheter* i fredags. Artikelns är unik i sin öppna kritik mot den svenska säkerhetspolitiken. Den förordar en neddragning av det svenska försvaret och att Sverige skall förlita sig på bl. a. de sovjetiska garantier som skulle ingå i ett avtal om en kärnvapenfri zon i Norden. I förbifarten avvisas indirekt de svenska kraven på att göra Östersjön kärnvapenfritt.

En artikel som denna – efter ubåtskränkningen och före det försvarspolitiska beslut som riksdagen skall fatta senare i år – kan inte förbigås. Och att den uppenbarligen ingår i ett vidare mönster gör inte saken mindre anmärkningsvärd.

Då och då har Sovjet markerat missnöje med den rådande situationen i Norden och föreslagit åtgärder i syfte att påverka denna i en för Sovjetunionen mera tilltalande riktning. När nu även vår svenska säkerhetspolitik flätas in i väven, ger det oss anledning att med kraft markera den betydelse som alla våra demokratiska partier fäster vid vår alliansfrihet, vårt starka försvar och vårt vaktslående om stabiliteten i det säkerhetspolitiska mönstret här uppe i Norden. Dagarna i oktober och november nere på den blåsiga Gåsöfjärden borde ha lärt åtminstone några representanter för

Sovjetunionen hur enigt vårt folk står kring dessa värden och att det faktiskt förhåller sig så, att kränkningar och pekfinger av det slag vi nu fått åtskilliga exempel på ännu mer förstärker vår övertygelse i dessa hänseenden.

Det har, herr talman, känts naturligt att börja detta anförande med att påminna om de konflikt- och oroshärdar på olika håll i världen som uppstår så mycket av vår dagliga debatt om internationella problem. De påverkar självfallet det internationella klimat som vi är beroende av. De flesta av dessa problemområden ges en utförlig behandling i regeringens utrikesdeklaration. Och jag har ingen anledning att avvika från dess bedömningar i stort och den kritik som deklarationen redovisar mot internationella förrepteelser som är helt oförenliga med vår svenska grundsyn.

Men det har känts särskilt viktigt för mig att uppehålla mig vid frågor som direkt berör vår egen begränsade del av världen, nämligen det Europa som vi alltid har varit och alltid kommer att vara en del av. Norden och Nordeuropa med dess speciella säkerhetsproblem, och sist men inte minst vid de påtagliga problem för svensk utrikespolitik som grannskapet till den sovjetiska supermakten stundtals förorsakar. Det är ju, trots allt, i de här frågorna som svensk utrikespolitik har sin allra viktigaste uppgift.

Anf. 4 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Jag lyssnade med intresse till det som Gösta Bohman hade att säga. Såvitt jag förstår instämde han i huvudsak i regeringens utrikespolitik men ville betona att det är vad som händer i vårt närområde som har betydelse för vår säkerhet.

Det är klart att vad som händer i vårt närområde har stor betydelse för vår säkerhet – jag betonade också det i mitt anförande. Men jag tror att man får vara försiktig, så att man inte föreställer sig att vår säkerhet skulle vara mindre beroende av vad som händer längre bort i världen. I själva verket är det ju styrkan i de konflikter det handlar om som avgör världens säkerhet. Framför allt är det styrkan i stormakternas inblandning i de konflikterna som är betydelsefull för världens säkerhet totalt sett, och då spelar det dess värre numera ingen roll var dessa konflikter uppstår. Var det än må vara – i El Salvador, i Mellanöstern, i Afghanistan – kan det komma att spela samma roll som händelser i vår omedelbara omvärld.

Olof Palme hade ingenting annat att säga om utrikesdeklarationen än att han beklagade att den svenska regeringen inte tydligare gav sitt stöd åt den mexikanske presidentens initiativ till förmån för förhandlingar i El Salvador. Jag borde ha stött förslaget, sade Olof Palme. Jag visste inte att Olof Palme var så känslig för det diplomatiska språkets olika nyanser. Jag sade så här:

”Den svenska regeringen välkomnar det initiativ som Mexicos president nyligen tagit till medling mellan parterna. De samtal som just nu pågår mellan Mexicos och USA:s utrikesministrar är den första strimman av ljus på mycket länge över det centralamerikanska mörkret. Det är detta slags initiativ som världen nu behöver.”

Enligt mitt sätt att uppfatta det diplomatiska och politiska språkbruket är detta ett mycket kraftfullt stöd för det mexikanska förhandlingsinitiativet.

Och jag vill använda ordet "välkomnar" även när det gäller president Bresnjevs uttalande i går om att man inte tänker installera flera medeldistansrobotar i västra Sovjetunionen. Jag välkomnar det, eftersom varje yttring till förmån för avbruten upprustning är positiv, även om det rör sig om halmstrån så små, att man knappt kan uppfatta dem. Vad det här kan betyda är svårt att veta. Sovjetunionen har redan installerat 300 av sina s. k. SS 20-robotar. Det är tre stridsspetsar i varje robot. Detta innebär att 900 kärnstridsspetsar är riktade mot det europeiska området.

Det finns anledning att tro att det sovjetiska SS 20-programmet med dessa 300 robotar i praktiken redan är genomfört, och det är mot den bakgrunden man skall bedöma den sovjetiska regeringens erbjudande att frysa situationen vid detta. Man bör också komma ihåg att NATO:s beslut att installera kryssningsrobotar och Pershingrobotar ju har tillkommit för att möta Sovjetunionens SS 20-program. Vad Bresjnev nu erbjuder, om jag har fattat saken rätt, är ett slags moratorium som innebär att man från sovjetisk sida vill behålla den överlägsenhet som man redan har skaffat sig.

Det är också att notera att den sovjetiske presidenten ingenting säger om vad man kan göra i andra delar av Sovjetunionen. Han säger heller ingenting om system av typ SS 21, SS 22 och SS 23, vilka är uppställda i Östeuropa och kan nå Västeuropa.

Till sist, herr talman, vill jag påminna om att den svenska ståndpunkten vad gäller de här upprustningsåtgärderna är att varken SS 20-programmet eller de medeldistansrobotar som NATO planerar att införa, för den händelse man inte kan nå en förhandlingsuppgörelse med Sovjetunionen, behövs. Så mitt välkomnande av Bresnjevs uttalande i går är försett med väldigt många reservationer och omges av mycket stor försiktighet, och jag utgår från att detta också gäller Olof Palmes välkomnande.

Anf. 5 OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Måhända är det så att man inte borde ha anledning att bry sig om vad Gösta Bohman säger. Men han säger ändå då och då att han företräder alla partier. Dessutom har han ju nyligen suttit i en regering. Och han representerar ändå det största borgerliga partiet, som eftersträvar att komma i en regering ihop med de andra. Då får man ju ta vad han säger litet på allvar.

Det jag reagerar mot är den totala ensidigheten i synen på världen och människors villkor som herr Bohman representerar. Han höll ett tal som var ett korståg mot kommunismen, mot Sovjetunionen och mot stora delar av fredsrörelsen. En del var beaktansvärt. Men det var totalt ensidigt – ungefär som när Hilding Hagberg brukade gå an i gamla riksdagshuset förr i världen, då ett och annat av det han sade var riktigt men ensidigheten ju var total. Detta är allvarligt för vår trovärdighet – framför allt som demokrater.

Här säger Gösta Bohman att han tyvärr inte har möjlighet att tala om annat än vårt närområde, Europa, och demokratins villkor. Men det är ju i Europa

som den turkiska demokratin har krossats, som de turkiska fackliga ledarna har torterats och satts i fängelse, som människor interneras osv. Icke ett ord från herr Bohman!

Hela världen diskuterar nu människors lidanden i El Salvador och det fruktansvärda som där håller på att ske. Inte ett ord från herr Bohman!

Alla Gösta Bohmans vackra ord om demokratin och människors självbestämmanderätt klingar så falskt i mina öron, när han icke vågar tillämpa dem på länder som ligger så att säga inom västmakternas eller västblockets inflytelsesfär. Hade det varit så här en enda gång, hade jag möjligen kunnat låta det passera, men så har det varit i 15 år.

Den svenska högern har en benägenhet att använda stora ord om människors frihet och om förtryck av människor och av demokratin, när förtrycket sker i kommunismens länder. Jag kan då ofta instämma i de fördömanden som ni ger uttryck för. Men när människor försmäktar i högerdiktaturens fängelser, då håller den svenska högern tyst. När människor torteras och plågas för sin övertygelses skull i alla de militärdiktaturer som det finns så många av i det som stundom kallas den fria världen, då säger den svenska högern aldrig någonting.

Jag upplever detta allt starkare som något av nästan en fäaktig underdånighet inför förtrycket, när det kommer från höger, eller i varje fall som en djupt överslätande attityd, som för en demokrat icke är tillåten. Därför upplever jag icke den svenska högern som fullt pålitlig och trofast i hävdandet av demokratin och de mänskliga rättigheterna på det internationella planet. Jag tycker att det är viktigt att markera mot denna ensidighet. Vi skall kunna vara stolta över att stå upp till försvar för demokratis värden varhelst de må bli kränkta.

Anf. 6 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Jag vill beröra två frågor i den här repliken. Jag börjar med Ola Ullstens anförande. Jag hade väntat mig något klarare besked om den svenska regeringens inställning när det gäller händelserna i Centralamerika. Jag anser att utrikesministern inte gav några klara besked i den frågan. Om den mexikanske presidentens fredsplan säger han bara: "Den svenska regeringen välkomnar det initiativ som Mexicos president nyligen tagit till medling mellan parterna."

Det är ett rätt urvattnat, för att inte säga innehållslöst, uttalande. Det kunde t. o. m. ha varit gjort av president Reagan eller hans utrikesminister, som egentligen motsätter sig hela planen. Det här sättet att uttala sig kan naturligtvis bero på att den svenska regeringen intar samma hållning som USA, vilket jag dock inte tror. Eller också kan det bero på den passivitet och den onödiga försiktighet som präglar regeringens utrikespolitik f. n. när den kommer i beröring med USA.

I dag dör tusentals människor i El Salvador på grund av militärens grymhet. Lejda legoknektar gör räder in i Nicaragua i avsikt att skada landet, USA utmanar och hotar människorna i Centralamerika, försöker skrämman dem till lydnad och passivitet. Det är därför jag vill ställa frågan till

utrikesministern: Behövs det inte starka internationella reaktioner och protester mot detta för att få ett slut på grymheterna?

Jag tycker att utrikesministrarnas försiktighet är märklig, därför att den svarar illa mot det svenska folkets avsky inför de övergrepp som sker i Centralamerika i dag. Jag är övertygad om att svenska folket känner lika stark avsky inför president Reagans politik som det amerikanska folket gör. Därför menar jag att den svenska utrikesministern borde sjunga ut, öppet stödja försöken att få ett slut på terrorn och åstadkomma en fredlig lösning på konflikterna.

När man sedan hörde Gösta Bohman – som snubblade förbi Centralamerika på en rad och i övrigt ägnade sitt anförande åt ett angrepp på de socialistiska länderna och socialismen över huvud taget – trodde man sig förflyttad till det kalla krigets femtiotal.

När vi i dag diskuterar stormaktsmotsättningarna, det skärpta och försämrade förhållandet mellan öst och väst, mellan de två stormakterna, bör vi beakta att det är något som bekymrar en hel värld. Det bekymrar människor i alla länder. Det sysselsätter alla förnuftiga och sansade människors tankar i dag, och man söker sig på olika vägar ut ur de skärpta motsättningarna, söker vägar för att åstadkomma en politisk och militär avspänning.

Vad erbjuder då den nyligen avsuttne moderatledaren i den här debatten? Ingenting, ingenting användbart. Han upprepar egentligen bara mekaniskt Reagans äventyrliga världssyn och slår in på dennes farliga utrikespolitiska kurs. Han erbjuder inga konstruktiva lösningar på problemen, han har inga förslag till hur man skall minska spänningarna och säkra världsfreden.

Skulle man låta Gösta Bohmans syn få vägleda svensk politik, så vore det en olycka. Det skulle ju inte minska utan skärpa de internationella spänningarna. Det skulle inte främja nedrustningen, eftersom han kraftigt vill höja de svenska militärutgifterna.

Gösta Bohman snubblade förbi Centralamerika på någon rad i sitt anförande. Han hade ingenting att säga om de övergrepp och folkmord som förekommer i El Salvador eller om den amerikanska inblandningen i Nicaragua – i kriget mot folkmakten där. Det säger det mesta om moderaternas världssyn.

När det gällde Polen för några månader sedan uppstod spontant en stark solidaritet med det polska folket, och ett omfattande hjälpprogram kunde inledas. Men det finns samtidigt politiska krafter som framför allt ser händelserna i Polen som en politisk möjlighet och som inte drar sig för att utnyttja tragedin för egna politiska syften. Dit hör Gösta Bohmans högerparti. Att det är så framgår ju inte minst av det selektiva samvete som man uppvisar – och har uppvisat här i dag.

Om högerens hyckleri varit förbluffande när det gäller Polen och Turkiet – om det sistnämnda landet har man ingenting sagt – så vet jag inte vilket ord som är tillräckligt starkt för att beskriva högerens hållning när det gäller de brutala övergreppen och folkmorden i Centralamerika.

Får jag bara avsluta med att ställa en fråga. Röda korset har avslutat sin

särskilda insamling för Polen. Man skall övergå till att bedriva insamlingar och sända hjälp till Centralamerika. Kan vi i det sammanhanget, Gösta Bohman, räkna med moderaternas stöd i detta arbete? Kommer ni att över huvud taget uttala ert stöd i den frågan?

Anf. 7 GÖSTA BOHMAN (m) replik:

Herr talman! Kommunistledarens angrepp och kritik mot mig betraktar jag som ett beröm. Fortsätt att kritisera mig, herr Werner! Det är bara bra. Det kommer herr Werner att framstå i rätt dager.

Till utrikesminister Ola Ullsten vill jag säga att jag inte tror att det föreligger några delade meningar mellan oss två då det gäller att bedöma sambandet mellan de globala spänningarna och spänningarna här uppe i Norden. Jag påvisade ju särskilt att det var de internationella spänningarna som i hög grad hade skärpt motsättningarna mellan de två supermakterna, och jag försökte analysera vad det får för konsekvenser för oss.

Men vad som är värdefullt att belysa är att när spänningarna ökar ute i världen, så blir det ännu mera angeläget än någonsin tidigare för oss att försöka upprätthålla stabilitet i vårt närområde. Spänningarna ute i världen skall inte få tillåtas leda till ett spänningstillstånd här uppe också – i den mån vi över huvud taget kan påverka detta. Det var mot den bakgrunden som jag tyckte att jag särskilt borde koncentrera mig på vad som sker i vår egen närhet.

Jag delar också den mera balanserade syn som Ola Ullsten har – i förhållande till Olof Palme – på Bresjnevs löfte i går. Det är inte så svårt att ställa ut löften om man redan har fullföljt den planmässiga uppbyggnad av SS 20-robotbaser som man anser sig behöva. Har man nått det mål som man har verkat för och anser att "nu har vi tillräckligt", så måste det ju vara ett intresse att försöka hindra motparten från att bygga upp ett försvar däremot. Ingen kan påstå att det råder balans i dag. Och om balansförhållanden är värdefulla för freden, så måste det också ligga i vårt intresse att sådan balans åstadkoms. Men Bresjnevs löfte innebär ingen balans. Även om NATO skulle fullfölja sina strävanden, så kommer NATO mot slutet av 1980-talet att ha ett mindre antal kärnvapenstridsspetsar än vad Sovjet har redan i dag. Jag tycker att man skall ta hänsyn till detta när man försöker bedöma Bresjnevs uttalande. Jag vill gärna också se något positivt i det, men man skall ha bakgrunden fullt klar för sig.

Sedan känner vi ju igen Olof Palmes dialektik från tidigare debatter om Vietnam och förhållandena ute i världen. Vill Olof Palme verkligen stå här och bestrida att Sovjetsystemets ideologi och Sovjetsystemets famntag över de tidigare fria staterna i Östeuropa utgör ett av de allvarligaste hoten för europeisk fred och kanske också för fred på jorden – att det inte finns någonting som utgör ett mera latent hot för oss i Europa än just det förhållandet att den stora Sovjetmakten, med sin ideologi och med sin militära styrka, håller dessa länder i sitt grepp?

Vad var det i mitt inlägg som Olof Palme inte höll med om? Vill Olof Palme vara snäll och tala om vad som var fel i min analys av den hotbild som jag

skildrade? Mina bedömningar av vad som händer i världen, av våldet och förtrycket, är självfallet generella. Våld, förtryck, terror, hot och tortyr är desamma var det än förekommer. Min indignation och mitt avståndstagande blir inte starkare för att jag räknar upp alla de länder där sådant förekommer. Det trodde jag att en man som Olof Palme hade fullt klart för sig.

Olof Palme sade själv, om jag inte minns fel, ingenting i sitt anförande om just det sovjetiska ideologiska systemets och det sovjetiska herraväldets betydelse för freden. Olof Palme tog upp olika konkreta problem men sade ingenting om existensen av detta det mest latenta hotet mot världsfreden – det sovjetiska systemets på tvång och militär styrka vilande herravälde över Östeuropa.

Vi minns väl alla här i kammaren Olof Palmes ursäktande attityd en gång i tiden då det gällde de kubanska fånglägren. Och en del av oss minns hur Olof Palme förklarade att prästerna i Iran byggde upp demokratin med minutiös noggrannhet. Det var förhastad omdömeslöshet kan jag tänka mig – jag tror inte att det var uttryck för en ideologisk grundsyn. Men även om Olof Palme gör sig skyldig till sådana förlöjningar skulle det aldrig falla mig in att ifrågasätta Olof Palme som demokrat.

Jag tycker att Olof Palme skall hålla sig för god för att dra ned debatten på den nivån. Olof Palme har fullt klart för sig att när det gäller synen på demokratin, på mänskliga fri- och rättigheter, på en human människosyn står vi på samma grund. Det borde Olof Palme ha klart för sig även om jag inte räknar upp alla länder där sådant trampas under fötterna. Annars vore det skräp med Olof Palmes uppfattnings- och omdömesförmåga.

Anf. 8 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Herr talman! Det är litet tröttsamt att föra debatterna med Lars Werner och hans partikamrater om att Sverige inte tar tillräckligt tydlig ståndpunkt i olika internationella konflikter. Det spelar nästan ingen roll vad den svenska regeringen säger – alltid är det något adjektiv som fattas för att kommunisterna skall bli nöjda. Och i grunden kommer det naturligtvis alltid att finnas den spänningen, eftersom vi företräder helt olika ideologisk syn på tingens ordning både i Sverige och ute i världen. Skillnaden är densamma som mellan en demokratisk uppfattning och en icke-demokratisk uppfattning.

Men nu tog Lars Werner upp en mer konkret fråga – den svenska regeringens stöd för det medlingsförsök som nu görs av Mexico. Dess utrikesminister har redan haft ett par samtal med sin amerikanske kollega, och jag hoppas att det blir fler samtal mellan dem. I mitt inlägg innan Lars Werner gick upp i talarstolen sade jag att regeringens utrikesdeklaration innebar ett entydigt stöd för detta medlingsförsök. Då tycker jag att det är onödigt att ta upp kammarens tid med att fråga om regeringen stöder detta medlingsförsök. Om Lars Werner gör det en gång till tänker jag inte svara.

Det är bra att de demokratiska partierna i riksdagen kan enas om utrikespolitiken. Samtidigt är det klart att det finns skillnader i grundsynen, värderingarna och betoningarna. Även om jag kan instämma i mycket av det

som Gösta Bohman sade, är det väl alldeles uppenbart att Gösta Bohmans anförande inte hade dugt som utrikesdeklaration.

Apropå vad Gösta Bohman sade skulle jag vilja fråga: På vilket sätt menar Gösta Bohman att Sverige ytterligare skulle ha markerat sitt avståndstagande från den sovjetiska kränkningen av svenskt territorialvatten och rent av svenskt skyddsområde, när ubåt 137 gick på grund i Karlskrona skärgård?

Jag utnyttjade ordet "besök" i skärgården. Sedan tillade jag strax efter att det handlade om en allvarlig kränkning. Jag hoppas att det har framgått för både kammarens ledamöter och andra att regeringen betraktar ubåtsincidenten i höstas såsom en allvarlig kränkning av svenskt territorium, den allvarligaste någonsin i fredstid.

Får jag sedan, herr talman, ta upp en annan fråga som också Gösta Bohman berörde och som diskuteras ganska mycket just nu, nämligen förhandlingarna om gränslinjen i Östersjön. Vissa debatter har en tendens att gå alldeles på sned, därför att människor som berörs av saken får helt felaktig information om vad det gäller. När sådana missuppfattningar uppstår hos människor som inte har anledning att sysselsätta sig med saken professionellt i ena eller andra meningen utan i regel är hänvisade till vad olika debattörer säger, kan dessa missuppfattningar vara ursäktliga. Men när människor som har skyldighet att sätta sig in i vad det gäller försöker utnyttja dessa missförstånd för politiska syften, är det inte ursäktligt.

Debatten om gränsdragningen i Östersjön är ett exempel på just detta. Det har sagts att regeringen är beredd att sälja ut svenskt fiskevatten och våra möjligheter att borra efter olja i den omstridda delen av Östersjön och att regeringen är beredd att göra det lättare för ryssar och andra att segla ända in till den gotländska kusten med sina krigsfartyg, ubåtar och annat. Ingenting av detta, herr talman, är riktigt. Ingenting av detta bär ens ett spår av sanning. När allt detta uttalas, sker det i regel i medvetenhet om att det är felaktigt.

Vi diskuterar inte territorialgränsen, som är en gräns för främmande krigsfartyg. Vi diskuterar inte ett område, som i dag är tillgängligt för svensk oljeledning eller annan prospektering av resurserna på havsbotten. Vi diskuterar i dag inte något fiskevatten som är svenskt. Vad vi sedan 13 år håller på med är att övertyga de sovjetiska myndigheterna om att den linje som skall vara gräns mellan de båda ländernas kontinentalsocklar och därmed också för fiskevattnen skall vara mittlinjen mellan Gotland och den baltiska kusten och inte, som ryssarna menar, en linje mellan det svenska fastlandet och den baltiska kusten.

Det område som vi nu diskuterar är i dag varken svenskt eller sovjetiskt utan s. k. vit zon. Nu menar tydligen en del av debattörerna – och moderaterna sällar sig till dem – att ryssarna, om vi bara sitter ned och väntar, kommer att inse att de har fel och ge hela detta område till Sverige. Detta har visserligen aldrig någonsin hänt tidigare, när ryssarna har förhandlat med något annat land om ett omstritt vatten. Men nu skulle det alltså inträffa, om

vi satte oss ned och väntade. Låt mig säga att denna tanke är lika ljusblå som ibland himlen över det omstridda havsområdet.

Det är mycket möjligt att vi kommer att sitta där 13 gånger 13 år till utan att nå några resultat. Vad vi nu erbjuder ryssarna är smärre korrigeringar av den linje som Sverige anser vara den riktiga. Vi för med andra ord precis samma slags förhandlingar som sedan lång tid tillbaka förs t. ex. mellan Sovjet och Norge och där den norska ståndpunkten är precis densamma som Sveriges.

Lyckas vi i de här förhandlingarna, kommer det att innebära att ett område som är många gånger större än Gotland blir svenskt fiskevatten och fritt för svensk oljeledning. Lyckas vi inte, vilket vi naturligtvis inte gör om vi inte ens försöker, blir det som det är i dag, vilket är till nackdel för alla de intressen som moderater och andra säger sig tala för.

Anf. 9 OLOF PALME (s) replik:

Herr talman! Först om den sovjetiske presidentens utspel. Det är utmärkt om Sovjetunionen slutar att placera ut raketer, precis som, vilket jag sade, president Reagans nollutspel var utmärkt. Naturligtvis innebär inte detta att man har funnit en slutlösning, men jag är positiv till hela den här typen av utspel, därför att de kan vara inledningen till en gynnsam process.

Jag behöver inte särskilja vad jag tycker bra eller illa om i herr Bohmans anförande. Jag hänvisar till mitt i de styckena – det är bättre.

Herr Bohman försökte ta fram några förgripliga uttalanden av mig. Jag har aldrig försvarat några fångläger på Cuba. När det gäller Iran sade jag, när jag var där första gången, under Banisads tid, att man i Iran har byggt upp sina demokratiska *institutioner* med pedantisk noggrannhet. Varenda seriös observatör delar uppfattningen att det är precis så det är. Sedan är det en annan sak vartill man har använt dessa institutioner eller låtit bli att använda dem.

Förfalskningen av vad jag sade sprids av en liten fascistorganisation här i Sverige, och det är synd att herr Bohman skall ta intryck av den. Eller kanske han tog intryck av en av mågastumpens många lappar – jag vet inte. I vilket fall som helst var det fel.

Nej, det grundläggande kommer inte herr Bohman ifrån, och det är konsekvent för moderaternas uppfattning sedan många många år tillbaka. Man säger visserligen: Vi är naturligtvis mot våld och förtryck överallt i världen. Men sedan är det slut.

Moderaterna finns icke med t. ex. – det har jag aldrig hört av Gösta Bohman – när det gäller att fördöma diktaturen i Turkiet.

Jag minns väl när demokratin krossades i Chile, vilken oerhörd brist på engagemang som moderaterna visade.

När hörde vi moderaterna stå upp till försvar för befrielseörelserna i världen?

När såg vi moderaterna ta initiativ till solidaritetsaktioner för de demokratiska krafterna?

När vi här i riksdagen har samlat oss till gemensamma protester över

partigränserna mot förtryck och stormaktsaggression, brukar moderaterna vara det enda parti som står utanför. Där vill inte moderaterna samordna sig, men i den berömda konservativa internationalen med herr Strauss och Mrs Thatcher, där är man beredd att vara med.

Nej, jag vill upprepa detta: Det är en konsekvent erfarenhet, är ut och är in, att när människor förtrycks i högerdiktaturer, när de torteras och plågas, då iakttar moderaterna och den svenska högern en märklig tystnad. Man är mot in abstracto, men aldrig när det verkligen gäller. Det innebär ju att man inte har den rätta trofastheten när det gäller värnet av enskilda människors rättigheter mot förtryck, och det innebär också att man minskar trovärdigheten i neutralitetspolitiken. Visserligen talar man ut, men det är bara emot händelser inom det ena blocket. När samma typ av händelser inträffar inom det andra stormaktsblocket visar man denna överslätande underdånighet, och det är till skada för svensk demokrati.

Det talas om stabilitet i världen och vårt försvar. Vi har stått för svenskt försvar för att värna vår neutralitet, och vi har betalat för det. Det blir mera bekymmersamt nu, när Gösta Bohman har ett huvudansvar för att de svenska statsfinanserna och den svenska ekonomin har förstörts. Var tredje kula vi köper nu är en lånad kula. Var tredje kapten är en kapten på kredit. När det svenska generalitetet marscherar fram med tränar och galoner är det dess värre lånta fjädrar – Bohmans lånta fjädrar. Det är också ett ansvar som ni har för att undergräva trovärdigheten och stabiliteten i värnet om vår svenska neutralitet och vårt svenska oberoende.

Anf. 10 LARS WERNER (vpk) replik:

Herr talman! Utrikesministern tycker att det är tröttsamt att föra debatter med vpk när det gäller nedrustningsfrågor och fredsfrågor, för vpk blir aldrig nöjt. Det kan möjligen bero på att vi har högre ambitioner än vad regeringen har. Uppenbarligen är det så, men det beror i så fall inte på oss utan på er.

Visst är debatten om fred och nedrustning tröttsam, Ola Ullsten, men den måste ändå föras. Och fred betraktar inte vi som en fråga som vare sig vårt parti, folkpartiet eller något annat parti har eller skall ha monopol på. Det är en fråga som berör alla.

Får jag ta upp en fråga till. Även om det blir tröttsamt, vill jag säga att jag hade väntat mig något besked om regeringens synpunkter inför FN:s nedrustningskonferens. Det bjöds vi inte på i dag. Jag skall inte förneka att Ola Ullsten är för nedrustning – något annat vore ju alldeles absurt –, men det räcker inte att bara tala om nedrustning, för på det sättet försvinner inte ett enda kärnvapen på jorden.

FN:s nedrustningssession är det kanske mest representativa nedrustningsmöte som kommer att hållas på många år. Representanter från jordens alla hörn kommer att träffas, från öst och väst, från nord och syd. Detta viktiga tillfälle, menar vi, måste användas på ett klokt sätt för att främja avspänning och nedrustning, eftersom det är vad världen behöver. Det är därför, Ola Ullsten, jag hade väntat några konkreta förslag från regeringen och

utrikesministern som den svenska delegationen borde ta upp vid sessionen. Hade inte dagens utrikesdebatt varit ett utmärkt tillfälle att presentera dem?

Sedan ytterligare några ord till Gösta Bohman. Vad var det jag sade: Jo, jag sade att händelserna i Polen skakade om människorna i Sverige. Det uppstod här en stark solidaritet med det polska folket. Men jag sade också att det fanns politiska krafter i det här landet, representerade av Gösta Bohmans samlingsparti, som försökte utnyttja dessa händelser för egna politiska syften.

Och vad var det jag menade? Jo, Gösta Bohman, att samtidigt med militärens maktövertagande i Polen pågick i en annan del av Europa ännu värre övergrepp mot de arbetande och mot de människor som vågade protestera. I Turkiet har fackliga och politiska ledare arresterats. De fackliga organisationerna där är förbjudna. Fackliga ledare döms till döden. Deras brott? De har försvarat demokratin. Varför har de borgerliga partierna, och framför allt Gösta Bohmans parti, så svårt att säga någonting om detta och protestera mot detta? Vad har ni för slags samvete, som fungerar när det gäller Polen men som inte fungerar när det gäller Turkiet? Övergreppen i Polen har ni fördömt och protesterat mot, men samma, och ännu värre, övergrepp i Turkiet får passera utan kommentarer. Ni säger att ni i ord stöder de polska arbetarnas kamp för demokratiska fri- och rättigheter och att ni stöder deras krav på inflytande på arbetsplatserna och över samhällsutvecklingen. Men i Sverige anklagar ni ju löntagarna för att hota demokratin när de ställer samma krav. Detta är politiskt hyckleri! Jag anser att det någon gång måste sägas rent ut.

När man hör Gösta Bohman delge oss sin syn på världsläget är det nästan så att man hukar sig i bänken och tror sig förflyttad till USA och att det är Reagan som man hör tala om utrikespolitiken. Skillnaden er emellan är i dag uppenbarligen hårfin. Vi får trots allt vara glada över att det inte är Gösta Bohman som sitter i Arvfurstens palats och sköter Sveriges utrikespolitik.

Det är möjligt att detta bara är ren partitaktik och att det på kort tid är bra att ni håller på att isolera er i fråga om den svenska utrikespolitiken, men jag tror inte att det på sikt är bra för den svenska utrikespolitiken när det gäller att slå vakt om och skapa trovärdighet för den svenska alliansfriheten och neutraliteten.

Anf. 11 GÖSTA BOHMAN (m) replik:

Herr talman! Vad skall man egentligen säga om herr Werner som, när han lyssnar på den här debatten, tror sig förflyttad till en sal där han hör Reagan tala? Han bör nog vara tacksam för att han inte tror sig förflyttad till Sovjet – där skulle han inte ha haft någon möjlighet att tala fritt på det sätt som man ändå kan göra i Amerika.

Att händelserna i Polen skakade oss alla är alldeles självklart; det finns väl ingen anledning att närmare gå in på det. De skakade kommunisterna mer än några andra, därför att det som hände i Polen var en reaktion mot partier som står herr Werner nära och vilkas politik herr Werner står för här hemma i

Sverige. Jag kan så innerligt väl förstå att herr Werner kände sig skakad – men inte av samma skäl som vi andra svenskar skakades över händelseförloppet.

Till vår utrikesminister, som inte tyckte att mitt anförande skulle ha dugt som en utrikesdeklaration, vill jag säga: Det har jag inte heller gjort gällande. Det var inte alls fråga om det. Jag har läst Ola Ullstens utrikesdeklaration, och jag förklarade i mitt anförande att jag kunde instämma i i stort sett allt vad han sagt i den. Det var en bra deklaration. Jag skall väl inte behöva stå här i riksdagen och läsa upp hans utrikesdeklaration på nytt för att han skall bli nöjd? Jag tog i mitt anförande upp saker som inte var med där för att komplettera utrikesdeklarationen. Det är ju ett av syftena med dagens debatt.

Jag fick en fråga om vad man enligt min mening ytterligare skulle ha gjort efter kränkningen av svenskt vatten utanför Karlskrona. Jo, man skulle inte en månad efteråt ha ställt upp och förhandlat med ryssarna och i de förhandlingarna ha gjort ett viktigt ställningstagande som innebar ett brott mot principer som vi själva har hävdat och som ryssarna själva hävdar i andra sammanhang. Vi har hållit på mittlinjeprintipen – och den skall vi hålla på även i fortsättningen. När en liten stat börjar kompromissa om viktiga principer, kommer kompromisserna inte att ta slut. Jag tror att Ola Ullsten själv ångrar sin åtgärd. Huruvida han nu vill medge det är kanske en annan sak.

Olof Palme kritiserade i sitt anförande mitt inlägg och min analys. Jag frågade Olof Palme: Vad var det som var fel i min analys av oroshärdarna här i Europa? Tala om det för mig, uppmanade jag honom. Han svarade att hans anförande var bättre. Det är möjligt att Olof Palme tycker att hans anförande var bättre, men det var inte något svar på min fråga. Jag menar att Olof Palme är skyldig att ge mig svar på en sådan fråga, innan han går upp i falssett på det sätt som han nyss gjorde.

Vårt avståndstagande beträffande Turkiet är precis lika klart som alla andras. Och jag tror att Inger Lindquist – som sitter i Europarådet och som där, tillsammans med socialdemokrater, har deltagit i ett beslut om Turkiet – i sitt anförande kommer att belysa problematiken i Turkiet och redovisa den syn som vi står för.

När jag lyssnar på Olof Palme, får jag en känsla av att man måste följa honom i varenda nyans, uttrycka sig på precis samma sätt som han för att bli godkänd som demokrat. Man måste fördöma allt ute i världen lika omfattande som han för att det skall bli fullt klart att man är lika fördömande som han. Det räcker inte med att generellt förklara vad man vill, utan man skall gå in i detalj på varenda punkt – annars duger det inte för Olof Palme. Sådana villkor för debatten kommer jag inte att acceptera. Och man behöver faktiskt inte skrika och höja rösten på det sätt som Olof Palme gör för att bli hörd. Det går att bli hörd, även om man är något lågmäld i sin argumentation.

Olof Palme avslutade med att dra in statsfinanserna i bilden. Vi lånar till varje kapten, varje blivande ryttmästare och varje kanonkula, tror jag att

han menade. Det intressanta är att Olof Palme vill låna ännu mer. Det budgetförslag som socialdemokraterna har lagt fram i sin motion leder till ökad upplåning. Om vårt upplåningsbehov skulle försvaga vår neutralitet och minska tilltron till demokratin, är Olof Palme själv den som vill skada demokratin. Hans slutsats är hårresande. Håret måste resa sig på Olof Palmes huvud, eftersom han drog denna slutsats.

Så några ord om historieskrivningen när det gäller Chile. Vi sade aldrig nej till att här i riksdagen göra de uttalanden som det då var fråga om. Vad vi har opponerat oss mot är att man utanför riksdagen och utanför reguljära instanser för utrikespolitiskt handlande skulle gå ut och göra gemensamma uttalanden för alla partier. Sådana uttalanden skulle de facto komma att uppfattas som uttalanden för nationen, men skulle inte ha gått igenom den noggranna granskning – med hörande av utrikesnämnden, förslag från regeringen m. m. – som riksdagen förutsätter att utrikespolitiken skall ägnas. Det är således fråga om formerna för hur kritiken skall framföras. På den punkten har vi olika uppfattningar. Det minns vi från Vietnamdebatten. Vi har en annan syn på hur man skall framföra kritik. Olof Palme. När vi kritiserar Förenta staterna behöver vi inte åberopa koncentrationsläger för att bli hörda. Det måste tydligen Olof Palme göra.

Talmannen anmälde att Olof Palme och Lars Werner anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 12 TORSTEN BENGTON (c):

Herr talman! Utrikesdebatterna i den svenska riksdagen brukar vara lugna tillställningar. I dagens debatt har det förekommit ovanligt många repliker. Skulle det tyda på motsättningar när det gäller den svenska utrikespolitiken? Nej, jag noterar att det som här har sagts icke har gällt Sveriges inställning eller handlande i utrikespolitiska frågor. Det har mera koncentrerat sig på hur partierna har ställt sig med avseende på vissa länder. Det finns anledning att konstatera att Sveriges neutralitetslinje och vår strävan efter internationell fred och säkerhet fortfarande ligger lika fast, trots vissa repliker i dagens debatt.

Tyvär har mänsklighetens historia kantats av krig och rustningar. Trots att folkflertalet inget hellre önskar än att få leva i fred, har krig och våld ständigt varit människans följeslagare genom århundradena. Oupphörligt möter vi rapporter om våld och förtryck, krigshot och regelrätta strider.

Ofantliga summor satsas på rustningar och krigsförberedelser. Världens samlade militärutgifter uppgår nu till drygt 500 miljarder dollar per år, en summa som motsvarar den samlade inkomsten hos den fattiga hälften av världens befolkning. Rustningarna pågår i oförminskad takt. Misstron mellan supermakterna ökar. Mänskligheten lever nu under ett hot som blir alltmer märkbart och som kan leda till att hela vår jord, hela vår civilisation kan utplånas i ett kärnvapenkrig. Kärnvapnen utgör ett direkt hot mot hela vår existens, oavsett var på jorden vi befinner oss.

Efter varje krig har ropen rests i världen: Aldrig mera krig! Ju större

omfattning kriget har haft, desto starkare har kraven varit på en bestående framtida fred. Men ordet "aldrig" har med tiden tunnats ut, och kvar har stått den fruktansvärda realiteten krig – med alltmer fasansfulla vapen. Orden har svallat i ländernas många tal om deras egna starka fredsvilja, men samtidigt har upprustningarna pågått i ett alltmer accelererat tempo.

Våldet har tyvärr blivit en del av vår vardagstillvaro. Vi möter det ständigt i massmedias glimtar från Centralamerika, Afghanistan, södra Afrika, Polen och Mellanöstern. Men vi får naturligtvis inte låta det bli glimtar som snabbt rusar förbi. Sverige tar alltid aktiv del i strävandena efter fred. Vi får inte låta oss bli avtrubbade av det våld och den rustningsspiral som i dag är en verklighet. Både för de människor som så hårt drabbas och för vår egen säkerhets skull måste vi reagera mot alla våldsförteelser.

Därför får vi aldrig ge upp nedrustningsarbetet, även om det inte ger så stora påvisbara resultat. Dess värre kan situationen ge anledning till pessimism. Under den senaste generalförsamlingen i Förenta nationerna antogs 48 resolutioner i de s. k. nedrustningsförhandlingarna – vi har ju aldrig nått en egentlig nedrustning, utan bara en begränsning av rustningarna. Som en jämförelse kan nämnas att det 1965 antogs 9 resolutioner. Antalet har sedan ständigt ökat med åren. Om nedrustningen skulle stå i proportion till antalet antagna resolutioner, skulle vi snart få en fredlig värld.

De mycket små framstegen i nedrustningsarbetet och supermaktens dominerande roll får dock inte leda till att småstaterna ger upp sitt ansvar. Om de små staterna samarbetar, ökar möjligheterna att de får gehör för sina intressen och förslag.

Det finns i detta sammanhang anledning att understryka det angelägna, ja, det nödvändiga i en ökad folklig opinion i freds- och överlevandefrågor. Det är positivt att människors oro inför rustningarna och inför framtiden kanaliseras i ett engagerat arbete för nedrustning. En bred och engagerad opinion är det bästa vapnet i kampen för fred.

Herr talman! Världsbilden ter sig mörk. Kriserna och konflikterna är många och spridda över de olika kontinenterna. Regeringsdeklarationens ganska dystra tongångar är dess värre berättigade. Stor oro inger det hårdnande klimatet mellan stormakterna. Även om resultatet ser klen ut, måste dock förhandlingar fortgå. Det är alltid bättre att prata än att skjuta med kanon.

De ideologiska motsättningarna i världen blir alltmer framträdande. Man märker det som en bakgrund till de olika problem som behandlas. Kommunismens framfart, utan hänsyn till folkets vilja, möts givetvis av motstånd från dem som kämpar för sin frihet. I Afghanistan finns ryska trupper som ett monument över att det landet förlorat sitt självbestämmande och sin neutralitet. I Polen bröts en utveckling mot ökad frihet med militärdiktatur och krossande av människornas frihetslängtan. Efter massiv internationell påtryckning drog sig USA ut ur Vietnam, men Sovjets brutala ockupation av Afghanistan fortsätter. Att med vapenmakt ockupera ett litet land är ett av de mest flagranta brotten mot länders självstyre, och det som förekommer i Afghanistan kan inte annat än fördömas. Jag citerar en

skildring från tidningen Vi, där man talar om massakern som genomfördes på våren 1979 i byn Kerala i Kunarprovinsen. Tidningen skriver: "Alla män och tonåriga pojkar föstes ihop vid byns moské. De ställdes mot väggen och avrättades av ryska soldater. Kvinnorna och barnen blev vittnen till blodbadet. 1 200 män mördades, bara 22 överlevde."

Vietnam underkuvar fortfarande Kampuchea, och Tanzania har inte låtit Uganda bli fritt. Det finns inget försvar för att ett land ockuperas. Det är en ny form av kolonialism. Den andra formen av kolonialism – neokolonialismen – som bl. a. USA tillämpar, måste naturligtvis också upphöra. Det kan aldrig försvaras att en stormakt med ekonomiska och andra metoder ingriper i ett annat lands inre angelägenheter. USA:s agerande i Centralamerika är oroande, inte minst mot bakgrund av att säkerheten och freden därigenom hotas i ett område som redan är explosivt. Genom sitt agerande stöder USA också krafter och regimer som grovt kränker de mänskliga rättigheterna.

Det kan aldrig nog betonas att vi bör framhålla de mänskliga rättigheterna. I de båda konventioner som antogs 1966 står riktlinjer för vad som bör iaktas. Det står om ländernas självständighet och rätt till självbestämmande. Det står också en hel rad andra saker som det bör erinras om i samband med vad som förekommer nu, nämligen att staterna skall säkerställa "rätten för fackföreningar att bilda nationella förbund och rätten för dessa att bilda eller ansluta sig till internationella fackföreningsorganisationer". Det står vidare om "rätten för fackföreningar att fritt utöva sin verksamhet" och om "rätten att strejka". Dessutom nämns alla övriga fri- och rättigheter som vi känner till i konventionerna, och som vi alltid starkt bör betona.

Det finns en hel rad uppgifter som det borde erinras om, t. ex.: Envar skall äga rätt till föreningsfrihet, däri inbegripet rätten att bilda och ansluta sig till fackföreningar för att skydda sina intressen." Detta står i artikel 22. Beträffande styrelseskick står det i 25:e artikeln att man har rätt att "välja och bli vald, vid periodiska och hederliga val, förrättade på grundval av allmän och lika rösträtt och hemlig röstning, varigenom garanteras att väljarnas vilja kommer fritt till uttryck". Över huvud taget kan man i dessa konventioner finna riktmärken för hur ett hederligt land bör handla, men tyvärr förtrampas dessa rättigheter ofta.

Att observera är att när konventionerna utformades arbetade Sverige intensivt tillsammans med andra länder för att också få till stånd ett kontrollorgan, så att stater som skriver på konventionerna inte sedan bryter mot dem. Det var emellertid inte möjligt, eftersom många länder kämpade emot. Men ett fakultativt protokoll som ger vissa anvisningar kom till stånd. Bl. a. står det i Artikel 1: "Konventionsstat, som biträder detta protokoll, erkänner kommitténs behörighet att mottaga och pröva framställningar från enskilda personer, som är underkastade dess jurisdiktion och som påstår sig ha utsatts för kränkning genom ifrågavarande stat av någon av de i konventionen angivna rättigheterna."

Möjligheterna att kontrollera ett land sopades bort, och sedan kunde vilka länder som helst skriva på konventionen. Men ett stort antal länder gjorde

Utrikesdebatt

inte det, utan de undvek att skriva på konventionerna. Därigenom fick man inga möjligheter att kontrollera deras åtgärder.

Av de andra missförhållanden som råder i världen vill jag särskilt framhålla Sydafrikas fasthållande av Namibia inkl. Walvis Bay, vilket har fördömts vid en rad tillfällen. Alla ursäkter för fördröjandet av Namibias frihet är bara den obofärdiges förhinder. Vi har talat om Namibias frihet i så många år och fått förklaringar från Sydafrika gång på gång om att det är än det ena, än det andra som det skall ordnas eller förhandlas om. Det finns ingen anledning längre att förhindra att Namibia och Walvis Bay blir fritt.

I Mellanöstern rasar alltjämt kriget mellan hårt sargade länder. Trots FN-resolutioner och medlingsförsök är motsättningarna mellan Israel och arabstaterna djupa. Och, som alltid, är det civilbefolkningen – palestinierna – som lider och blöder.

Herr talman! Den grova kränkning av svenskt territorialvatten som den sovjetiska ubåten gjorde sig skyldig till har redan nämnts i debatten och måste kraftigt fördömas. Det var ett välförtjänt öde när det ryska krigsfartyget likt en pråm släpades ut från svenskt territorialvatten. Dess värre skadade ubåtshändelsen också allvarligt tanken på en kärnvapenfri zon i Norden. Inte minst fäste den uppmärksamheten på ihålligheten i det ryska talet om Östersjön som ett Fredens hav. Som framhålls i regeringsdeklarationen kommer det inträffade att ställa ökade krav på kontroll och övervakning. Det sägs vidare i regeringsdeklarationen att regeringen avser att fortsätta arbetet för en kärnvapenfri zon. Det är bra. Samtidigt måste dock ökad press sättas på stormakterna att få till stånd utfästelser som kan göra det möjligt att förverkliga zontanken. Inte minst vilar det ett tungt ansvar på Sovjet. Ubåten torpederade ingenting men skadade allvarligt försöken att få en kärnvapenfri zon i Norden. Ändå var det Nikita Chrustjov, Rysslands härskare vid det tillfället, som 1959 tog det första initiativet, vilket 1961 fullföljdes av den danska kommunistledaren Aksel Larsen och den finska ledaren för det kommunistiska partiet Hertta Kuusinen.

Herr talman! Vi lever i en värld där bara en del av mänskligheten kan få sina basbehov tillgodosedda. Antalet svältande människor ökar, arbetslösheten växer i u-länderna, öknarna breder ut sig på den bördiga markens bekostnad, miljöförstörelsen ökar. Hopplösheten och misären drabbar allt fler.

Det borde vara en självklarhet att allt som går att satsa av mänskliga och materiella resurser mobiliseras på att säkra mänsklighetens överlevnad och inte på att slösa bort resurser och skapa ständigt nya vapen för att förgöra mänskligt liv.

Att lösa de fattiga ländernas problem och utjämna klyftorna i världen är i verklig mening ett fredsbevarande arbete. Det är i själva verket en förutsättning för att konflikter och spänningar skall kunna upplösas.

När vi värnar om det svenska u-landsbiståndet och inte låter de ekonomiska problemen i vårt land gå ut över vårt stöd till de fattiga länderna är också det en insats för fred och överlevnad. Arbetet för fred hör nära samman med andra angelägna framtidsfrågor. Det gäller u-ländernas

utveckling och även utnyttjandet av naturresurserna och förhindrandet av den miljöförstörrelse som pågår. Ytterst handlar det om ett arbete för mänsklig överlevnad, och i det arbetet bör Sverige ta aktiv del.

Anf. 13 LARS WERNER (vpk):

Herr talman! Mänskligheten står i dag, på en mängd olika områden, inför ett viktigt vägval för framtiden. Det gäller frågor som t. ex. förhållandet mellan öst och väst, en rättvis fördelning mellan nord och syd, mellan världens rika och fattiga länder. Det gäller frågan om fred och överlevnad, hur kapprustningen skall kunna stoppas och hur den nödvändiga nedrustningen skall kunna inledas. Våra svar på dessa viktiga frågor avgör i hög grad vad för slags framtid vi har att vänta oss.

Sverige kan naturligtvis inte ensamt vända utvecklingen åt rätt håll. Vi kan inte tvinga den ena eller den andra stormakten att göra så eller så. Men vi är å andra sidan inte maktlösa. Vi kan tillsammans med andra påverka utvecklingen. Och det måste vi också göra. Vi kan inte överlåta åt stormakterna att avgöra allt. Tyvärr måste man dock konstatera att vi tar till vara våra möjligheter allt sämre.

Herr talman! Att vi lever i en orolig värld påminns vi dagligen om. Dagligen kan vi läsa om oroligheter i olika hörn av världen. I Sydafrika förtrycks och förföljs de svarta. Det är krig mellan Iran och Irak. I Indokina och Mellanöstern är det oroligt. I Afghanistan finns fortfarande sovjetiska trupper, och det pågår fortfarande strider. Människor lever i förtryck, demokratiska fri- och rättigheter kränks, miljoner människors liv förspills.

Men vi har också påmint om att vår del av världen är en orolig plats. Vi påmindes om det i december förra året när militären tog makten i Polen, när de civila myndigheternas ledning övertogs av militären, när fackliga ledare internerades och undantagstillstånd proklamerades. Som motiv för detta anfördes den ekonomiska krisen och den fackliga kampens påstådda samhällsfarlighet. Men detta är för mig och vårt parti inga motiv som rättfärdigar ett militärt maktövertagande, och den ekonomiska krisen kan inte heller lösas på det sättet. Det har heller inte någonting att göra med den socialism vårt parti står för.

Polen genomgår nu en svår kris, en kris som är resultatet av många års politiska och ekonomiska misstag och felgrepp. Om Polen skall kunna komma till rätta med sina problem måste, enligt vår mening, först och främst undantagslagarna upphävas och militärens maktbefogenheter överlämnas till de civila myndigheterna. De politiska fångarna måste frigges, de fackliga fri- och rättigheterna måste respekteras, olika politiska åsikter måste få brytas i en fri och öppen debatt, och dialogen om den socialistiska förnyelsen måste återupptas.

En nationell samling – samverkan mellan staten, kyrkan och den fackliga rörelsen – är enligt vår mening den enda vägen ur Polens nuvarande problem.

Jag skall inte nu uppehålla mig vid det politiska hyckleri som jag tidigare

har diskuterat med representanter för moderata samlingspartiet. Låt mig i stället tala om en annan del av världen, som moderaterna glömmor bort, nämligen Centralamerika. Centralamerika har ibland kallats för Förenta staternas bakgård. Det är väl också så som USA länge sett på länderna i området. De har varit en bakgård, där amerikanska företag har haft fri tillgång till råvaror och billig arbetskraft. Och i bakgårdens mörker kunde USA hålla reaktionära regimer vid makten, utan besvärande insyn och uppmärksamhet från den övriga världen.

Revolutionens seger på Cuba var betydelsefull för folken i Centralamerika: den visade dem att segern är möjlig, trots USA:s makt och militära styrka. Den gav människorna i området hopp om en framtid i frihet och demokrati. Därför har USA ända fram till i dag befunnit sig i ett krigsliknande tillstånd gentemot Cuba.

Nu befinner sig USA också så nära man kan vara ett öppet krig mot Nicaragua. Med lejda legoknektar skall folkmakten krossas. Fabriker, sjukhus, broar, vägar, ja allt man kommer åt skall förstöras. Landet skall tillfogas så stor skada som möjligt. Det kom därför knappast som någon stor överraskning när Nicaragua i går morse tvangs införa undantagstillstånd, stänga alla sina gränser, för att försvara sitt land mot de amerikanska angreppen och sabotagen.

I El Salvador har folken pinats och plågats i årtionden, av både inhemska och utländska förtryckare. Men nu har man fått nog. Nu har man rest sig mot förtryckarna. Över 30 000 människor har dödats av militären de senaste två åren. Över 900 000 människor har flytt, antingen inom sitt eget land eller till angränsande länder. Det är en femtedel av landets befolkning! Människorna i El Salvador har rest sig och kämpar för att få ett slut på terrorn och för att få leva i demokrati och frihet. Det är allt de vill – och för det straffas de av USA.

Sanningen är den att militären i El Salvador skulle ha fallit för länge sedan om det inte varit för USA:s militära stöd. Men nu räcker inte ens det längre. Kommissionen för mänskliga rättigheter i El Salvador säger sig ha klara bevis för att amerikaner deltar i folkorden på militärens sida.

Nu pågår också en omfattande NATO-övning i Mexikanska Golfen. 30 krigsfartyg, 80 stridsflygplan och 10 000 soldater från USA, England, Canada, Holland, Belgien och Västtyskland genomför en styrkedemonstration för att skrämja människorna i Centralamerika till lydighet och underkastelse. Och innan den övningen ens är avslutad meddelar USA att man dessutom skall genomföra ytterligare en stor militär aktion. Man skall genomföra landstigningsövningar på Guantanamo basen på Cuba, som man mot internationell rätt och Cubas vilja sedan många år ockuperar.

I praktiken är det Reaganadministrationen, och inte det amerikanska folket, som är i krig med Nicaragua och som stödjer militärens folkord i El Salvador. En stark opinion i USA är mot Reagans planer. Inte ens hans eget parti står samlat bakom honom – och i den amerikanska senaten har ett lagförslag lagts fram för att förbjuda presidenten att vidta ytterligare åtgärder utan dess godkännande.

Sverige ger i dag bistånd till Nicaragua, och vi vet att vårt bistånd kommer till användning på ett både klokt och rättvist sätt – det har en SIDA-delegation kunnat konstatera och rapportera om. Men det som vi hjälper Nicaragua att bygga upp, det är USA nu i full färd med att rasera och förstöra. Mot detta måste vi som nation protestera.

Den mexikanska presidenten Portillo lade under sitt besök i Nicaragua fram en fredsplan, som syftar till att få ett slut på det krigsliknande tillståndet i området, att få ett slut på förtrycket och mördandet. Den fredsplanen bygger bl. a. på en förhandlingslösning av konflikten i El Salvador, en ickeaggressionsöverenskommelse mellan USA och Nicaragua, och överläggningar mellan USA och Cuba.

Motståndsrörelsen i El Salvador, Nicaragua och Cuba har uttalat sitt stöd för Portillos fredsplan. USA har hittills motsatt sig den mexikanska fredsplanen. Man har gått emot alla försök att få till stånd en fredlig lösning av konflikten. Uppenbarligen är USA ute efter att militärt besegra och krossa de frihetssträvanden som finns. Därför är det viktigt att den internationella opinionen mobiliseras till stöd för en fredlig lösning av konflikten, till stöd för den mexikanska fredsplanen.

Det är inte bara i Centralamerika som läget har skärpts. Världen präglas i dag av skärpta motsättningar, i synnerhet av de skärpta motsättningarna mellan stormakterna. Den nödvändiga dialogen har avbrutits, och nedrustningsförhandlingarna står stilla. I stället skjuter kapprustningen ny fart.

I USA kritiserar Reagan allt högljuddare för sin utrikespolitik. Han beskylls med all rätt för att vara oupplyst och okunnig, för att bedriva en både farlig och äventyrlig politik.

I dag råder en ungefärlig jämvikt mellan de två stormakterna och deras allierade. På några områden är Sovjet och Warszawapakten starkare, på andra är USA och NATO starkare. Men på det stora hela taget är man i dag ungefär lika starka. Få experter bestrider detta. Men Reagan gör det. Han gör det därför att han anser att USA skall vara starkare än något annat land, och felet är att USA i dag inte är det. För den skull har Reaganadministrationen dragit i gång ett gigantiskt rustningsprogram, och därför har USA i dag den största militärbudgeten någonsin, t. o. m. större än under krigsåren.

Särskild vikt har lagts vid utplaceringen av nya kärnvapen i Europa. De har sagts vara nödvändiga för Europas säkerhet. Men det är ett mycket kontroversiellt påstående, såväl i NATO-länderna som i USA. Den förre amerikanske presidentrådgivaren McGeorge Bundy har t. ex. sagt att det inte alls finns några militära behov av dessa vapen. Han har också sagt:

”Vi kan redan i dag träffa de mål vi vill nå i Sovjet med de strategiska styrkor som NATO förfogar över. Om dessa kärnvapen ändå ska utplaceras, då ska vi vara medvetna om att det i så fall sker av politiska, inte av militära skäl.”

Nej, kärnvapenupprustningen styrs inte i första hand av militära eller säkerhetspolitiska överväganden, utan av stormaktspolitiska. I ett dokument från NATO:s planeringsstab står det att kärnan i den västliga politiken är att

åstadkomma det sovjetiska imperiets undergång. Den amerikanske försvarsministern Weinberger har uttryckt sig på ett liknande sätt.

”Är det med en sådan målsättning över huvud taget möjligt att bedriva en avspänningspolitik?” har Socialistinternationalens ordförande Willy Brandt med rätta frågat sig.

Stormakterna förfogar i dag över kärnvapen för att förgöra varandra många gånger om. Fler kärnvapen ökar inte säkerheten, tvärtom ökar de osäkerheten och krigsriskerna. Därför måste utplaceringen av dessa nya kärnvapen stoppas. Därför måste också utplaceringen av nya sovjetiska kärnvapen förhindras. Och därför måste stormakterna pressas till att börja förhandla om faktiska begränsningar och minskningar av kärnvapenarsenalerna.

I det sammanhanget skall den sovjetiske statschefen Bresjnevs meddelande i går om en ensidig sovjetisk frysning av antalet medeldistansmissiler ses som ett konstruktivt bidrag för att åstadkomma ett avtal om minskningar av kärnvapen. Jag tror det är en felbedömning av Gösta Bohman och andra krafter i detta och andra länder att bara avfärda ett sådant uttalande som en propagandabluff.

Senare i år genomförs FN:s andra nedrustningssession. Det blir en av de viktigaste nedrustningssessionerna någonsin. För aldrig tidigare har väl behovet av en omfattande nedrustning varit större än den är i dag. Men sessionen genomförs i en tid av skärpta motsättningar, kraftigt ökade militära rustningar och ökade krigsrisker. Risken är uppenbar att de framsteg som så många människor hoppas på och som världen så väl behöver kommer att utebli och sessionen blockeras av stormaktsmotsättningarna, precis som säkerhetskonferensen i Madrid har lamslagits och tvingats till tidsödande avbrott. Detta måste undvikas, och Sverige har här tillsammans med andra neutrala och alliansfria länder en viktig uppgift.

FN:s första nedrustningssession kunde enas om utformningen av ett principiellt hållet handlingsprogram. Därför borde nu den andra sessionen ägna sig åt att försöka utforma mer konkreta nedrustningsförslag och söka finna framkomliga vägar för en global nedrustning. Vårt parti har föreslagit regeringen att ta initiativ till partiöverläggningar inför FN-sessionen. Alla partier borde där få möjlighet att redovisa sina förslag och vara med om att diskutera vilka initiativ den svenska delegationen bör ta upp.

Vpk har också framställt förslag, som vi menar att Sverige bör ta upp i denna session. Vi borde t. ex. föreslå en frysning av militärutgifterna, förbud mot utplacering av nya kärnvapen, ett provstoppsavtal, internationella regler för vapenexport, förbud mot kemiska stridsvapen och neutronbomber. Vi menar också att FN borde få i uppdrag att utreda och framlägga olika nedrustningsförslag, liksom att en särskild europeisk FN-session om nedrustningsfrågorna borde arrangeras.

Den svenska delegationen borde också ta upp frågan om kärnvapenfria zoner. Den frågan behandlades vid den förra FN-sessionen och skrevs in i handlingsprogrammet. Sedan dess har frågan bara ökat i betydelse och angelägenhet. Ett mål borde vara att avkräva stormakterna bindande löften

om säkerhetsgarantier för de länder som formar en kärnvapenfri zon. Denna fråga borde Sverige f. ö. energiskt driva tillsammans med de övriga nordiska länderna och andra länder som arbetar just för inrättandet av kärnvapenfria zoner.

En annan viktig fråga som vi menar borde tas upp är själva formen för nedrustningsarbetet och nedrustningsförhandlingarna. I dag är det de två stormakterna som driver på kapprustningen och kärnvapenupprustningen, som lägger fram olika nedrustningsförslag och som förhandlar fram avtal och överenskommelser. Detta är dock en ordning som har visat stora brister och som har varit föga framgångsrik. Visserligen har avtal och överenskommelser ingåtts, men de har inte kunnat stoppa kapprustningen eller minska kärnvapnens antal. Tvärtom har de möjliggjort en fortsatt kapprustning och en stadig ökning av kärnvapenarsenalerna. De förslag och krav som världens övriga länder har på stormakterna om nedrustning tas över huvud taget inte upp i dessa förhandlingar.

Den rumänske statschefen Ceausescu har sagt att det måste ordnas så att de europeiska länderna får möjlighet att påverka och helst också medverka i nedrustningsförhandlingarna. Slutligen är det ju Europas folk som berörs av förhandlingsresultaten. FN:s nedrustningssession borde vara ett väl valt tillfälle att ta upp denna fråga till diskussion.

Det finns säkert många fler konkreta förslag som den svenska regeringen och den svenska FN-delegationen borde pröva och väcka vid sessionen. Vi tror därför att det vore värdefullt om regeringen tog initiativ till sådana partiöverläggningar som vi har föreslagit inför FN-sessionen.

Men, herr talman, det finns också nedrustningsuppgifter som ligger närmare in på oss.

I juni förra året kunde riksdagen enas om att Sverige skall verka för inrättandet av Norden som en kärnvapenfri zon. Alla partier var överens om att de svenska ansträngningarna måste öka, och därför ålades också regeringen att ta konstruktiva initiativ i den riktningen. Riksdagen gjorde det därför att man var överens om att detta var ett riktigt steg, som kunde medverka till att öka säkerheten i den här delen av världen, bidra till politisk och militär avspänning i Europa och på sikt medverka till att göra hela Europa fritt från kärnvapen.

Trots att åtskilligt positivt har hänt sedan dess – jag tänker framför allt på den starka folkrörelse som i dag står bakom förslaget – har frågan inte kommit särskilt långt. Statsministern och utrikesministern har visserligen haft kontakter med stormakterna och med de övriga nordiska regeringarna, men passivitet på det här området är ändå det dominerande intrycket.

Moderaterna deltog också i det här riksdagsbeslutet. Men de håller uppenbarligen på att måla sig ur enigheten om inrättandet av Norden som en kärnvapenfri zon. Frågan är: Står moderaterna i dag bakom riksdagsbeslutet i juni förra året? Frågan kommer upp på nytt i riksdagen, och vi får då se hur de röstar. Det är möjligt att de av taktiska skäl kommer att rösta för inrättandet av en zon, men deras konkreta agerande talar ett annat språk.

Sedan juni förra året har också en allvarlig händelse inträffat, som även den har haft stor betydelse för debatten om en kärnvapenfri zon – jag tänker på den sovjetiska ubåtens kränkning av militärt skyddsområde i Blekinge. Somliga tar detta som ett argument mot en zon. Men slutsatsen måste ändå vara den rakt motsatta, nämligen att det är mer angeläget än någonsin att åstadkomma en kärnvapenfri zon, att göra hela Östersjön fritt från kärnvapen.

Uppenbarligen finns det två helt skilda synsätt när det gäller det säkerhetspolitiska läget i Norden. Vad som särskilt under de senaste åren har hänt är att Norden alltmer har dragits in i stormakternas militära strategier, framför allt i deras kärnvapenstrategier. Ubåtsaffären är ett exempel på det. De stora militärövningarna och de nyligen ingångna avtalen om fortsatt förhandslagring av NATO-materiel i Norge och Danmark är andra exempel. Allt fler ser med oro på denna utveckling och vill dra Norden ur stormakternas militära strategier genom bl. a. inrättandet av en nordisk zon och andra nedrustningsåtgärder.

Det är därför beklagligt att de norska och danska regeringarna numera motsätter sig nya framstötter för att åstadkomma en kärnvapenfri zon. De anför formella skäl. De har inte helt avvisat förslaget. Deras ställningstagande är starkt ifrågasatt framför allt av den inhemska opinionen i de båda länderna. Det finns därför inga skäl att avföra zonfrågan. Ansträngningarna måste tvärtom öka.

Men vi får inte nöja oss med att gå fram på enbart ett avsnitt. Alla framkomliga vägar måste prövas. Vi måste arbeta på flera olika avsnitt samtidigt. Om arbetet i dag stöter på hinder i form av de norska och danska regeringarnas agerande, måste enligt min mening Sverige och Finland arbeta vidare på andra sätt.

Ett sådant sätt borde kunna vara att avkräva stormakterna säkerhetsgarantier för våra länder. Vi borde kanske också undersöka möjligheterna att få med andra europeiska länder i dessa strävanden. Jag tänker då i första hand på länder som Österrike, Schweiz och Jugoslavien. Jag vet inte vilken uppfattning dessa länder har, men jag anser att den svenska regeringen tillsammans med den finska borde undersöka saken.

Det finns dock en rakt motsatt slutsats, som förkastar zonförslaget och som med hänvisning till stormakternas ökade intresse för Norden vill öka de svenska militärutgifterna. Det är en politik som vårt parti är motståndare till. Vi håller fast vid förslaget om en zon, vi går emot en militär upprustning, och vi går emot tanken på att köpa ett nytt stridsflygplan.

Sverige kan inte rusta i kapp med stormakterna. Vi har visserligen länge gjort det, och vi ligger ännu i dag i topp på listan över förbrukade militärutgifter per invånare. Men vi menar att detta är fel väg. Vi ökar inte vår säkerhet genom att bara öka våra militärutgifter. Det är en felsyn.

Vår säkerhet kan vi öka bara genom att utforma ett realistiskt försvar och genom att arbeta aktivt för fred, avspänning och nedrustning. Vi har sagt tidigare att ett sätt att arbeta för detta vore att Sverige knöt närmare kontakter med den alliansfria rörelsen. Vi anser att det vore naturligt för ett

land som vårt att tillhöra den rörelsen. Vi skulle kunna spela en positiv roll i samma rörelse.

Motståndarna till den tankegången säger att vi skall stå fria och obundna i förhållande till olika allianser. Det skulle i så fall betyda att man anser att de länder som ingår i den alliansfria rörelsen inte står fria och obundna, och det tror jag inte att man menar. Sedan är det ju så att Sverige deltar i FN, IDB, Europarådet och Nordiska rådet. I vissa fall har vi gjort den bedömningen att det är till fördel för vårt land att tillhöra internationella organ, också om det medför vissa olägenheter.

Men när det gäller den alliansfria rörelsen bibehåller varje land sin självständighet och förblir obundet. Varje land avgör självt vilka problem och resolutioner man vill stödja, till skillnad mot villkoren i en del andra organ som Sverige är medlem av. Genom närmare kontakter med och anknytning till den alliansfria rörelsen skulle Sverige kunna stärka denna rörelse, få bättre kontakter med tredje världens länder och framför allt stödja de strävanden som vill bryta stormakternas dominans över världspolitiken. Detta är enligt vår mening starka skäl för ett svenskt närmande till den alliansfria rörelsen.

Till sist, fru talman! Säkerhetspolitik och utrikespolitik blir allt viktigare frågor för gemene man. Alltför länge har det varit frågor som bara avhandlats av regering, riksdag och det övriga etablissemanget. Men detta är frågor som i hög grad angår vanliga människor. De har nämligen också synpunkter på stormaktspolitiken, kapprustningen, krigsriskerna, nedrustningen, avspänningen samt svensk utrikes- och biståndspolitik.

Allt fler människor deltar nu också i debatten om dessa frågor. Den växande fredsrörelsen är ett exempel på det. Den utvecklade solidariteten med världens fattiga och förtryckta folk är ett annat. Detta är hälsotecken, och kraven och förslagen måste tas på allvar. Dessa människor nöjer sig inte med deklarationer och uttalanden, utan de kräver konkreta handlingar. De kräver nedrustning, solidaritet med de förtryckta, och de vill framför allt leva i fred och frihet. Låt oss som politiker ta till vara dessa positiva folkliga strävanden!

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 14 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum nu uppsatts.

Anf. 15 ALLAN HERNELIUS (m):

Fru talman! För någon vecka sedan avslutades Nordiska rådets 30:e session i Helsingfors. Det var alltså en jubileumssession, minnesvärd i olika avseenden, kanske främst därför att den gav mindre utrymme åt retorik och mer åt saklig behandling av frågorna. Där saknades ansträngda festtal och banketternas mångfald. Den förlusten kändes icke svår. Nordiska Rådet har fått enklare vanor under senare år, och detta till allmän belåtenhet.

Sessionen var den bästa jag varit med om, sade den danske delegaten Stetter efteråt. Den var realistisk, inte minst därför att den gav stort utrymme åt den självkritik utan vilken ingen organisation kan uppnå medelåldern. Vad tidningsläsarna mest noterade var möjligen den danske folketingsmannens provocerande tilltag att till Finland medföra en bit hasch, inköpt på Sergels Torg. Vad han ville visa var att slappheten i fråga om narkotika var lika stor i Stockholm som i Christiania. Så till vida nådde han sitt mål som att Christiania enligt folketingets beslut i går kväll icke kommer att stängas. Men å andra sidan kommer polisiära åtgärder nu att sättas in mot den nordiska knarkcentralen. Och nu visades som sällan tidigare en bred förståelse för det gemensamma nordiska ansvaret att skydda ungdomarna från knarktillförsel.

Det var den 13 februari 1953 som representanter för fyra nordiska parlament och regeringar samlades till möte i Köpenhamn. Nordiska rådet hade kommit till efter en rekordkort förberedelse, knappa två år. Och det var i en lycklig stund. Besvikelse och olust präglade det nordiska samarbetet efter de skandinaviska försvarsförhandlingarnas misslyckande 1948–1949. Men genom ledande nordiska statsmäns försorg, Hans Hedtoft och Nils Herlitz och senare också K. A. Fagerholm – Finland sökte först några år senare inträde – byggdes ett nytt samarbete upp, slagkraftigare än förut.

Det har sagts om det nordiska samarbetet att det har en tankeväckande kyrkogård. 1950 närdes stora planer på en nordisk tullunion. De gick om intet. Senare satsade man på Nordek, ett samarbete inom handelspolitik och ekonomi jämte en tullunion. Även dessa planer måste överges så sent som i undertecknandets ögonblick.

Vid årets session noterades motigheterna för Nordsat, främst till följd av Danmarks vägran, som en ny gravsten. Men det kapitlet är lyckligtvis ännu icke avslutat.

Alla dessa misslyckanden var märkliga så till vida som bakslagen gav upphov till något annat och livskraftigare. Negativismen, som trodde sig främja det passiva, framdrev i stället något aktivt, något gott. Syftena med den nordiska tullunionen uppnåddes på annan väg, genom bildandet av Efta. Nordek komparerades genom nya samnordiska organ, såsom ministerrådet och Investeringsbanken. Och i fråga om Nordsat blev det denna gång blott ett uppskov, samtidigt som ett annat och mindre projekt, Tele-X, blev föremål för fortsatt undersökning. I längden torde det, fru talman, icke vara rimligt att nordiska TV-tittare skall hänvisas till tyska, franska och engelska sändare men icke kunna se och lyssna till bilder och ljud från Norden. Det vore en katastrof på lång sikt för den nordiska kulturen, om så skulle bli fallet. Och att vi med öppna ögon skulle arbeta för en sådan utveckling förefaller icke välbetänt.

Vad gick då självkritiken ut på? Det kan icke förnekas, att sedan de stora frågorna fått sin lösning – eller i varje fall kommit ett ordentligt stycke på väg – blir utrymmet för nya insatser mindre och försiggår på en lägre nivå. Passfriheten finns där, den fria nordiska arbetsmarknaden är redan där, även om en ny konvention undertecknades i Helsingfors, och samarbete i

lagstiftningsfrågor och kanske främst kulturavtalet är viktiga ting. Kulturbudgeten uppgår till något över 100 miljoner danska kronor – om nu det skall vara någon värdemätare – och mycket nyttigt sker därigenom. Socialpolitiken finns gemensam – oberoende av gränser är den nordiske medborgaren i dag skyddad i fråga om socialvård. Samtidigt har nordismen levandegjorts, för att citera K. A. Fagerholm, genom mängden av de många små frågorna, som icke fångar allmänhetens intresse så som de stora ärendena, men som i alla fall är av vardagsnära betydelse för de många människorna.

Självkritiken, som med särskild tyngd framfördes från den norska delegationen, gick ut på att i de nya stora frågorna – inflationen, arbetslösheten, låg tillväxt, budgetar i obalans – har Nordiska rådet spelat en förunderligt liten roll. "Det är väl icke för mycket att säga att aldrig har Nordiska rådets arbete varit präglad av mindre entusiasm och framåtanda än i dag, dess värre, dess värre." Nordiska rådet är enligt denna mening i färd med att mista något av sin trovärdighet bland folken. Vi har alla ett ansvar för att icke bli uppfattade som kuggar i en pratmaskin, en kvarn som i det oändliga mal om igen det som kommer ut ur kvarnen. Vi har byggt upp en för stor apparat för de frågor vi sysslar med, sade många.

Dessa inlägg från norsk sida, av Joe Benkow och delvis Gro Harlem Brundtland, kom att prägla en stor del av debatten. Enighet rådde om att institutionerna i Nordiska rådets hägn har blivit för stora, för dyrbara, och att i åtskilliga fall verksamheten fortsätter oförändrad av ren slentrian. Exempel på de mest skiftande arbetsområden under institutioners vård nämndes, några nära nog otroliga. Faran för byråkrati är tidigare belyst och har icke blivit mindre genom åren.

Vad är då att göra? En erfaren nordisk skribent har uppmanat politikerna att följa med sin tid. Strukturen passar inte i dag, när beslutsprocessen blivit annorlunda. Så till vida har därvid skett en ändring som att det partipolitiska samarbetet har utvidgats. I Helsingfors kunde för första gången listor uppgöras inför valen som täckte både rättvis fördelning mellan länder – så har det alltid varit – men också mellan partierna. Håri ligger en stimulans och en källa till vitalisering av arbetet. När de nordiska delegationerna icke längre är samma kraftkälla blir det partierna som i stället får tjänstgöra som vitaminsprutor.

Ett annat råd är att de nordiska länderna bör arbeta mer efter bilaterala lösningar.

Ett tredje råd är att politikerna måste bli djärvare och ta itu med 1980-talets stora problem. Vad som särskilt nämndes var energi- och miljöfrågor, där arbetet är begynt men där stora grepp ännu icke synts till.

Ett välgörande inslag i år i Helsingfors var koncentrationen på Nordens hemmamarknad. För några år sedan hade konservativa politiker i Norden motionerat om avvecklandet av hinder i lagstiftning och författningar för samarbetet, och efter rådets bifall till motionen har nu systematiska genomgångar gjorts av dessa hinder, vilka successivt föreslås avskaffade. Men än dröjer där kvar mycken tvekan, t. ex. i fråga om den fria

aktiemarknaden, något som i och för sig vore ett naturligt komplement till arbetsmarknadens frihet.

Jörn Donner, som gärna spelar rollen av braständare – mer eller mindre lyckosamt – har föreslagit att Nordiska rådet skulle sammanträda blott vartannat år. Tyngdpunkten skulle mer förläggas till Ministerrådet – det beslutande organet. Det här receptet torde icke vara att rekommendera annat än i fråga om att Ministerrådets arbete bör intensifieras. Rådet bör verka mer som en regering och underkastas parlamentarisk kontroll samt i enlighet därmed också effektivare än hittills ansvara inför rådet. Och varför icke ha en nordisk minister i varje regering som *uteslutande* sysslar med nordiska frågor och icke behöver splittra sin verksamhet på t. ex. socialpolitik eller energi?

På en punkt var alla eniga. De olika parlamenten måste mer aktivt komma in i arbetet. Skam till sägandes hör Sverige till dem som i det avseendet är på efterkälken. Nordiska debatter i Sveriges riksdag är en sällsynthet, och någon kontinuerlig informationsverksamhet förekommer icke i partigrupperna. Vi diskuterar i denna kammare oftare Öst-Timor och Jemen än Norge och Danmark. Vi är många som i riksdagsgrupper och utskott har ett tungt ansvar för detta, och förhoppningen är nu att impulserna från Helsingfors skall åstadkomma en ändring även i vårt parlament i det avseendet.

Nordiska rådet är en institution som under 30 år har blivit omistlig – icke blott som debattforum för nordiska politiker utan också i praktiskt arbete. I en orolig och skrämmande värld utgör vårt nordiska samarbete, omfattande 22 miljoner människor, en tillgång och en stimulans som vi icke kan vara utan.

Så, fru talman, skall jag övergå till några reflexioner med anledning av dagens debatt.

Olof Palme talade om "maximalistiska" uttalanden från tjänstemän i fråga om den nordiska kärnvapenfria zonen. Det kan vara riktigt. Men då är det också riktigt att säga att det tidigare har förekommit "minimalistiska" uttalanden från politiker, ofta i herr Palmes omedelbara närhet – även om herr Palme icke själv har tagit del i detta – som förklarat att Östersjön icke borde ingå i någon kärnvapenfri zon, icke borde beröras av ett sådant beslut. Hur ohållbar en sådan tanke varit har ju framgått av den senaste tidens händelser.

Herr Palme yrkade också på att man skall se positivt på herr Bresjnevs i går gjorda uttalande. Det är riktigt – varje förslag till nedrustning måste man se positivt på. Varje sådant förslag är ägnat att föra utvecklingen något steg framåt. På samma sätt som det förslag Reagan framförde för en tid sedan bör mötas positivt, så bör också Bresjnevs i går mötas positivt. Men även om vi ser positivt på förslaget bör vi, som utrikesministern med allt skäl har framhållit, inte låta oss luras av detsamma. Det är en sak att komma med förslag om nedrustning i ett område där man själv har gjort sitt, där man är fullrustad så att säga, där 300 SS 20-robotar finns installerade – en annan sak att verka för en allmän nedrustning och även själv göra en insats.

Sedan fäste jag mig, fru talman, vid att det icke i herr Palmes anförande

eller i regeringsdeklarationen, vilka båda – med allt skäl – gjorde anspråk på att vara världsomspännande, sades ett ord om utvecklingen i Nicaragua. Den bjuder ju annars på åtskilliga bekymmer, icke minst med tanke på att Sverige ju har Nicaragua som ett nytt biståndsland. Vi vet att det i Nicaragua numera förekommer koncentrationsläger, fängelser, även om några av dessa öppnas när den mexikanske presidenten kommer på besök. Vi vet att yttrandefriheten är inskränkt och att landets mest betydelsefulla tidning gång efter annan drabbats av utgivningsförbud. Det hör till det centralamerikanska dilemmat och det centralamerikanska problemet att utvecklingen åt vänster ibland snabbt visar drag som påminner om, ehuru icke når upp till det föregående vanstyret och det föregående eländet under andra styrelseförmer.

Till sist, fru talman, en reflexion som anknyter till arbetet i Nordiska rådet. Under 22 år i Nordiska rådet har jag icke hört ett sådant språkbruk och sådana personangrepp som i dag förekommit i utrikesdebatten från Olof Palmes sida gentemot Gösta Bohman. Det torde icke heller ha hörts i andra nordiska parlament. Uttryck som "fäaktig underdånighet" hör inte hemma i parlamenten. Det är en ytterst beklaglig innovation herr Palme försöker sig på, om han vill införa sådana uttryck i svenskt parlamentariskt språkbruk. Vi vet att han vet att moderata samlingspartiet och Gösta Bohman är demokrater och livliga anhängare av folkstyrelsen. Varför säger han då detta? Han säger det därför att en valrörelse förestår. Det kan också kallas hyckleri, och framför allt är det en bumerang, som drabbar Olof Palme själv.

Anf. 16 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Fru talman! Olof Palme har i den här debatten vitt belyst den socialdemokratiska synen på utrikespolitiken. De olika socialdemokratiska talarna efter honom kommer att ta upp olika områden. Också Norden kommer senare i debatten att behandlas, kan jag säga till Allan Hernelius. Själv skall jag ägna mitt anförande åt i första hand Centralamerika.

Vi tog en chans, sade amerikanska UD och presenterade "bildbevis" om en påstådd massaker på indianer i Nicaragua. Det vara bara det att bilden visade sig härröra från diktatorn Somozas tid.

Vi tog en chans, sade samma departement och "avslöjade" att man i El Salvador tillfångatagit en nicaraguansk gerillasoldat, som skulle ha utbildats i Cuba och Etiopien. Det var bara det att soldaten aldrig varit i vare sig Cuba eller Etiopien, inte varit i El Salvador på uppmaning av någon nicaraguansk myndighet och inte ens hade sett några andra nicaraguaner eller andra utlänningar slåss på gerillans sida i El Salvador.

Vem vet – kanske man inom Kremls murar sade, när den sovjetiska ubåten upptäcktes i den svenska skärgården: Vi tog en chans.

De båda supermakternas agerande i världspolitiken mot små neutrala stater visar få tecken på respekt för andra staters suveränitet.

Någon har liknat förbindelserna mellan de små centralamerikanska republikerna och giganten USA vid ett förhållande mellan en haj och

sardiner. Och hajen har ätit många sardiner under årens lopp. Historien kan visa på många exempel. Den främsta drivkraften var ursprungligen ekonomisk. Men så småningom har det blivit ett politiskt handlande. Man tar till det pålitliga kommunistspöket. Det har sedan 1920-talet lanserats av olika amerikanska regimer. De enda revolutioner som accepteras är de som gjorts i antikommunismens namn.

USA självt säger sig frukta kommunistiskt maktövertagande: efter Nicaragua skulle El Salvador, Guatemala och de andra länderna i området falla som dominobrickor. Men kommunismen är inte och har aldrig varit någon betydelsefull kraft i Latinamerika. Frihetskampen i Latinamerika är inte en förlängning av öst-väst-motsättningar. Vad människor vill ha är jord och frihet. Kampen är en strid för att den stora massan skall få ett bättre och friare liv. Människorna vill inte längre finna sig i förtryck och utsugning. Detta är klasskamp i ordets mest genuina mening.

Vi får dagligen rapporter om mord och tortyr i flera länder i Centralamerika. Och det är alltid lika kusligt med dessa rapporter. De följer samma mönster. En besutten överklass och medelklass, en liten, liten minoritet av befolkningen, tar till de mest brutala medel för att behålla sina privilegier. I inbördeskriget El Salvador skall militärjuntan ordna allmänna val den 28 mars. Före amerikanske justitieministern Ramsey Clark sade vid en konferens här i Stockholm i helgen "att det är väldigt viktigt att de kommande valen i El Salvador tas för vad de är – en parodisk föreställning där oppositionen inte törs ställa upp därför att de riskerar att bli skjutna".

I Nicaragua har man infört undantagstillstånd. Landet känner sig hotat. Man vill skydda sig från "yttre och inre aggression". UD i Washington bekräftar att USA sedan nära ett år tillbaka hjälper icke-marxistiska oppositionsgrupper i Nicaragua med miljoner dollar. I förra veckan läckte det ut uppgifter att USA-regeringen redan gett klartecken till CIA att upprätta en exilnicaraguansk kommandostyrka på 500 man, som skulle användas vid operationer mot Nicaragua. Den amerikanska regeringen har varken bekräftat eller dementerat de här uppgifterna. Kommandostyrkans uppgift är bl. a. att spränga strategiska broar. Så har redan skett.

Vad man sällan hör talas om är att det i Nicaragua faktiskt har ägt rum en politisk liberalisering, som bl. a. yttrar sig i stora statliga stimulansåtgärder till näringslivet, som till över 70 % är privat, och att en intensiv politisk debatt pågår, där landets samtliga elva partier deltar, kring den kommande lag som skall reglera partiernas roll. Nästa år kommer diskussionerna om de kommande valen att inledas. Dessa val kommer att äga rum senast 1985. Nicaragua har som enda land efter revolutionen avskaffat dödsstraffet, något som ju inte ens Norge gjorde omedelbart efter krigets slut.

Vad vi hoppas är att landet – trots det som undantagstillståndet kan föra med sig – får chansen att fortsätta det utvecklings- och demokratiseringsarbete som har påbörjats.

Den mexikanska fredsplanen inger en strimma av hopp för den här delen av världen, och Sverige bör ge sitt fulla stöd till den mexikanska planen.

Det har ju här varit en ordväxling mellan utrikesministern och Olof Palme om vad som är det starkaste uttrycket. Men det är väl också så, Ola Ullsten, att ord betyder väldigt mycket inom diplomatins språk. Det kan hända att ett kommatecken eller en punkt har avgörande betydelse för vad man egentligen menar.

Jag tycker att Sverige på alla sätt på diplomatisk väg bör verka för ökad förståelse för denna fredsplan i de stater som är närmast berörda. Man blir ibland litet frustrerad över den passivitet som tycks råda inom den svenska utrikespolitiken i dag.

Det finns de som menar att det kanske är alldeles för sent att hoppas på fredliga förändringar. Så länge USA kräver att få diktera villkoren, så länge USA vägrar att acceptera det berättigade i de folkliga kraven, så länge finns det i varje fall inget hopp.

Revolution är alltid en dålig lösning på samhällets problem. Bitterhet och hat lever kvar efter revolutionens seger och gör det som regel omöjligt att få till stånd en lugn, demokratisk utveckling. Men revolutionen blir ofta en sista förtvivlad nödvändighet som i Kina, som i Vietnam, som på Cuba. När världens rikaste och mäktigaste nation systematiskt sätter in sina krafter för att krossa strävanden mot frihet och demokrati, då kan situationen knappast bli mer förtvivlad.

Den mexikanske författaren Carlos Fuentes erinrade en gång amerikanerna om deras egen revolutionära historia: "Kom ihåg" – skrev han – "att det inte är Musse Pigg som gör revolution. Revolution görs av hungriga, tappra, vrede och desperata människor."

Vi tog en chans – tänk om man i stället kunde säga: Vi gav dem en chans! Vi gav dem en chans att få leva i fred. Vi gav dem en chans att själva få utveckla sina länder. Jag tror att vi alla hoppas att freden skall få en chans även i Centralamerika.

Fru talman! Sedan några ord till Allan Hernelius med anledning av vad han sade i slutet av sitt inlägg.

Allan Hernelius! Det var inget personangrepp mot Gösta Bohman som Olof Palme gjorde. Det var ett påpekande om hur ensidigt Gösta Bohman hade framfört den moderata synen på utrikespolitiken. Jag tror att alla som lyssnade till Gösta Bohmans inlägg i den här debatten fått klart för sig att det var ett mycket ensidigt reaktionärt dokument. Och jag tror, Allan Hernelius, att man i en utrikespolitisk debatt från andra partier har rätt och skyldighet att påpeka detta.

Anf. 17 ALLAN HERNELIUS (m) replik:

Fru talman! Först en replik på ett sidospår. Fru Sigurdsen framförde i fråga om den ryska ubåten en teori, som gick ut på att befälhavaren kanske sade: Vi tar en chans. Det kan vara en teori bland andra. Men vad som är mer allvarligt är att den chansen förenades med att man lastat båten med 100 kilo kärnvapenutrustning under namn av "behörig utrustning".

Sedan till fru Sigurdsens slutord. Det var inte ett personligt angrepp, sade

hon. Men Gösta Bohman förklarade ju i sitt anförande varför han inskränkte sig till att ta upp Europas problem.

Det var bara ett påpekande som Olof Palme gjorde, sade fru Sigurdsen. Visst kan det tolkas så, men även ett påpekande bör klädas i en språkdräkt som är tolerabel i ett parlament. Jag tycker att vad Olof Palme sade om föaktig underdånighet och annat är förnedrande för Sveriges riksdag.

Anf. 18 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Jag hade inte tänkt begära ordet med anledning av fru Sigurdsens inlägg, men när hon säger rätt ut att den svenska utrikesförvaltningen i dag präglas av passivitet tycker jag att hon är skyldig både den svenska utrikesförvaltningen och kammaren en förklaring till vad hon menar. Vad var det för slags aktivitet som pågick under hennes egen tid i regeringen men som saknas i dag? Vad är det för aktivitet i fråga om Centralamerika som Sverige kan utöva men inte utövar?

Jag förstår av vad både Olof Palme och Gertrud Sigurdsen sade att det skulle vara något fel på Sveriges stöd till den mexikanska medlingsaktionen. Jag trodde att den debatten var avslutad nu. Den för oss inte vidare. Vi har precis samma uppfattning om den frågan. Varför skall vi då diskutera den?

Gertrud Sigurdsen sade att i det diplomatiska språket, som hon själv är väl förfaren i, är det viktigt med både komma och punkt. Jag skulle vilja föreslå fru Sigurdsen att vi sätter punkt för den här debatten.

Anf. 19 GERTRUD SIGURDSEN (s) replik:

Fru talman! Eftersom jag ändå har replikrätt, Ola Ullsten, har vi ännu inte satt punkt.

Jag talade inte, det kan Ola Ullsten se i mitt manuskript, om utrikesförvaltningen – den har ju bara att bereda ärenden för utrikesministern och regeringen – utan jag sade den svenska utrikespolitiken.

Det är gott och väl att man ansluter sig till olika förslag som vi tycker är angelägna att ge vårt stöd. Men det skulle vara mycket mera aktivt om den svenska regeringen någon gång tog första steget. Jag säger inte att Sverige skulle ha lagt fram någon fredsplan när det gäller situationen i Centralamerika – det skall naturligtvis andra länder göra. Men ett mer aktivt agerande i utrikespolitiska frågor borde man kunna förvänta sig från regeringen.

Att vi har samma uppfattning är bra, men i många frågor, såväl på det allmänpolitiska området som på utrikespolitikens och biståndspolitikens områden, är det ofta så att vi från socialdemokratiskt håll föreslår saker, och sedan kommer regeringen efter. Det är O. K., men jag tycker att det är regeringen som skall driva frågorna först.

Allan Hernelius sade att Gösta Bohman hade sagt att han begränsade sitt anförande till utvecklingen i Europa. Även om han under 30 minuter inte kunde ta upp något mer än Europa – fast jag tycker att man i en utrikespolitisk debatt bör vidga ramarna och även tala om det förtryck som finns i andra länder – kunde Olof Palme konstatera att Gösta Bohman inte

alls berörde situationen i Turkiet. Och situationen i generalernas Turkiet är nog så allvarlig som situationen i generalernas Polen. Och jag upprepar: Det var inte ett personligt angrepp på Gösta Bohman, det var en analys av den moderata utrikespolitiken sådan den presenterades av Gösta Bohman i dagens utrikesdebatt.

Nr 99

Onsdagen den
17 mars 1982

Utrikesdebatt

Anf. 20 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Gertrud Sigurdsen kommer fortfarande bara med allmänt tal utan något som helst bevis för sina påståenden om den passivitet som skulle råda i svensk utrikespolitik. Det enda exemplet hon kan anföra är att Sverige borde ha tagit första steget. Sedan skyndar hon sig att säga att Sverige inte borde ta något steg alls. Det är alldeles riktigt. Vi är inte i den positionen att vi kan lägga fram några fredsplaner för Mellanamerika. Vi kan stödja andra sådana, vilket vi också gör.

Vi hade även för en tid sedan en sådan här debatt som gällde ett gemensamt franskt-mexikanskt uttalande till förmån för just förhandlingar om läget i El Salvador. Långt innan det förslaget var framlagt, hade den svenska regeringen på egen hand i FN föreslagit just detta. Då visade socialdemokraterna sin initiativkraft på det utrikespolitiska området genom att långt därefter föreslå den svenska regeringen att den borde ansluta sig till vad den franska regeringen och den mexikanska regeringen gemensamt kommit fram till. Är det detta som menas med talet om att den svenska regeringen kommer efter den socialdemokratiska oppositionen? I det här fallet är vi i själva verket långt före. Om jag skulle pressa Gertrud Sigurdsen på flera exempel, skulle resultatet bli ungefär lika magert och katastrofalt för hennes egen debatt.

Vad Sverige däremot kan göra i detta område på egen hand, vilket vi också gör, är att bidra med humanitära insatser. Vi gör stora humanitära insatser direkt i de länder som det nu är diskussion om, inte minst i Nicaragua, men också till förmån för flyktingar från El Salvador. Om jag minns beloppet rätt, har vi satsat 22 milj. kr. på sådan verksamhet ganska nyligen. Vi har dessutom sedan en tid tillbaka, vilket jag har berättat för kammaren tidigare, bedrivit underhandlingar med den franska regeringen om en internationell hjälpoperation till förmån för dem som lider i Centralamerika. Det initiativet har vi tagit helt på egen hand, utan något påpekande från socialdemokraterna.

Jag säger inte detta för att mucka gräl med Gertrud Sigurdsen om svensk politik visavi Centralamerika, men jag tycker det är så onödigt och fånigt att denna debatt ständigt skall behöva föras. I högtravande och beskäftiga formuleringar skall man av den ena socialdemokraten efter den andra få veta att regeringen inte gör någonting. Den skulle möjligen instämma i vad socialdemokraterna har sagt.

Anf. 21 ALLAN HERNELIUS (m) replik:

Fru talman! Fru Sigurdsen vidhåller sitt försvar för Olof Palmes framfart här i dag.

Vad Gösta Bohman tänker och tycker om El Salvador framgick av hans odelade instämmande i regeringsdeklarationen, som ju med rätta innehöll åtskilligt om El Salvador.

Vad Turkiet beträffar borde fru Sigurdsen känna till att moderata samlingspartiets representant i Europarådet aktivt har deltagit i arbetet på att få en reaktion till stånd i rådet mot vad som försiggår i Turkiet och delvis varit framgångsrik. Inger Lindquist har gjort detta såsom representant för moderata samlingspartiet, och hon kommer säkert att beröra denna sak i sitt anförande senare.

Jag vidhåller att Olof Palmes språkbruk och uttryckssätt samt arrogans i dag är förnedrande för Sveriges riksdag. Han borde veta bättre.

Anf. 22 GERTRUD SIGURDSEN (s) replik:

Fru talman! Jag kan inte heller nu sätta punkt, Ola Ullsten. Ja, för mig blir det väl så, eftersom detta är den sista replik jag har.

Ola Ullstens historieskrivning var kanske inte riktig när det gällde det fransk-mexikanska förslaget. I min debatt med Ola Ullsten i höstas just om detta, ville Ola Ullsten nästan göra gällande att Sverige hade varit före med dessa synpunkter. Frankrike och Mexico hade t. o. m. kommit efter. Jag skulle vilja fråga: Vad avser regeringen att göra för att ytterligare få gehör för den mexikanska fredsplanen?

Ola Ullsten ville ha uppgifter om i vilka frågor vi har varit före, och jag skall leverera sådana. Vi kan ta exempel från det biståndspolitiska området, där i första hand vi socialdemokrater har drivit fram de insatser som nu gjorts när det gäller Dominikanska republiken, Jamaica och Nicaragua. Vi är givetvis tacksamma över att dessa förslag återfinns i budgetpropositionen året efter det att vi har motionerat. Vi när en förhoppning om att också vår motion om ökat humanitärt stöd just till flyktingar i Latinamerika skall biträdas av mittenpartierna i riksdagen.

Detta var några bevis, med anledning av det allmänna tal som Ola Ullsten påstår att jag här gör mig skyldig till.

Anf. 23 Utrikesministern OLA ULLSTEN:

Fru talman! Det finns säkert en och annan motion som socialdemokrater har väckt som det har funnits anledning att ta fasta på. Det har över huvud taget funnits en samstämmighet när det gäller biståndspolitikens inriktning som gör det svårt att veta vem det egentligen är som tar initiativ till vad. Jag tycker att den debatten kan vi lämna därhän. F. ö. får vi en särskild biståndsdebatt senare i vår.

Nu handlar det om utrikespolitik och om vår hållning i fråga om Centralamerika. Det är på den punkten som Gertrud Sigurdsen påstår att den svenska regeringen traskar patrullo efter andra regeringar och efter socialdemokraterna. Det enda exempel som hon kunde komma med var att vi inte på egen hand skulle ha stött tanken på förhandlingslösningar i El Salvador utan gjort det först sedan idén hade dykt upp i en gemensam resolution från Frankrikes och Mexicos regeringar.

Det är fortfarande på det viset, fru Sigurdsen, att den svenska regeringen uttalade sig till förmån för förhandlingar mellan parterna i El Salvador innan det gemensamma uttalandet av Frankrike och Mexico gjordes.

Anf. 24 GUNNEL JONÄNG (c):

Fru talman! Människor längtar efter fred. Men ingenting synes så oppnåeligt som fred och trygghet på vår jord.

Man skapade en gång Nationernas förbund för att säkra den eviga freden. Men det är snarare det eviga dödandet som har säkrats.

Under andra världskriget dödades 50 miljoner människor och 35 miljoner blev invalidiserade. Efter andra världskriget har krigandet fortsatt och ytterligare 25 miljoner människor dödats.

Vad som ligger framför oss är risken för ytterligare död och dessutom förintelse av hela vår civilisation genom en fortsatt kärnvapenupprustning.

Det finns i dag 54 000 atombomber, och de motsvarar 13 miljarder ton trotyl, vilket gör 3 ton för varje människa på jorden. Vi dör för mycket mindre än så.

Upprustning sker också med biologiska och kemiska vapen. De fruktansvärt giftiga nervgaserna dödar snabbt och smärtsamt. Också ett biologiskt-kemiskt krig innebär katastrof för mänskligheten.

Mycket av den upprustning som stormakterna står för är avsedd för användning i Europa. Det är där stormakterna tänkt sig att avgörandet skall stå. Oavsett var ett krig börjar, i Mellersta Östern eller kring Persiska viken, är det Europa som skall vara krigsskådeplats och Europas folk som skall plågas.

Det tas t. o. m. fram särskilda vapen, neutronbomben, för användning just i Europa, ett vapen som, det kan vi räkna med, sänker tröskeln för ett kärnvapenkrig. Stormakterna måste ta sitt ansvar i världen – för framtiden och för människans överlevnad på jorden. Automatiken i de militärindustriella komplexens utveckling måste stoppas. Vi måste få ett fullständigt kärnvapenprovstopp, en konvention om kemiska vapen, en allmän och fullständig nedrustning.

Vi måste ta upp frågan om de marina rustningarna, som står helt utanför nedrustningsarbetet. Både USA och Sovjet upprustar ju också på havet. Vi måste ta itu med den fortgående militariseringen av rymden, där satsningen ökar på satelliter med krigföringskapacitet.

Det är märkligt att inte socialdemokraterna har vaknat upp ännu i frågan om rymdens militarisering. De kanske tror att det som händer i rymden är något slags science fiction. Socialdemokraterna är ofta litet tröga att komma i gång. Det tog tid innan de började intressera sig för en kärnvapenfri zon i Norden. Den frågan tog jag upp i riksdagen 1980, och sedan kom socialdemokraterna efter 1981. Det var samma sak med Nicaragua.

En av USA:s nedrustningsexperter, Paul Waruke, sade i fjol att han inte tvivlade en sekund på att vi har ett rymdkrig på halsen inom ett årtionde, om vi inte förhandlar fram ett avtal som sätter stopp för utvecklingen. Kanske ett

uttalande från så auktoritativt håll kan få socialdemokraterna att vakna.

Men som vanligt är det bättre att stämma i bäcken än i ån. Sverige måste arbeta i internationella sammanhang också med denna fråga. Den bör självfallet tas upp på FN:s andra nedrustningssession nu i vår i New York.

Stormakterna har huvudansvaret för att få i gång en verklig nedrustning. Leonid Bresjnev förklarade i går i ett tal att Sovjetunionen var beredd att frysa det sovjetiska programmet för medeldistansrobotar i Europa och att upphöra med utbytet av de gamla SS-robotarna mot nya. Finns något positivt bakom detta utspel? Eller anser sig Sovjetunionen ha tillräckligt mycket med SS 20, så att man kan kosta på sig denna gest? Varje positivt förslag, vare sig det kommer från USA eller från Sovjet, förtjänar dock intresse.

Men även ett litet land som Sverige har ansvar när det gäller nedrustning och fred. Det ansvaret fyller vi på ett föredömligt sätt ute i världen.

Sverige är pådrivande i det internationella nedrustningsarbetet, och det är viktigt att vi fortsätter med det och också skärper våra insatser. Alla goda krafter måste samverka både nationellt och internationellt för att göra FN:s andra nedrustningssession så framgångsrik som möjligt.

Ett av de mest angelägna projekt som tagits fram under snare tid är studien om sambandet mellan nedrustning och utveckling. Det var Sverige som tillsammans med övriga nordiska länder tog detta initiativ.

En av studiens huvudtankar är att världen kan endera fortsätta kapprustningen med nuvarande takt eller söka snara lösningar inom en ny ekonomisk och politisk världsordning. Man kan inte göra bådadera. Kapprustningen och underutvecklingen måste lösas tillsammans, eller så kommer båda att förbli olösta hot mot mänsklig överlevnad.

Upprustningen i världen är ett hot mot människor i stället för ett skydd. Detta upplever fler och fler. Den folkliga opinionen för nedrustning växer. Fredsarbetet är intensivt. Detta är enligt min mening kungsvägen till nedrustning: att folken tar sina öden i sina egna händer, att vi alla vägrar att acceptera den vanvettiga upprustningen.

Centerns kvinnoförbund, som är vårt största politiska kvinnoförbund, har engagerat sig kraftfullt i fredsarbetet. Vi har försökt bredda kunnandet genom temamöten och mötespaket. Vi har i avdelningsmöten och i offentliga sammanhang och på torgmöten fört ut nedrustningsfrågorna och också gjort hänvändelser till USA och Sovjet i olika sammanhang. Just i dag diskuterar förbundsstyrelsen hur vi skall gå vidare i arbetet och lägger fast riktlinjer för vidare manifestation.

Folkrörelsernas roll i detta arbete är oerhört viktig – men vad är viktigast för socialdemokraterna? Är det att få ett brett engagemang eller att få ett socialdemokratiskt engagemang? Tjänar fredsarbetet ytterst syftet att stärka socialismen? Jag hoppas att det inte är så, för vad som behövs är samling till krafttag för freden. En ökad öppenhet och ett bredare samarbete över parti- och organisationsgränser skulle enligt min mening vara någonting utomordentligt angeläget. Vi behövs allihop i det här arbetet.

Förhållandena i Centralamerika har diskuterats här. De blir alltmera djupt oroande.

El Salvador hotar att utvecklas till ett nytt Vietnam. I Guatemala och El Salvador begår regimerna ständiga brott mot de mänskliga rättigheterna. 21 000 civila har dödat. Flyktingströmmarna växer till Nicaragua, Costa Rica och Honduras.

Nicaragua är utsatt för en hotfull kampanj av Reaganadministrationen. Bistånd och internationellt stöd motarbetas från USA, som planerar en kommandostyrka mot Nicaragua, som i går – som vi har hört och sett – införde undantagstillstånd. Här behövs kraftfullt stöd för hela denna del av världen, både ekonomiskt och opinionsmässigt. Mexicos fredsplan är ett välkommet initiativ, som både behöver och kräver vårt stöd. Ett annat land som strålkastarljuset måste riktas mot är Uruguay, som enligt FN:s flyktingkommissarie i Rio de Janeiro har det hårdaste förtrycket i Sydamerika. Han ansåg det också vara förvånande att det var så tyst om förhållandena i Uruguay.

Kommittén för anhöriga till politiska fångar i Uruguay har tagit initiativ till ett delegationsbesök i Uruguay för att studera de politiska fångarnas situation. I delegationen ingick bl. a. en representant för Centerns kvinnoförbund.

I sin rapport säger delegationen bl. a. att det f. n. finns omkring 1 500 politiska fångar i Uruguay.

Situationen i kvinnofängelset Punta de Rieles är enligt samstämmiga uppgifter från anhöriga och advokater fruktansvärd. Ett exempel på det är det återinförda straffarbetet.

Ett annat exempel är den totala avsaknaden av medicinsk vård i Punta de Rieles. Fångarna förvägras att ta emot medicin, och t. o. m. vitaminer, från de anhöriga. Den enda "tandvård" som nu existerar är att kvinnorna drar ut tänder på varandra.

Psykisk tortyr används för att bryta ner de fångar som inte knäcks av den fysiska tortyren. Ett sätt är att låta dem leva i ovisshet om när de skall friges, även om de för länge sedan har avtjänat sina straff. Ett annat sätt är godtyckliga bestraffningar för brott mot regler som kan ändras från den ena dagen till den andra. Ofta får fången veta att hon skall bestraffas men inte vad straffet består i eller när det skall verkställas.

För de manliga fångarna är isolering i olika former, bl. a. på "La Isla", ön, både fysisk och psykisk tortyr.

De anhöriga lever ofta under små omständigheter. Deras möjligheter att arbeta försvåras hela tiden. Bara det faktum att de har en anhörig i fängelse leder inte sällan till tvångsarbetslöshet eller påtvingad förtidspension.

Det är angeläget att Sverige medverkar till att bilda internationell opinion för frigivning av de politiska fångarna och för stöd till deras anhöriga. Påtryckningar bör ske från svensk sida på myndigheterna i Uruguay, genom FN och i andra internationella sammanhang. Sverige bör verka för att en FN-delegation reser till Uruguay för att undersöka och diskutera mänskliga rättigheter med myndigheterna där.

Just i dagarna har en delegation från Centerns ungdomsförbund kommit hem från en studieresa i södra Afrika, där man träffat representanter från ledningarna i ANC och SWAPO, från MPLA i Angola och Unip Youth League i Zambia.

CUF:arna rapporterar att desperationen stiger bland de vita i Sydafrika. Senaste beviset för detta är rekryteringen av polska flyktingar för bosättning i Sydafrika. Drygt 5 000 polska flyktingar har sedan december bosatt sig där.

Förtrycket inne i Sydafrika och Namibia förstärks nu kontinuerligt. Ett bevis för denna utveckling är ökningen av de militära styrkorna i Namibia. F. n. har Sydafrika mer än 100 000 man i Namibia – en siffra som har ökat med mer än 30 000 det senaste året.

I Sydafrika har fattats beslut att flytta de politiska fångarna från den ökända fängelseön Robben Island utanför Sydafrikas västkust till hamnstaden Walvis Bay i Namibia. Detta tillsammans med att Sydafrika de senaste månaderna har inkorporerat nya områden och öar till Walvis Bay-området är ett försök från Sydafrikas sida att se till att hamnstaden inte skall ingå i ett fritt Namibia. Därigenom kan Sydafrika även i framtiden kontrollera Namibias ekonomi. Dessa försök att sabotera en fredlig lösning av Namibia-konflikten understöds i dag av framför allt Reaganadministrationen i USA.

Sovjets imperialism framträder klart när man ser deras fiskebåtars dammsugning av fiskevattnen utanför Angolas kust. Det är det pris som Angola får betala för det sovjetiska "biståndet", framför allt vapenimporten, som har ökat på grund av Sydafrikas attacker. Detta bör man kanske påpeka, när man talar om att Sovjet är dessa länders vänner.

Fru talman! Vi har mycket att utträtta i världen mot våld och lidande och för mänskliga rättigheter och fred. Ingen får undandra sig del i detta ansvar. Vi har var och en ett ansvar för kommande generationer, för överlevnad och mänsklighetens framtid över huvud taget.

Anf. 25 OLLE GÖRANSSON (s):

Fru talman! För kort tid sedan avlämnade 1978 års försvarskommitté sitt betänkande Säkerhetspolitik och totalförsvaret. Om en tid kommer totalförsvaret att diskuteras. Risken är att säkerhetspolitiken då kommer i kläm mellan flygplan och fredsförband. Jag tycker därför att det är på sin plats att i dag redovisa vad kommittén ansåg om säkerhetspolitiken.

Det var med glädje vi kunde konstatera – och såg det som en betydande tillgång – att den svenska säkerhetspolitiken kunde utformas under bred enighet. Så har i huvudsak kunnat ske under hela efterkrigstiden. Den alliansfria utrikespolitiken har burits upp av ett brett folkligt stöd, även om vissa kretsar inom borgerligheten under 1940-talets slutskede drev propaganda för en svensk anslutning till Atlantpakten. Sverige har också aktivt kunnat delta i ett samarbete över våra gränser – inom FN, i olika europeiska organ och i olika former av nordiskt samarbete. Den linje som högern och folkpartiet drev under 1960-talets början om en närmare politisk anknytning

till de europeiska NATO-staterna kunde vi socialdemokrater dock med kraft avvisa.

Den alliansfria linjen har väl kunnat förenas med ett starkt engagemang för befrielsearbetet i tredje världen från politisk och ekonomisk kolonialism. Den har passerat bra in för att kunna hävda de små staternas rätt gentemot supermakterna. Vid flera tillfällen har vi dock upplevt hur högern/moderata samlingspartiet intagit en passiv hållning i dessa – som vi tycker – viktiga frågor. När Hanoi vid jultiden 1972 utsattes för bombningar visade moderaterna stor förståelse för de amerikanska krigsansträngningarna i Vietnam.

I samband med det förra försvarsbeslutet kunde konstateras att den dåvarande borgerliga trepartiregeringen i åtskilliga och väsentliga avseenden gjorde avvikelser från den politik som vi socialdemokrater var vana att föra i regeringsställning. Man utelämnade enligt vår mening viktiga synpunkter. Tagna vart och ett för sig kan inte olika exempel på borgerligt förd politik anföras som argument för att man från det hållet försöker finna nya vägar i den svenska säkerhetspolitiken. Vi upplevde emellertid dessa exempel som mycket oroande.

Det är mot denna bakgrund som man med viss tillfredsställelse ser att den borgerliga tvåpartiregeringen har valt att helt anknyta till försvarskommittén, där vi i detta avseende stod helt eniga bakom betänkandet Vår säkerhetspolitik.

Jag vill dock understryka att det inte räcker med enbart allmänna deklamationer och enighet i ord. Politiken måste också i sin praktiska utformning stämma med de dokument som regering och riksdag har formulerat. Tyvärr har vi under de borgerliga regeringsåren fått notera flera uttalanden och beslut som illa stämmer med linjerna för vår säkerhetspolitik.

Den sittande regeringen har t. ex. uttalat "att vi från svensk sida måste med fasthet uppfylla våra säkerhetspolitiska förpliktelser i Norden". Det var ett uttryck som var ägnat att skapa betydande oklarhet åt innebörden i vår neutralitetspolitik. Alla som minns debatten här mellan statsminister Fälldin och våra representanter fick säkert klart för sig, att det i begreppet "säkerhetspolitiska förpliktelser" inte får vara möjligt att tolka in någonting annat än vad vi själva som nation och den internationella folkrätten lägger fast. Det är ingen annans uppgift än vår egen som vi skall fylla. Jag noterar nu att regeringen har avstått från att använda sådana här olyckliga uttryck i den föreliggande försvarspropositionen.

Vad jag här har tagit upp visar att trots att riksdagen under tämligen stor enighet har antagit målformuleringar om vår säkerhetspolitik, finns det likväl en rad skillnader i utformningen av säkerhetspolitikens olika delar mellan socialdemokrater och borgare.

Målet för vårt lands säkerhetspolitik har vi socialdemokrater många gånger sammanfattat i följande fyra grundsatser:

En värld i fred förutsätter respekt för varje nations självbestämmanderätt.

En värld i fred förutsätter social och ekonomisk rättvisa.

En värld i fred förutsätter politisk avspänning och militär nedrustning.

En värld i fred förutsätter internationellt samarbete.

En sådan politik kräver – inom ramen för vår alliansfria utrikespolitik – omfattande insatser på många områden. Vi måste t. ex. stödja strävandena till politisk, social och ekonomisk frigörelse. Vi måste medverka i en aktiv nedrustningspolitik. Vi måste medverka till en folklig mobilisering mot kapprustningen. Vi måste ge vårt bistånd för att hindra uppkomsten av kriser och lindra deras verkningar. Vi måste medverka till att vårt eget geografiska närområde, Norden, förblir lugnt och stabilt.

Fru talman! Kapprustningarna drivs främst av de båda supermakterna och deras allierade. Det är deras slagstyrka, både i fråga om konventionella vapen och kärnvapen, som ständigt ökar.

Det dödligaste hotet mot mänsklighetens överlevnad kommer från kärnvapnen. Men under den senaste tiden har även de kemiska vapnen börjat uppmärksammas. USA står av allt att döma inför ett beslut om att börja producera en helt ny generation av nervgaser. Och uppgifter – visserligen ännu ej bekräftade av FN – talar om sovjetisk och vietnamesisk giftkrigföring i Afghanistan, Laos och Kampuchea.

Till dragen i de senaste årens utveckling behöver man också notera att motsättningarna mellan supermakterna har ökat. Den oro som vi känner i Europa inför supermakternas kärnvapenrustning har inte minskat av president Reagans uttalanden om ett begränsat kärnvapenkrig i Europa eller när utrikesminister Haig går ut och talar om att han skulle kunna tänka sig "varningsprängningar" av kärnvapen över Östersjön.

Vi fick, som tidigare nämnts, ett svenskt bidrag till kunskapen om supermakternas kärnvapenrustningar i och med att försvarets forskningsanstalt avslöjade kärnvapen ombord på den grundstötta sovjetiska ubåten utanför Karlskrona.

Det är, mot bakgrund av vad jag nu har sagt och med hänsyn till även andra omständigheter, viktigt att Sverige under de närmaste åren utnyttjar alla tillfällen för att initiera och påskynda förhandlingar om begränsning av kärnvapenrustningarna. Jag tror att vår position som alliansfri europeisk stat med en hög teknisk kompetens och en god inblick i det internationella förhandlingsmaskineriet gör oss särskilt lämpade att söka representera den starka europeiska opinion som kräver kärnvapenedrustning.

Det är också viktigt att vi medverkar till en folklig mobilisering mot kapprustningen. Det finns hos alla människor en stark längtan efter fred och frihet, som kanske kraftigare än hittills måste få komma till uttryck. Vi har sett hur det folkliga motståndet mot kapprustningens vansinne har stärkts i flera europeiska länder. Det är viktigt att det också i vårt land sker en folklig mobilisering för nedrustning.

Fru talman! Vi måste på alla sätt medverka till att vårt eget närområde, Norden, förblir lugnt och stabilt i framtiden – efter andra världskriget har ju Norden präglats av just lugn och stabilitet. Även om de nordiska länderna har valt olika säkerhetspolitiska lösningar, har de likväl kunnat förenas i sina

strävanden. Det finns heller inget som tyder på att de nordiska staterna skulle vilja överge den grundläggande inställningen att Norden skall vara ett lågspänningsområde. Här har vi vårt ansvar. Från socialdemokratiskt håll anser vi därför att Sverige även i framtiden skall föra en alliansfri utrikespolitik i fred, som syftar till neutralitet i händelse av krig. Det är på oss själva vi skall lägga ansvaret för vårt oberoende och vår säkerhet. Om den alliansfria politiken skall vara trovärdig i händelse av krig och kriser, måste omvärlden vara övertygad om vår förmåga att i praktisk handling stå för denna politik. Därför uttalar vi klart och entydigt att vi alltjämt behöver upprätthålla ett efter våra förhållanden starkt totalförsvar.

Fru talman! Kapprustningen, framför allt på kärnvapenområdet, har skapat oro i de europeiska länderna. Den har tagit sig många uttryck och manifesterats inte bara i de västeuropeiska staterna utan vid några tillfällen också i öststaterna. Särskilt tydligt har dessa folkliga reaktioner märkts i samband med de senaste årens utplacering av sovjetiska medeldistansmissiler och i samband med beslutet om utplacering av nya amerikanska missiler.

Trots allt vad Gunnel Jonäng har sagt här har Sverige en lång tradition när det gäller att hävda fredens och nedrustningens sak i världen. Betydande insatser har gjorts av en mängd politiker och experter inom ramen för både Nationernas förbund och Förenta nationerna liksom i samband med olika nedrustningskonferenser. Vårt land har också genom att delta i FN:s fredsbevarande aktioner visat en praktisk vilja att medverka till biläggande av olika konflikter.

Det är betydelsefullt att den svenska regeringen har ett brett stöd av en folklig opinion i sitt arbete. Inte minst gäller detta arbetet på nedrustningsområdet. Glädjande nog har också allt större grupper inom vårt samhälle blivit medvetna om de faror som följer i kapprustningens spår. Inom arbetarrörelsen har vi bildat ett särskilt organ, Arbetarrörelsens fredsforum, för att samordna och intensifiera arbetet på detta område.

Inom det största borgerliga partiet tycks det däremot finnas en mycket negativ inställning till ett brett fredsarbete. Det framgår inte minst av den nye partiledarens metod att stämpla alla som aktivt vill delta i arbetet för en fredligare värld som kommunister. Det tydliga syftet är att misstänkliggöra verksamheten inom t. ex. olika fredsorganisationer. Jag ser det som ett illavarslande tecken när det gäller moderaternas utrikespolitiska uppfattning.

Fru talman! Jag tycker därför att det vore bättre om Gunnel Jonäng ägnade en del av sina krafter åt att rikta kritik mot sin f. d. regeringskollega i stället för att försöka misstänkliggöra socialdemokratin för att inte vara ute i ärligt syfte när det gäller frågan om att skapa en kärnvapenfri zon eller när vi i andra sammanhang har arbetat för nedrustning.

Jag vill uppmana fru Jonäng: Gå hem och läs historien! Gå gärna litet längre tillbaka än till slutet av 70-talet. Läs om 40-talet och 50-talet, alltifrån Östen Undéns planer på kärnvapenfria zoner, osv. Jag tror att fru Jonängs

uppfattning då blir en annan och att hon, som jag sade, kommer att rikta sin kritik mot regeringskollegerna moderaterna.

Låt mig också bara nämna det storstilade arbete som det socialdemokratiska kvinnoförbundet gjorde när det gällde att ta ställning till om vi skulle ha svenska kärnvapen eller ej. Det var en insats som än i dag hedrar de socialdemokratiska kvinnorna.

Jag håller med fru Jonäng om att det behövs ett brett engagemang i dessa frågor. Det behövs därför att freden är för viktig för att slåss om. Den måste vi samarbeta om. Fru Jonäng kan lita på att bara ni söker de rätta vännerna, så skall vi nog kunna hitta en form för gemensamt samarbete även under 1980-talet i dessa för vårt land så viktiga frågor.

Fru talman! Jag borde ha tagit upp någonting om flyktingsituationen i världen. Men eftersom min taletid nu är slut och vi snart skall ha en biståndspolitisk debatt, hoppas jag att vid det tillfället kunna ta upp någonting om det som bör sägas om flyktingsituationen i vår värld.

Anf. 26 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Fru talman! Jag vill bara säga till Olle Göransson att den första delen av inlägget väl berodde på en missuppfattning. Jag framhöll, liksom Olle Göransson gjorde, vilken fin insats Sverige gör över huvud taget när det gäller internationell nedrustning. Jag sade t. o. m. att Sverige under lång tid har varit föredömligt i det arbetet.

När det gäller den kärnvapenfria zonen, som fortfarande är en av de mest angelägna frågor vi har att arbeta med, konstaterade jag bara faktum, nämligen att det tog litet tid för socialdemokratin att komma i gång i denna fråga. Men sedan ni kommit i gång finns det väl knappast någonting att anmärka på ert agerande. Här har vi tvärtom i utrikesutskottet kunnat enas om gemensamma skrivningar, som har inneburit att vi verkligen ställer upp både för en kärnvapenfri zon i Norden och för ett kärnvapenfritt Europa.

Sedan fick jag det goda rådet av Olle Göransson att jag skulle undervisa moderaterna – "regeringskollegan", som Olle Göransson sade. Nu är vi ju inte regeringskolleger längre. Jag räknar ändå med att moderaterna får ta ansvar för sin politik och sitt fredsarbete, medan jag får ta ansvar för det som vi utträttar inom centerrörelsen.

Anf. 27 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag tycker att det är bra att fru Jonäng försökte att något modifiera kritiken för att vi socialdemokrater skulle ha varit sent ute. Det är i alla fall bra att vi nu är överens om att så inte är fallet. Om Gunnel Jonäng rannsakar sitt minne tror jag att hon mycket väl kommer att minnas männen Östen Undén och Torsten Nilsson samt kvinnorna Inga Thorsson och Alva Myrdal. För att inte tala om vår partiledare Olof Palme och alla de insatser han gjort för fredens och nedrustningens sak i världen.

Alla dessa socialdemokratiska vänner har gjort detta inte bara därför att de ensamma är intresserade av fred och nedrustning, utan därför att känslan av

behovet av nedrustning är en av de grundläggande värderingar vi har inom arbetarrörelsen.

Att jag tog in moderaterna i mitt inlägg berodde på att jag tycker att det vore bättre om man något kritiserade deras sätt att driva dessa frågor.

Fru Jonäng får ursäkta, men nog upplever de flesta av oss att det fortfarande – även om moderaterna står utanför regeringen – är ett mycket starkt och nära samarbete mellan tvåpartiregeringen och moderaterna. Det kommer till uttryck gång på gång i olika propositioner.

Därför tycker jag att det vore skönt att höra att det inte är så i den här frågan, utan att ni här är inne på en väg som går mer åt vänster än åt höger.

Anf. 28 GUNNEL JONÄNG (c) replik:

Fru talman! Det går aldrig, Olle Göransson, för någon – vem det vara må – att vila på gamla lagrar, utan här måste vi ständigt arbeta vidare och gå in i kampen för de frågor som rör fred och nedrustning.

Det finns ändå en förståelse mellan oss i de här frågorna, och vad som behövs är att vi verkligen samlar alla våra krafter. Vi behövs alltihop, som jag har uttryckt det. Vi måste försöka få till stånd en ökad öppenhet och ett bredare samarbete över partigränserna, om vi skall kunna lyckas med nedrustnings- och fredsarbetet över huvud taget.

Olle Göransson gjorde några allmänna kommentarer beträffande vilka partier som center-folkparti-regeringen samarbetar med. Regeringen är ju en minoritetsregering, och vi har samarbetat bl. a. med socialdemokraterna, t. ex. när det gäller skatteuppgörelsen. Jag tror att det är i det breda mittfältet i svensk politik som vi har att koncentrera det politiska arbetet och även söka lösningar på de många ekonomiska problem som vi har att möta i framtiden.

Anf. 29 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Det är tydligen den uträkta handens attityd som Gunnel Jonäng mer och mer närmar sig. Hon talar om att vi måste ha ett brett folkligt samarbete i de här frågorna. Jag delar den uppfattningen – det är den uppfattning jag har försökt ge uttryck för.

Vi skall litet senare i dag behandla utrikesutskottets betänkande nr 21. Där har vi socialdemokrater begärt en ökning av anslaget till SIPRI och även en ökning av bidraget till de organisationer i Sverige som vill arbeta för att informera om internationell nedrustning. Vi har föreslagit att 1% av militärutgifterna skall användas till detta.

Men här står vi ensamma, fru Jonäng. Och det kommer säkert att visa sig i debatten också senare att trots alla storstilade deklARATIONER här kommer fru Jonäng inte att stödja dessa två konkreta förslag till vad vi vill på nedrustningsområdet.

Förste vice talmannen anmälde att Gunnel Jonäng anhållit att till protokollet få antecknat att hon inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 30 INGRID SUNDBERG (m):

Fru talman! I de stora världspolitiska sammanhangen är och förblir Sverige ett litet land. Våra möjligheter att direkt påverka andra länders utrikespolitik är små. Men det innebär inte att vi är utan inflytande i de stora internationella sammanhangen.

Vi tycks ha en roll som världssamvete. Och så må det vara, så länge yttringarna ger uttryck för åsikter grundade på vår allmänt vedertagna inställning till demokrati, mänskliga rättigheter och deras tillämpning. I de frågorna får vi aldrig tuga. Det är vår moraliska skyldighet att påtala överträdelser mot mänskliga rättigheter, tortyr, massakrer och ofrihet var sådant än förekommer.

Svensk påverkan på det internationella skeendet äger huvudsakligen rum inom internationella organ och givetvis i första hand i FN. Man får inte bortse från att inflytande har betydelse i första hand där dessa internationella organisationer själva har makt. Därvid finns det en tendens att överskatta FN:s betydelse.

Det mest typiska exemplet på svagheten finner man på nedrustningsområdet. Konferens efter konferens, årtionde efter årtionde har regeringarna i FN, liksom i CD, demonstrerat sitt stora intresse för nedrustning, samtidigt som upprustningen fortsatt i oförminskad grad. FN är likväl outhärligt, inte minst ur säkerhetspolitisk synpunkt. Så länge samtalen pågår finns det skäl att anta att missförstånd undanröjs och att konflikter kan begränsas.

Den kommande extra FN-sessionen för nedrustning har inte som den föregående föregåtts av spekulationer, förhoppningar och förväntningar om konkreta resultat. Det är ett konstaterande som inte bara gäller vårt land. Madridkonferensens misslyckande hittills har stävjat sådana förväntningar, och det är att beklaga. Det rådande världspolitiska läget har ytterligare urholkat tron på att en vändpunkt vad gäller världens upprustning skulle vara förestående. Denna pessimistiska syn får emellertid inte hindra oss i våra ambitioner att med konkreta förslag och intensivt arbete sträva efter att nå åtminstone något steg närmare FN:s ursprungliga huvudmål. Vi har i dag mer än någon gång tidigare ett starkt stöd därför från hela vår befolkning, skönjbart genom ett ökat misstroende mot regeringars förmåga att utan starka folkliga påtryckningar nå några resultat när det gäller nedrustningen. Och här finner jag skäl att med några ord beröra vad som sades till Gunnel Jonäng angående moderaternas inställning till fredsarbetet.

Olle Göransson nämnde att man skulle ha engagemang. Det är inte något fel på engagemanget. Det är bara det att det icke räcker med engagemang för freden. Vi måste också ha kunskap nog att känna fredens villkor. Det redovisades – och det vet Olle Göransson lika väl som jag – på folkrikdagen och det har också redovisats i pressen, att det funnits direkta och bevisade kontakter mellan fredsarbetet i våra grannländer Norge och Danmark och intressen från Sovjets sida. Vi har velat påpeka att sådana intressen finns. Därmed menar vi inte att vi inte på alla sätt skulle stödja de tusentals – ja, hundratusentals – svenska medborgare som aktivt tror på freden, vill arbeta för freden och vill aktivt delta i ett fredsarbete.

Samtidigt som framgångarna tycks avlägsna vad gäller att nå resultat av nedrustningsansträngningar arbetar FN aktivt på ett dokument som är det i särklass största lagstiftningsarbetet inom FN:s ram och som kommer att få ett avgörande inflytande på utnyttjandet av havsresurserna i världen. Jag syftar då på de nu återupptagna och förhoppningsvis slutgiltiga havsrättsförhandlingarna för att en ny havsrättskonvention skall kunna undertecknas i höst.

Traditionellt har haven hittills tjänat tre syften: transport, fiske och krigföring. I oceanernas väldiga djup finns dock rikedomar av enorma mått: mineralier och kemikalier liksom olja – rikedomar som allt fler länder i takt med den tekniska utvecklingen drömmer om att få exploatera.

I dag saknas klara bestämmelser om rätten att tillgodogöra sig dessa fyndigheter samtidigt som den tekniska utvecklingen påskyndar möjligheten till utnyttjande. De vanliga 4 sjömilens territorialgräns har i de flesta stater utvidgats till att vara 12 – så också i vårt land. Vissa stater gör nu anspråk på ekonomiska zoner på 200 nautiska mil, där exklusiva exploateringsrätter skulle tillfalla kuststaten. Detta skulle innebära att 35 % av världshaven skulle förvandlas till mer eller mindre nationellt territorium. Enorma rikedomar skulle tillfalla kuststaterna. Det är därför viktigt att de här frågorna regleras rättsligt.

FN:s 22:a generalförsamling förklarade 1967 att havsbotten är mänsklighetens gemensamma arvedel. Något dokument om detta har ännu inte vunnit allmän anslutning, och svårigheten att nå enighet beror på flera olika intressekonflikter – mellan kuststater och icke kuststater, mellan i- och u-länder, mellan olika miljöintressen och mellan olika militära intressen.

Sverige har arbetat aktivt på att få till stånd en konvention. Konventionen bör, när den föreligger i sitt slutliga skick, ses som ett exempel på nödvändigheten av att vissa frågor regleras rättsligt inom FN:s ram och därmed bidrar till att undanröja konfliktrisker.

Förslaget till konvention är av stor betydelse. Det är därför med besvikelse som vi i dagarna mottar rapporter om att USA in i det sista tycks förhala slutuppgörelsen och därmed kan omintetgöra den fulla uppslutning som förväntas efter 15 års arbete. De sex veckor som återstår till slutdatum måste ge utrymme för en utformning av konventionen som kan godtas av alla stater.

För svenskt vidkommande ger den förväntade regleringen knappast några extra fördelar vad gäller tillgången till havsresurser. Vi har liksom Norge emellertid våra sjörättsliga problem på nära håll. Jag syftar då på regeringens eftergifter, som tidigare här har diskuterats, när det gäller förhandlingarna med Ryssland om avgränsningen av kontinentalsockeln i Östersjön.

Frågan kom upp i debatt här med utrikesministern. Den togs inte upp i hans ursprungliga anförande. Kvar står att regeringen tycks gå med på att göra en eftergift från den mittlinjeprincip som i alla andra förhandlingar drivs av Ryssland. Den är allmänt folkrättsligt accepterad. Den har varit självklar för svenska folket under de hittillsvarande förhandlingarna, som pågått i snart ett decennium. Uppfattningen att gränsen skall gå mitt emellan

Gotland och det baltiska fastlandet har fram till nu utgjort Sveriges officiella förhandlingsposition. Så sker en kränkning av svenskt sjöterritorium som saknar motstycke. Man borde vänta sig att regeringens förhandlingsposition skulle ha stärkts efter denna händelse.

Utrikesministern tog, som sagt, i sin deklaration inte upp frågan, men han står tydligen kvar vid att en kompromiss är nödvändig, en kompromiss som innebär eftergifter när det gäller vårt lands rätt till folkrättsligt vedertagen avgränsning av kontinentalsockeln. Vi kan från moderat sida inte acceptera sådana eftergifter, även om det skulle ge vårt land materiella fördelar. Ubåtshändelsen har visat hur allvarlig frågan är. Ett litet land, som efter påtryckningar ger efter för en stormakt, begränsar sin framtida handlingsfrihet. Jag tror, fru talman, att man kan uttrycka vår uppfattning i den enda meningen.

Att yttre rymden skulle vara mänsklighetens gemensamma arvedel finns inte nedtecknat i någon konvention. Dess användning har ända in till de senaste decennierna begränsats till astronomiska observationer. Utvecklingen har emellertid gått fort. Vi använder i dag rymden för transporter, och risken för rymdens ianspråktagande för krigföring har ökat i skrämmande grad.

Satellittekniken har utvecklats, och även om inte Jules Vernes Världarnas krig är förestående, ökar risken för att ett världskrig kan utkämpas i rymden med allt vad det innebär av vapenutveckling, laserstrålar och annan högenergistrålning. Själva militariseringen av rymden kan få konsekvenser för livet på jorden även utan att krigshandlingar försiggår. Redan i dag förekommer antisatellitesystem, avsedda att förstöra eller skada andra satelliter, och möjligheten av att använda rymdbaserade antirobotsystem diskuteras. Nästa utvecklingssteg blir rymdbaserade kärnvapen eller – kanske än värre att tänka sig – rymdfarkoster med nervgaser eller andra kemiska stridsmedel. Allt tal om kärnvapenfria zoner kan under sådana förhållanden upphöra.

Under de senaste 20 åren har nedrustningsarbetet till stor del berört åtgärder mot spridning av kärnvapen, och ett av problemen har varit och är fortfarande att låta u-länderna få tillgång till kärnkraftsteknik utan att risken för spridning av kärnvapen ökar. Problemet med yttre rymden är likartat, bara så mycket större. U-länderna gör anspråk på ökad användning av satelliter för bl. a. kommunikation. Med ett ökat antal satelliter och alltmera tekniska prestanda hos desamma ökar också risken för att satelliter används som vapenbärare. I första hand är naturligtvis detta en fråga för stormakterna. Vi i Sverige kan följa den tekniska utvecklingen och har personella resurser att sätta in i olika internationella förhandlingar. Det är viktigt att andra länder än supermakterna deltar i diskussionerna om rymdfrågor. Även om de ekonomiska resurserna för satellitbekämpning ännu bara finns hos de två stormakterna, måste frågan kontinuerligt uppmärksammas också från andra länders sida.

FN:s andra rymdkonferens skall äga rum i höst i Wien. Huvudsakligen skall den fredliga satellitanvändningen diskuteras. Det är viktigt att vi från

svensk sida uppmärksammar de upprustningsrisker som föreligger med en ökad satellitanvändning. Inte minst har signaler från Sovjetunionen skapat oro för vad som egentligen håller på att hända.

Vi i Sverige har skapat oss ett internationellt anseende för våra seismografiska uppföljningar av kärnvapenexplosioner. Det är önskvärt att vi på samma sätt kan ligga långt framme också när det gäller att kontrollera upprustningen av rymden. Sådana insatser kan indirekt ses som en del av vår egen säkerhetspolitik. Denna är helt beroende av en fredlig utveckling i världen, och de säkerhetspolitiska ställningstagandena relateras i allt högre grad till den tekniska utvecklingen. Ännu tror vi att människan har denna i sin hand. Men ju längre utvecklingen går, desto mera katastrofala följder för hela världen får en enda mänsklig felbedömning. Därför är det viktigt att den tekniska utvecklingen och dess användning kontrolleras av internationella organ. Där har Sverige en uppgift som vi inte får svika i framtiden heller.

Anf. 31 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Ingrid Sundberg anför litet moderata motiv när det gäller synen på fredsrörelsen och oviljan att stärka den. Hon talar om att det inte bara är engagemang som behövs, utan även en kunskap om vad som händer. Jag delar faktiskt den uppfattningen, att det viktigaste är att på något sätt para den folkliga, spontana opinionen med kunskap om hur man skall gå till väga för att främja fredens sak. Jag tycker att det borde ligga även i moderaternas intresse att inte kunskapen härom kommer från Sovjetunionen, från KGB eller från andra infiltrationskällor i vårt land, ej heller från CIA, utan att de svenska folkrörelserna av egen kraft skall kunna bygga upp denna kunskap om hur vi skall gå till väga för att uppnå fred.

Vad jag vill säga är: Straffa inte alla de tusentals människor som har anslutit sig till olika frihetsrörelser! De har gjort det därför att de är djupt förtvivlade över dagens situation. De gör det inte därför att de är kommunister. Även om det nu skulle vara så, att vissa av dessa fredsorganisationer bär en kommunistisk prägel, är jag övertygad om att de människor som har anslutit sig dit på olika sätt kommer att loss göra sig ifrån den uppfattningen och i stället välja en uppfattning som mer ligger i linje med den som vi hävdar. Vänd inte de här människorna ryggen, utan se till att människor med ett djupt engagemang för freden får det stöd som de har rätt att kräva av ett demokratiskt parlament!

Vi skrev i en motion för några år sedan att det tycks vara något av en spontan folklig mobilisering mot rustningsvansinnet. Människornas oro och fredslängtan kommer att leda till konkreta krav på besinning, nedrustning, fred och solidaritet. De orden betecknar det som förenar oss. Jag vill än en gång slå fast vår uppfattning att vi, om vi ger de svenska folkrörelserna möjlighet att skaffa sig kunskap på detta område, gör freden en mycket stor tjänst. Det borde alla partierna i riksdagen ställa sig bakom.

Anf. 32 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Olle Göransson och jag är i allra högsta grad överens i den här frågan. Jag vågar säga det därför att jag vet att Olle Göransson – med sitt arbete i försvarsutskottet – är en försvarsvän.

Problemet med fredsrörelsen – med många av fredsrörelserna – har varit att man har velat förfäktas, och ha som ett huvudmål, en ensidig svensk nedrustning. Jag är helt övertygad om att Olle Göransson och jag är överens om att detta inte är vad vi menar med en aktiv fredsrörelse.

Men däremot hör jag självfallet till dem som tycker att det är en välsignelse att leva i ett land där var och en kan få ansluta sig till vilken organisation han vill – även sådana med kommunistiska förtecken. Och jag delar Olle Göranssons förhoppning att ett mera intensivt arbete i en sådan fredsorganisation, och ökade kunskaper, kanske kan få dess medlemmar på bättre tankar.

När det gäller kunskaperna inom fredsrörelserna har det ju faktiskt varit så, att vad man från socialdemokratisk sida har velat föra fram förslag om har varit ett allmänt stöd till fredsrörelserna. Man har inte velat befrämja upplysning, utbildning och kunskap, som dels hade kunnat göra att de människor som tillhör dessa rörelser själva skulle få något ut av det, dels hade kunnat ge rörelserna möjlighet att i högre grad och mera kraftfullt verka just i fredens tjänst – och inte i någon sorts ensidig svensk nedrustnings tjänst. Det är där skillnaden finns.

Anf. 33 OLLE GÖRANSSON (s) replik:

Fru talman! Jag har ju i mitt huvudinlägg starkt betonat att en av de viktiga punkterna när det gäller vår syn på fred är att vi har ett efter våra förhållanden starkt totalförsvar. Däri ingår också ett starkt militärt försvar. Det är väl bra att fru Sundberg tar upp det igen.

Men det är egentligen inte riktigt detta som debatten handlar om. Vad den handlar om är följande: Skall vi vända de människors ryggen som vill fred? Skall vi vända dem ryggen bara för att vi vet att vissa av rörelserna är engagerade från kommunistiskt håll? Jag tycker att det är fel. Det borde ligga – och det ligger – i vår demokratiska skyldighet att vi ger våra folkrörelser, och alla dem som aktivt vill arbeta för freden, allt det stöd som är möjligt för att vi därmed skall kunna befria oss från inflytande från stormakter och andra som försöker utnyttja den svenska fredsopinionen för sina syften. Och det är därvidlag jag menar att alla partier i riksdagen skulle behöva samlas.

Anf. 34 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag tycker inte att Olle Göransson skall insinuera att vi från moderat sida vänder människornas ryggen. Vi är många inom vårt parti som är ute och talar i fredsorganisationer och i fredsrörelsen, och jag är övertygad om att vi för fram samma typ av budskap när det gäller det svenska försvaret och fredsrörelsens inriktning i vårt land som Olle Göransson för fram. Vi försöker kanske ännu litet mera aktivt använda oss av utbildning på nedrustningsområdet – någonting som jag tror är viktigare än någonsin.

Låt mig till sist säga att bakgrunden i detta sammanhang – och det kom kanske fram indirekt i mitt huvudanförande – är att människor i dag är rädda. Den tekniska utvecklingen, vapenutvecklingen, upprustningen, har gjort den enskilda människan totalt maktlös. Och en total maktlöshetskänsla skapar rädsla. I rädslan söker man sig till likasinnade för att få stöd och tröst. Jag hör till dem som tror att en världsvid rörelse mot det upprustningsvanvett som världen i dag upplever skulle kunna få en effekt. Men det skall vara en rörelse som är byggd på realistiska förutsättningar, med klara begrepp om hur världen i dag ser ut och hur vi vill att den skall se ut.

Anf. 35 STURE PALM (s):

Fru talman! Som tidigare i dag har påpekats är det inte så ofta som kammarens tid upptas med nordiska samarbetsfrågor. Kanhända anses de alltför självklara. Men ibland känns det angeläget att få säga några ord om dessa frågor. Olof Palme och andra talare har tidigare i debatten uppehållit sig vid dem.

På det ekonomiska området sker en del av stort intresse – delegationens ordförande Svante Lundkvist kommer att behandla det i sitt anförande – och på det kulturella området togs ett par beslut vid sessionen i Helsingfors som kan få mycket stor betydelse för befolkningen i de nordiska länderna.

Efter ett omfattande utredningsarbete beslöt årets session att inrätta ett nordiskt forskningsråd. Detta forskningsråd skall bli ett rådgivande organ för ministerrådet i långsiktiga och övergripande frågor. Rådet skall dessutom genom egna initiativ främja samarbetet över hela forskningsfältet.

Det borde inte råda några tvivel om att mycket finns att vinna om vi kunde få en bättre forskningspolitisk överblick, om en bas för samordningen av de nordiska ländernas forskningsprioriteringar kunde skapas och om en analys av den långsiktiga forskningsutvecklingen i Norden kunde genomföras.

Ett ökat forskningssamarbete nödvändiggör samarbetsaktiviteter främst på svårtetablerade områden. Ett bättre samarbete på forskarutbildningens område blir också allt nödvändigare. Till detta kan läggas ett ökat behov av redogörelser för forskningsutvecklingen i Norden och en förbättrad information på dessa områden.

I anslutning till det utredningsarbete som föregick detta ministerrådsförslag framlades ett socialdemokratiskt medlemsförslag. Detta förslag aktualiserade frågan om en fond för forskning och prioritering av vissa områden i ett framtida nordiskt forskningssamarbete.

Det socialdemokratiska medlemsförslaget utpekade främst behovet av ökade och samordnade insatser beträffande trafiksäkerheten, arbetarskyddet, kostvanorna, åldringsvården, rehabiliteringen av trafikskadade och skadade i arbetslivet samt barnomsorgen.

Även om Nordiska rådets session inte gick lika långt i preciseringar som vårt medlemsförslag innebär årets beslut att början är gjord på ett mycket väsentligt område som lämpar sig särskilt väl för nordiskt samarbete.

En betydligt mer segsliten fråga på det kulturpolitiska fältet gäller det framtida nordiska radio-TV-samarbetet via satellit. Den frågan fördes upp

på dagordningen för omkring tio år sedan, och det beslut som nu togs i Helsingfors markerar att radio-TV-samarbetet behåller sin aktualitet.

Hösten 1979 redovisades den mycket diskuterade Nordsatutredningen. Vi som ställde oss kritiska och alltjämt är kritiska mot Nordsatprojektet anser att utredningen hade stora brister.

Det ekonomiska beslutsunderlaget var helt otillräckligt. Liknande kritik har också framförts beträffande avsaknaden av uppgifter om de starkt ökade programkostnader som blir nödvändiga om det stora Nordsatprojektet skall få någon som helst kulturell funktion.

Det har också funnits en uppenbar ovilja hos Nordsatanhängarna att diskutera dessa frågor som en realitet. Främst på högerhåll har ointresset för de kulturpolitiska aspekterna varit påfallande. Man tycks på det hållet inte ha haft några betänkligheter mot att ett sådant projekt skulle kunna öppna dörrarna på vid gavel för de kommersiella krafterna och för reklam-TV med alla de negativa effekter som detta kan få på vår kulturella miljö. För ytterst handlar det om stora ekonomiska insatser för projektets finansiering. Blir snålheten för stor på detta område ökar svängrummet för de kommersiella krafterna. Det är vår utgångspunkt för resonemanget.

Detta innebär inte att vi är motståndare till alla former av radio-TV-överföringar via satellit. Därför framstår det svenska Tele X-projektet – som i första hand skall nyttiggöras för andra funktioner men som dessutom ger utrymme för två à tre gemensamma nordiska TV-kanaler – som mycket intressant. Detta projekt är från vår synpunkt mer försvarbart i dagens samhällsekonomiska läge.

Beträffande detta projekt pågår förhandlingar mellan Finland, Norge och Sverige. Vi hoppas att dessa överläggningar skall föra till sådana resultat att ett utvecklat radio- och TV-samarbete skall kunna inledas mellan de nordiska länderna. Eftersom Tele X är en experimentsatellit har debatten förts om utvecklingen på längre sikt.

Mot denna bakgrund beslöt Nordiska rådets session i Köpenhamn i följande ministerrådets utarbete ett konkret förslag till ökat nordiskt radio- och TV-samarbete till årets session i Helsingfors. Beslutet syftade till att förhandlingar skulle upptas och att erforderliga kompletteringar skulle genomföras av beslutsunderlaget.

I november 1981 enade sig regeringarna i Finland, Island, Norge och Sverige om ett förslag att föreläggas rådet. Danmark avstod, och den 9 februari i år meddelade den danska regeringen att man inte skulle delta i den planerade tvååriga studiefas om det framtida radio- och TV-samarbetet som föreslagits. Sent omsider fick vi av den danske statsministern Anker Jørgensen höra vid Helsingforssessionen för ett par veckor sedan att det tidigare projektet var "för stort och för dyrt" för att Danmark skulle vilja ansluta sig till detta.

I februari i år drogs ministerrådets förslag tillbaka. Frågan fick en ny vändning genom att ett nytt medlemsförslag om nordiskt radio- och TV-samarbete framkastades i sista stund före sessionen. Detta förslag låg till grund för årets överläggningar. I förslaget framhålls att Sverige bör fortsätta

arbetet på att utveckla ett system för distribution av radio- och TV-program via satellit. Förslagsställarna underströk att det svenska Tele X-projektet, i vilket Finland och Norge väntas delta, kan ge värdefulla erfarenheter för ett fyrlandsprojekt, om det inte rent av kunde inlemmas i detta.

Medlemsförslaget yrkade på att Nordiska rådet skulle "rekommendera regeringarna i Finland, Island, Norge och Sverige att uppta förhandlingar i syfte att träffa avtal om den fortsatta utvecklingen av ett radio- och TV- samt telesamarbete baserat på överföring via ett satellitsystem".

Förslaget var otydligt, och vi kunde av flera skäl inte acceptera det. Vi anser nämligen att det inte kan vara försvarbart att sätta i gång en ny studiefas – som beräknas kosta upp till ett 70-tal miljoner danska kronor – innan erfarenheterna av studiefasen beträffande Tele X har utvärderats. Denna studiefas väntas vara klar i sommar.

Det vore enligt vår mening lika orimligt att Nordiska rådets parlamentariska församling skulle ställa sig vid sidan och överlåta avgörandet av denna fråga på ministerrådet. Vi vill nämligen inte acceptera att ett så omfattande satellitsystem genom en sådan hantering skulle kunna genomföras bakvägen. I så fall skulle reaktionerna inte låta vänta på sig. Därför krävdes – om rådet skulle bli enhälligt – att rådet talade klarspråk på denna punkt. Efter långa debatter tillfördes en mening till detta beslut som borde skingra dessa farhågor. *Nordiska rådet slog fast:*

"Nordiska rådet förutsätter att utvecklingen av samarbetet sker inom ramen för Helsingforsavtalet, att Nordiska rådet hålls informerat om denna utveckling samt att en eventuell realisering av ett radio- och TV- samt telesamarbete via satellit underställs Nordiska rådets session."

Vi förutsätter också att om ytterligare en studiefas blir verklighet denna inte bara kommer att omfatta den tekniska sidan utan också kommer att ingående belysa de kulturpolitiska och ekonomiska aspekterna, som inte tillräckligt behandlats i tidigare utredningsarbete.

Fru talman! Jag har med detta inlägg velat rikta uppmärksamhet på ett par stora kulturpolitiska samarbetsfrågor i Norden, vilka kan väntas spela en stor roll även i den fortsatta debatten.

Anf. 36 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Fru talman! Jag skall inte börja någon Nordsatdebatt. Intresserade hänvisas till protokollet från Nordiska rådet och den debatt som fördes där.

Jag vill emellertid direkt opponera mig mot påståendet om att vi moderater skulle ha bortsett från kulturpolitiska skäl i vårt agerande för Nordsat. Situationen är ju precis den motsatta. Jag skall nämna tre direkt kulturpolitiska skäl som gör att vi stöder projektet och vill ha ett utvidgat nordiskt samarbete på radio- och TV-området.

Det första är att vi här i Norden, antingen vi vill det eller inte, före 1980-talets slut kommer att ha möjlighet att ta in TV-sändningar från åtminstone tre olika nationers satellitsystem. I dag är 19 olika projekt påbörjade.

Antingen vi vill det eller inte, såvida inte censur införs, kommer vi att ha tillgång till kommersiella program från Västeuropa och också från Östeuropa. Då har vi ansett att tillgång till våra nordiska grannländers program ur kulturpolitisk synpunkt är att föredra.

Det andra skälet har med jämställdhet att göra. Alla kan inte tyska, franska och engelska, men det är lätt för dem som inte kan främmande språk att förstå människorna i våra grannländer. Det är alltså ur kulturpolitisk synpunkt bättre att ge våra medborgare ökad tillgång till TV-program på språk som alla kan förstå.

Det tredje är hänsyn till invandrarna. Inte minst den stora gruppen finska invandrare i Sverige har ställt berättigade anspråk på att få tillgång till sitt hemlands program.

Jag kan inte se att något annat än kulturpolitiska åsikter ligger bakom vårt ställningstagande här.

En liten kommentar: När Danmark inte ville vara med på det hela, var det inte bara därför att det var "för dyrt och för stort", utan det var också därför att man egentligen inte hade intresse av den typ av program som det gäller.

Anf. 37 STURE PALM (s) replik:

Fru talman! Ingrid Sundberg och jag har fört de här debatterna sedan 1977 i olika sammanhang, så vi känner varandras argument.

Vad vi har velat markera från vårt håll är att det inte funnits tillräckliga ekonomiska kalkyler för projektet. Det har varit en uppenbar ovilja att resonera om kostnaderna för att fylla en sådan satellit med så stora tekniska resurser med ett vettigt innehåll. Man har vägrat att ge sig in i de resonemangen om programkostnader, och nu säger vi att skall det bli ytterligare studiefaser får de inte bara handla om tekniken. Vi begär faktiskt att man genomlyser såväl de ekonomiska som de kulturpolitiska aspekterna.

Det har varit helt omöjligt att få ett resonemang med stora delar av borgerligheten kring de här frågorna. Från det hållet har det sagts: Får vi bara upp satelliten i luften, skall vi nog kunna fylla den med något slags innehåll. Och är det så att man inte har råd med programgivning på traditionellt sätt, kan vi alltid släppa ett par kanaler fria för de kommersiella krafterna.

Det är sådana funderingar som är en enorm black om foten i de diskussioner vi har att föra kring ett fortsatt radio- och TV-samarbete via satellit. Farhågorna för en sådan utveckling har vi velat skingra med det beslut som har fattats.

Dess bättre blev vi eniga i det beslutet, och jag hoppas att materialet sedan läggs på bordet så att vi får se vad det handlar om i kalla siffror. Det har varit för litet av faktiska uppgifter och för mycket önsketänkande hittills.

Anf. 38 EVA HJELMSTRÖM (vpk):

Fru talman! Det är litet egendomligt att mitt i utrikesdebatten få en kulturpolitisk debatt om den nordiska TV-satelliten, men låt mig kort

uppehålla mig vid vad som just har sagts.

Ingrid Sundberg säger att alla kulturpolitiska skäl talar för en nordisk TV-satellit, och hon åberopar bl. a. invandrarorganisationerna. Låt mig då erinra Ingrid Sundberg om att hela Kultursverige, hela Folk rörelsesverige och så gott som hela Fackföreningssverige bestämt sagt ifrån att Nordsat inte behövs av kulturpolitiska skäl. Moderaterna står där alltså tämligen ensamma. Möjligen kan de åberopa sig på Industriförbundet, SAF och radiohandlarna, för det är de enda som varit odelat för den nordiska TV-satelliten.

Vad gäller invandrarna och då särskilt de finska invandrarna är det ett faktum att den största finska invandrarorganisationen också sagt ifrån att man inte ansett Nordsat behövlig, liksom f. ö. statens invandrarverk.

Låt mig sedan komma in på mitt huvudanförande.

Det går en isande vind genom världen, förklarade Ola Ullsten för några timmar sedan. I den bedömningen kan vi sannolikt alla instämma, också om vi i övrigt har vitt skilda uppfattningar om var denna kyliga vind uppstått och varför.

Men det är inte tillräckligt att som utrikesministern hävda att människors osäkerhet ökar, att konflikterna blir fler och allvarigare och att spänningen stiger. Det är viktigt att också betona den fredsvind som sveper över Europa och Sverige.

Bara för några veckor sedan startade i norr budkavlar genom landet, varav en skall gå till Genève inför FN:s specialsession.

I Göteborg har några enskilda personer initierat och planerat en jättelik fredsmanifestation den 15 maj.

Så sent som i januari hölls en folkriksdag i Stockholm med representanter för över 40 olika organisationer, och under hösten och vintern har freds rörelsen samlat in bortåt 1 miljon namnunderskrifter för kravet på en kärnvapenfri zon i Norden.

Runt om i Europa samlas inte tiotusentals utan hundratusentals människor för att protestera mot upprustningarna – för att kräva fred. Så sker såväl i öst som i väst.

I sommar kommer en stjärnmarsch att genomföras med Wien som mål från en rad europeiska länder, och eventuellt kommer också en fredsmarsch från Norden att gå till Moskva.

Och de krav man ställer är egentligen självklara: Vapenmiljarderna till mat! Stoppa neutronbomben! Och här i norr: Norden en kärnvapenfri zon!

Också om det finns anledning att känna pessimism, är det samtidigt glädjande att konstatera att sällan har freds rörelsen haft en sådan styrka som i dag – den freds rörelse som Ola Ullsten på ett par rader i sitt långa anförande betecknar som "suddig som begrepp".

Att freds rörelsen vuxit och fått en sådan styrka är självfallet avhängigt av det faktum att vi nu upplever det kanske farligaste årtiondet i mänsklighetens historia.

Risken för ett tredje världskrig blir alltmer överhängande. Det är livsens

sanning att tidsfristen för fred i våra länder är mycket begränsad – troligen mer kort än lång, framhöll Alva Myrdal i en artikel häromåret.

Det är därför, fru talman, beklämmande att Ola Ullstens regeringsdeklaration är så föga konkret. Sveriges ställning som ett neutralt och alliansfritt land ger oss nämligen ett särskilt ansvar och särskilda förpliktelser.

Inte minst viktigt är detta mot bakgrund av att de europeiska länderna, som Lars Werner framhöll tidigare i dag, håller på att bli gisslan i kärnvapenstrategin. Vi vet att Europa är överhopat med kärnvapen och att NATO planerar att placera ut än fler. Det besked som gavs i går av president Bresjnev om att Sovjetunionen är beredd att stoppa utplaceringen av kärnvapenbestyckade medeldistansrobotar i den europeiska delen av Sovjet borde därför bemötas mycket positivt. Den omedelbara amerikanska reaktionen var emellertid negativ, och president Reagan avfärdade snabbt erbjudandet som ett "propagandajippo", avsett som ett frieri till freds rörelsen i Europa.

Men, herr talman, freds rörelsen låter sig inte bedras. Freds rörelsen fördömer upprustningen – inte minst kärnvapenupprustningen – varhelst den förekommer såväl i öst som i väst. Freds rörelsen välkomnar alla förslag till nedfrysning av militärutgifterna och alla förslag till nedrustning.

Men freds rörelsen är också medveten om vilka krafter det är som driver fram militariseringen i världen, vilka krafter som motverkar avspänningen. Under hela kapitalismens historia har militarismen spelat en växande roll. Produktionen av militär upprustning spelar en allt större roll i de krisdrabbade ekonomierna i väst. Strävan att behärska viktiga råvaror är USA:s främsta drivkraft i dess angrepp på länder inte bara i Latinamerika utan runt om i världen. Om USA inte skulle kunna utnyttja främmande länders råvarutillgångar, skulle detta inte minst av moderaterna lovprisade land rasa samman inom några veckor. Detta vet såväl de styrande i USA som statsledningar och regeringar i den övriga västvärlden – också den svenska regeringen. Det är mot den bakgrunden som upprustningen fortsätter i USA, och det är mot den bakgrunden som USA avvisar fredssträvandena.

Men också i Amerika växer freds rörelserna. En rad delstatsförsamlingar har antagit resolutioner om kärnvapenfrysning. Över 1 miljon amerikaner har till i dag undertecknat en appell med samma innebörd. En rad organisationer har bildats för att påvisa kärnvapenkrigets vanvett, däribland Läkare för fred, som ju också har bildats i Sverige.

Här hemma har den samlade freds rörelsen främst drivit två krav, nämligen zonfrågan och att Sverige skall börja nedrusta. Det finns anledning att åtminstone kortfattat uppehålla sig vid dessa krav.

Zonfrågan har vid flera tillfällen tagits upp, inte bara av utrikesministern utan också av andra talare här i dag, men fråga är om zontanken förts framåt i egentlig mening.

Det är obestridligt att sedan riksdagen i enighet i juni förra året gav regeringen i uppdrag att intensifiera ansträngningarna för att inrätta en sådan zon såväl folkpartiet som främst moderaterna har backat från riksdagens enhälliga beslut. Regeringen har förhållit sig otillständigt passiv och har inte

ens förmått presentera en plan för hur ett förverkligande av tanken på en kärnvapenfri zon skulle ske. Tvärtom har ledande tjänstemän som står utrikesministern nära direkt försvarat det arbetet genom att ställa helt orimliga krav. Jag tänker då på Leif Leiflands maximalistiska krav på inspektion av sovjetiska fartyg. Skulle motsvarande krav i något annat sammanhang ställas på Sverige, skulle de betraktas som helt absurda och direkt kränkande. Företrädare för moderaterna har under det gångna året vid upprepade tillfällen förklarat att kravet på en sådan zon är orealistiskt, och de förklarar i sin stora partimotion till årets riksdag att det är svårt att se "hur frågan skall kunna föras vidare".

Från moderat håll har man också tagit det faktum att Sovjetunionen ställt sig positiv till tanken på zonen och förklarat sig vilja vidta åtgärder också på det egna territoriet till intäkt för att söka misstänkliggöra zontanken. Jag tycker, herr talman, tvärtom att blotta faktum att en av stormakterna är positivt inställd borde vara glädjande och i stället föranleda kritik av den andra stormakten – USA – som motarbetar fredssträvandena också här.

Herr talman! Regeringen får inte längre förhålla sig passiv till kravet på en kärnvapenfri zon. Det är dags att ta fredskrafternas krav på allvar. Det är dags att gå från ord till handling. Det är dags att förvandla de fagra ord som utrikesministern deklarerade vid Folkriksdagen för fred i januari till reella initiativ.

Detta gäller också freds rörelsens andra krav, nämligen att Sverige kan börja. Det är ett faktum att Sverige per invånare räknat har mycket höga militärutgifter. Samtidigt som vi i Sverige internationellt förespråkar nedrustning följer vi inte dessa rekommendationer inom landet. Men skall vi kunna påverka det internationella läget och visa oss trovärdiga, måste vi ju visa att vi menar allvar. Den försvarspolitiska propositionen har just lagts på riksdagens bord, och det finns anledning att återkomma till den. Låt mig nu bara helt kort framhålla följande.

Vi har från vänsterpartiet kommunisternas sida under en följd av år krävt en omläggning av försvarsutgifterna till förmån för ekonomiskt och civilt försvar. Vi har också krävt en omläggning och en dämpning av vapenexporten – en vapenexport som även den bidrar till upprustning, inte minst i tredje världen.

Ett billigare försvar skulle, herr talman, dessutom medge ökat utrymme för anslag till de krafter i landet som kämpar för freden – de olika fredsorganisationerna, med deltagande av representanter för alla politiska värderingar. Det finns där anledning att rätta Olle Göransson när han hävdar att det socialdemokratiska partiet skulle vara det enda parti som har krävt ökade anslag till fredsorganisationerna. Så är inte fallet. Vi har också gjort det under en följd av år.

Det finns också anledning att ifrågasätta Ingrid Sundbergs påstående att moderaterna har ställt upp för fredsorganisationerna. Mig veterligt har moderaterna konsekvent röstat mot ökade bidrag såväl till folkrörelser som till fredsorganisationer.

Det är också befogat att rätta påståendet att de skilda fredsorganisatio-

nerna verkar för en ensidig svensk nedrustning. Det yttrandet visar på okunnigheten hos såväl Ingrid Sundberg som Olle Göransson. Samtliga fredsorganisationer har inte samma krav, utan de har de mest skiftande krav. Det finns totalpacifistiska fredsorganisationer, och det finns andra. Men jag vågar påstå att det är en sak som de har gemensamt: just det krav på en omläggning av försvarsutgifterna som också vpk har fört fram här i riksdagen.

Till sist vill jag säga några ord om Nordsat, som jag glömde ta upp inledningsvis. Det finns en säkerhetspolitisk aspekt vad gäller Nordsat som sällan tas fram i debatten, nämligen det faktum att Nordsat i sin förlängning innebär att det markbundna nätet skrotas. Därmed skulle vi bli direkt beroende av länder som är anslutna till NATO. Det kan inte ligga i Sveriges intresse.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 39 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Något skrotande av de markbundna sändningarna har aldrig diskuterats.

De remissvar som Eva Hjelmström hänvisade till gällde Nordsatutredningen. Det skulle vara ytterligt märkvärdigt om dessa organisationer – inför möjligheten att få tillgång till flera olika länders TV-satelliter – i ett remissvar skulle avsäga sig möjligheten att se nordiska program.

När det gäller kravet på en kärnvapenfri zon sätter vi moderater icke likhetstecken mellan fredsorganisationer och folkrörelser. Vissa fredsorganisationer hör till folkrörelserna, men det finns åtskilliga andra folkrörelser. Det finns också, vilket jag påpekade tidigare, fredsorganisationer med mycket olika inriktning i sitt fredsarbete. Och jag har aldrig sagt att samma politik gäller för dem alla.

Det är en mening som icke har sagts här i dag: Norden är en kärnvapenfri zon. När moderaterna i sin partimotion framför att det är svårt att se hur frågan skall kunna föras vidare, innebär det ett konstaterande av att Norden i dag är en kärnvapenfri zon och att det fordras medverkan av andra stater för att detta förhållande skall kunna garanteras för all överblickbar framtid. Vi har, vilket utrikesministern också påpekade, haft kontinuerliga kontakter såväl med de andra nordiska länderna som med stormakterna. I det senare fallet har ringa intresse visats för frågan.

Anf. 40 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Ingrid Sundberg påstår att Norden är en kärnvapenfri zon. Det är ett mycket förvånande uttalande. Mig veterligt har FN icke deklarerat Norden som kärnvapenfri zon. Det finns heller inga garantier från stormakterna gentemot Norden. Det är det som vi avser när vi diskuterar denna fråga. Dessutom kan man tillägga att Norge och Danmark i händelse av krig skulle tvingas motta kärnvapen på sin mark. Det finns alltså all

anledning att driva kravet att Norden skall bli en kärnvapenfri zon. Det kravet är just nu det viktigaste i nedrustningssträvandena.

När det gäller Nordsat vill jag uppmana Ingrid Sundberg att läsa de remissvar som har avgivits på de olika Nordsatutredningarna. Det är ett faktum att det inte finns en kulturorganisation av betydelse i vårt land som har anfört att man av kulturpolitiska skäl skall införa den nordiska TV-satelliten. Tvärtom har man just av kulturpolitiska skäl bestämt motsatt sig detta. Detsamma gäller, som jag framhöll tidigare, de stora invandrarorganisationerna, främst den finska gruppen. Invandrarverket har för sin del framhållit att satelliten sannolikt skulle försvåra möjligheterna att få fram bra program om invandrarnas situation, inte minst i vårt eget land.

Anf. 41 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Jag skall helt kort göra en korrigering. Norden är en kärnvapenfri zon, har alltid så varit och är icke planerad att vara något annat med undantag av – och här kommer korrigeringen – att ryska kärnvapenbestyckade ubåtar har befunnit sig på svenskt territorium.

När det gäller remissvaren angående Nordsat behöver Eva Hjelmström bara ta kontakt med de finska invandrarorganisationerna för att få besked. Remissvaren skrevs under helt andra betingelser än som nu gäller. Jag har bara konstaterat att Eva Hjelmström förutsätter att samtliga våra kulturorganisationer och sammanslutningar inte kommer att ändra ståndpunkt med hänsyn till de tekniska förändringar som har skett.

Anf. 42 EVA HJELMSTRÖM (vpk) replik:

Herr talman! Jag måste ifrågasätta om Ingrid Sundbergs syn på vad som är en kärnvapenfri zon är hennes egen eller moderaternas. Jag får väl förutsätta att den är moderaternas, vilket gör den mycket förbryllande för att inte säga generande för moderata samlingspartiet.

När vi definierar en kärnvapenfri zon utgår vi ifrån de krav som Förenta nationerna har ställt upp. Det är det enda självklara i sammanhanget om man skall följa internationell juridisk praxis. Och det är ett faktum att det inte finns några garantier från stormakterna, inget av de fem krav som FN ställde upp vid sin nedrustningssession är uppfyllda. Att Norden i dag icke har några kärnvapen stationerade på mark tycker jag i sammanhanget är likgiltigt.

Ingrid Sundberg tog upp fredsorganisationerna i sitt förra inlägg. Huvudpoängen där är väl att även om Ingrid Sundberg i ord deklarerar sig positiv till de flesta fredsorganisationer så har moderata samlingspartiet i handling icke ställt upp för ökade anslag eller ett ökat stöd.

Anf. 43 SVANTE LUNDKVIST (s):

Herr talman! Vi har inom Nordiska rådets svenska delegation konstaterat angelägenheten av att förankra debatterna kring nordiskt samarbete bättre i riksdagen. Vi betraktar det som en nödvändig förutsättning för att det arbete som genomförs på parlamentarikernivå i Nordiska rådet och dess utskott och kommittéer skall bli meningsfullt och få genomslagskraft.

Jag är naturligtvis, herr talman, helt på det klara med att någon kan anse att en del av det jag har att säga hör hemma under andra rubriker på riksdagens dagordning. Det nordiska perspektivet på samhällsutvecklingen borde alltid prövas när vi diskuterar de olika sakfrågor där nordiskt samarbete förekommer. Då jag har ett intryck av att detta inte sker i önskvärd utsträckning, vill jag med det här inlägget påminna om att intensiteten i det nordiska samarbetet spelar en betydelsefull roll i de nordiska ländernas gemensamma ansträngningar att skapa trygghet och fred i vår del av världen. Jag vill därför begagna detta tillfälle till att något kommentera den nyligen genomförda Nordiska rådssessionen i Helsingfors.

Den ekonomiska framtidsutvecklingen i de nordiska länderna kommer att präglas av ett ökat internationellt och inte minst internordiskt beroende. De nordiska ländernas ökande beroende av varandra förstärker behovet av samråd och konkreta åtgärder när det gäller utformningen av ekonomisk politik och industripolitiskt samarbete. Den största övergripande fråga vi hade att diskutera vid Nordiska rådets session i Helsingfors för två veckor sedan var hur vi skall kunna bryta den ekonomiska stagnationen, vilka insatser de nordiska länderna gemensamt kan göra för att bekämpa en alltmer ökande arbetslöshet.

I januari 1982 var antalet arbetslösa i Norden 650 000. Det innebär en drastisk ökning i jämförelse med föregående år. Av de arbetslösa var en tredjedel, alltså över 200 000, unga människor, under 25 år.

I ett uttalande som NFS, Nordens fackliga samorganisation, som omsluter både LO- och TCO-förbunden, gjorde till Nordiska rådet befarade man att 1 miljon människor utan arbete kan bli situationen i de nordiska länderna, om den ekonomiska politik som i dag förs får fortsätta.

Nordiska rådet antog vid 1981 års session ett uttalande där rådet enhälligt slog fast att de nordiska länderna i arbetet på att uppnå ekonomisk balans måste grunda sin politik på välfärdsstatens idéer. Rådet krävde att de nordiska regeringarna i det internationella samarbetet på det ekonomiska området gemensamt skulle slå vakt om välfärdsstatens mål, rätten till arbete, en rättvis fördelning av produktionsresultatet och skydd för de svaga grupperna i samhället.

Rådet kunde nu konstatera att detta krav, med hänsyn tagen till den utveckling vi befinner oss i och risken för den utveckling vi kan se framför oss, gör sig gällande med ännu större styrka.

Det konstaterades i flera inlägg från regeringshåll under sessionen att den politik som många av de västliga industriländernas regeringar för i hög grad bidrar till att fördjupa och förlänga krisen.

Ekonomiska utskottet, som har att förbereda rådets uttalanden i ekonomiska och industripolitiska frågor, underströk med skärpa kravet på ett mera aktivt engagemang från de nordiska regeringarnas sida i det internationella samarbetet, i första hand inom OECD, med sikte på åtgärder som kan bidra till att bryta den ekonomiska stagnationen. Utskottet

underströk att arbetslösheten aldrig får bli ett medel i den ekonomiska politiken. Rådet gjorde dessa uttalanden till sina.

Nordiska rådet hemställde vid sin session i fjol till ministerrådet att utarbeta en energi- och industripolitisk strategi med sikte på att göra Norden mindre beroende av importerade energiråvaror och att utnyttja nordiska resurser för att förstärka en industriell utveckling till stöd för sysselsättnings- och regionalpolitiska mål.

Vid årets session hade ministerrådet framlagt arbetsplaner för det industri- och energipolitiska samarbetet, som kan betraktas som ett första steg i den riktning som rådet uttalat sig för.

Arbetsplanerna är också ett led i uppgiften att koncentrera insatserna på samarbetsområdena Norden som hemmamarknad och Tekniken och framtiden. Rådet hemställde att denna form för planering och redovisning av samarbetet i fortsättningen skall bli fast praxis genom en årlig avrapportering till Nordiska rådets sessioner om hur dessa arbetsplaner fortskrider.

Även om rådet genom det ekonomiska utskottet konstaterade att man för att få balans i ekonomin tvingas begränsa ökningstakten i de offentliga utgifterna, framhölls med skärpa den offentliga sektorns näringspolitiska betydelse. Om stagnationen i den ekonomiska utvecklingen skall kunna brytas, är det nödvändigt med ett samspel mellan privat och offentlig sektor. Investeringar och andra initiativ på den offentliga sektorns område kan bli en drivkraft i den ekonomiska utvecklingen och en möjlighet att göra näringslivet bättre rustat att möta konkurrensen i omvärlden.

Ekonomiska utskottet konstaterade de risker som är förknippade med att avrusta byggsektorn på det sätt som håller på att ske. Om utslagningen av byggnadsindustrin får fortsätta kommer vi att förlora både yrkeskunskap och produktionskapacitet. Vi kommer att stå dåligt rustade när konjunkturen vänder. Vi kommer att tvingas till import av varor som vi hitintills har kunnat tillverka själva i Norden. Rådet uttalade på ekonomiska utskottets förslag att man i anslutning till det nya handlingsprogrammet för byggsektorn bör ta upp frågan om hur den negativa utvecklingen av investeringarna inom byggproduktionen skall kunna brytas.

Inte minst i detta sammanhang är initiativ inom den offentliga sektorn angelägna. Det gäller såväl för bostadsbyggande som inom annan byggproduktion. Det kan gälla investeringar inom exempelvis energisektorn och transportsektorn.

Den rapport om naturgas i Nord som avlevererades ses som ett viktigt led i arbetet på att göra Norden mindre beroende av importerade energiråvaror och att utnyttja nordiska resurser för att kunna förstärka industriell utveckling till stöd för sysselsättnings- och regionalpolitiska mål, inte minst för Nordkalotten men också exempelvis för Mittnorden.

Inom ramen för den framlagda industripolitiska arbetsplanen och som en följd av tidigare rådsinitiativ har det avlevererats rapporter om valutareglering i Norden, etablerings- och koncessionslagstiftning i de nordiska länderna och ett notat om en nordisk aktiebolagsform.

I dessa rapporter har också frågan om en nordisk aktiemarknad berörts.

Ambitionen är i dessa sammanhang att undanröja hinder för det nordiska samarbetet. Vad som därvid betraktas som hinder beror naturligtvis i hög grad på vilka krafter man vill ge möjlighet att styra utvecklingen. Det gör att problemställningarna är komplicerade och politiskt kontroversiella. Det gör också att ministerrådet har tagit med stor försiktighet på dessa rapporter och ansett att de bör bearbetas vidare, innan man drar långtgående slutsatser.

Ekonomiska utskottet har intagit samma ståndpunkt men konstaterar att möjligheter borde finnas för att förenkla och harmonisera regelverken för att röja ur vägen onödiga hinder, som inte har med de övergripande styrningseffekterna att göra men som kan vara besvärliga och hämmande för ett önskvärt samarbete mellan företag i Norden.

Förenkling och harmonisering bör också eftersträvas när det gäller etablerings- och koncessionslagstiftningen. Rapporterna konkluderar dock att lagstiftningen på dessa områden och det sätt på vilket lagstiftningen praktiseras inte utgör ett väsentligt hinder för industriellt samarbete i Norden.

Utskottet underströk angelägenheten av att inte bara näringslivets organisationer utan också löntagarnas organisationer får tillfälle att delta i det fortsatta arbetet kring dessa rapporter.

Energiministrarnas plan bär vittnesbörd om att mycket på energisidan är på gång men understryker också angelägenheten och betydelsen av en bättre samordning av insatserna.

En betydande möjlighet att vinna nya exportmarknader för nordisk industri har uppnåtts genom att den för det nordiska samarbetet viktiga frågan om en projektexportordning efter diverse mödor kunnat föras i hamn.

Ämbetsmannakommittén för biståndsspörsmål lade till Nordiska rådets 28:e session 1980 fram en rapport som mynnade ut i en rad förslag till ett utvidgat nordiskt samarbete på detta område. Nordiska rådet anmodade vid detta tillfälle ministerrådet att lägga fram en plan över möjliga konkreta områden, där harmonisering och koordinering av existerande och planlagda nationella biståndsinsatser skulle kunna göras till fördel för mottagarländerna. Någon sådan plan har hitintills inte lagts fram. Ekonomiska utskottet konstaterade att gemensamma nordiska biståndsinsatser fortfarande håller sig på en förhållandevis låg nivå. Utskottet underströk angelägenheten av ökade ansträngningar för ett vidgat nordiskt samarbete i biståndsverksamheten.

Förutom dessa frågor, som har med det ekonomisk-politiska och industripolitiska samarbetet att göra, hade sessionen att ta ställning till en rad viktiga samsarbetsfrågor också på andra områden. Juridiska utskottet har haft en rad viktiga lagstiftningsfrågor att hantera och krävde bl. a. att arbetsrättslagstiftningen skulle få en framskjuten plats i det nordiska lagstiftningsprogrammet i syfte att främja en vidare utveckling av demokratin i arbetslivet.

Social- och miljöutskottet har hanterat en rad viktiga frågor som gäller arbetsmarknadssamarbetet, arbetsmiljö, jämställdhet, social- och hälso-

vårdssamarbete. Man uttalade en viss oro för att den markanta satsning som ministerrådet gör på det ekonomiskt inriktade samarbetsområdet kan ge intryck av att omsorgen om de enskilda människorna och den sociala välfärden i vid mening nedprioriteras, och man varnade för detta.

Som ett resultat av trafikutskottets arbete kommer bl. a. ett nordiskt trafiksäkerhetsår att genomföras år 1983.

Herr talman! Detta är bara några mycket summariska kommentarer till vad som händer inom ramen för det nordiska samarbetet. Syftet med mitt inlägg har varit att i vår utrikespolitiska debatt markera den betydelsefulla roll som detta samarbete spelar i de nordiska ländernas relationer till varandra och till omvärlden. Men jag har också velat erinra om att styrkan och framgången i detta samarbete kommer att bli beroende av i vilken mån de förslag och rekommendationer som parlamentarikerna uttalar sig för i de nordiska samarbetsorganen beaktas i arbetet inom de nationella parlamenten.

Anf. 44 RUNE ÅNGSTRÖM (fp):

Herr talman! De båda stormaktsblocken dominerar vår säkerhetspolitiska omgivning. Det är deras rustningar som står för en övervägande del av världens rustningskostnader. Terrorbalansen mellan dem har möjligen bidragit till att förhindra krig i Europa under efterkrigstiden. Men det har skett till ett mycket högt pris. Våldiga ekonomiska resurser har förbrukats. Otryggheten kvarstår, och den ökar genom den ohämmade utvecklingen av kärnvapen. De konventionella rustningarna har lett till en ofantlig ansamling av stridskrafter i världen, särskilt på den europeiska kontinenten.

”Stoppa världen! Jag vill stiga av” är en impuls som vi väl alla någon gång har känt inför anblicken av kärnvapenhot och kapprustning i vår närhet. Men det är en lugn och genomtänkt granskning av vårt läge som krävs för att vi skall kunna utföra konstruktiva handlingar.

Grunden till kapprustningen är fruktan och misstro. De hotbilder som stormakterna gör sig skapar en verklighet, som vi måste utgå från när vi tänker igenom hur vi skall vidmakthålla och försvara vårt eget oberoende. Vi måste utgå från vad de båda parternas syn på läget i världen innebär, även om vi inte helt delar den. Otivelt finns det i dagens läge flera skäl för deras misstro. Men vi är övertygade om att deras hotbilder också är överdrivna i flera avscenden.

Vilka är orsakerna till den misstro som är grunden till rustningarna? En grundläggande orsak är den fruktan för varje inre förändring som råder på sina håll. Denna fruktan leder till en önskan att konservera det bestående som i sig själv är negativ och kan innebära faror. Den fred och stabilitet i världen som vi alla vill värna om får inte innebära att den politiska och sociala utvecklingen hejdas. Att människor vinner ökat inflytande över sin tillvaro och att alla – särskilt de sämst ställda – får del av den ekonomiska utvecklingen är inte bara viktigt för att undvika spänning och skapa sammanhållning inom varje enskild nation. En sådan politik är också ett bidrag till en lugnare internationell utveckling.

En central fråga i dag gäller förmågan hos olika samhällssystem att tillgodose människornas grundläggande behov, både de som gäller frihet och självförverkligande och de som gäller social trygghet och levnadsstandard. En fredlig samexistens mellan staterna med konkurrens mellan idéer, produktionsmetoder och samhällslösningar är ömsesidigt befruktande. Det är genom en satsning på en sådan tävlan, inte genom militära rustningar, som stormakterna kan visa inre säkerhet och förtroende för sin ideologi och sitt samhällssystem.

Alla nationer – även de militärt mäktigaste – borde ha ett eget intresse av att välja denna väg. På den grunden borde de engagera sig helhjärtat i fria kontakter över nationsgränserna. Då skulle vi nå ett djupare förtroende mellan stater och folk och bättre förutsättningar för en verklig nedrustning.

Vad jag här sagt visar vilka nära samband som råder mellan ländernas inre förhållanden och möjligheterna att nå en fördjupad avspänning.

I slutdokumentet från den europeiska säkerhetskonferensen, ESK, upptogs skyddet av de mänskliga rättigheterna som en med andra principer jämställd norm för internationellt umgänge. Det innebär också ett erkännande av att flagranta övergrepp mot dessa rättigheter inte kan undgå att skada avspänningsklimatet. Att uppnå ökad respekt för mänskliga rättigheter är en nödvändig process, som måste ta sin tid, och den får inte hämmas.

Respekt för mänskliga rättigheter, social utveckling och politisk frihet är grundstenarna för en fredlig samlevnad i vår värld. Stormakternas maktpolitik står i ett motsatsförhållande till strävandena efter social frigörelse och politisk frihet.

Sovjets grepp över Polen är ett bevis på detta. Utrikesminister Ola Ullsten har i sitt anförande uttryckt sitt avståndstagande från och sin avsky för att frihetens röster i Polen har tystats, att fackföreningsledare fångas eller interneras. Krigslagar och maktspråk är bevis på det politiska systemets förfall. Detsamma gäller för den sovjetiska ockupationen av Afghanistan. I Afghanistan har inte den väldiga sovjetiska krigsmakten lyckats kuva det afghanska folket. Trots brutaliteten i överfallet finns det en hoppfull lärdom i detta: Ett folks frihetslängtan kan bara underkuvas, aldrig besegras – samma lärdom som tidigare Frankrike och USA fick sig till del i de koloniala krigen i Sydostasien.

Den svenska regeringen har mycket klart tagit avstånd från förtrycket av friheten i Polen och aggressionen i Afghanistan, och lika klart har regeringen fördömt militärjuntans terror i El Salvador. Det mänskliga eländet i El Salvador är bottenlöst, och det är tragiskt att världens mäktigaste demokrati, USA, har satsat på att hålla juntan under armarna. Reaganregimen i USA har slagit in på en olycklig politisk kurs. Den drar ned sitt stöd till FN och andra internationella organ, den drar ned biståndet till u-länderna och sätter upp politiska villkor. I konfrontationsandan mot Sovjet stöder den diktaturer i Central- och Latinamerika och tolkar folkens uppror mot de sociala orättvisorna som till största delen beroende på aggression utifrån. Denna

konfrontationsattityd från USA:s sida, som slår blint mot alla konflikter i USA:s intressesfär som har sitt ursprung i sociala orättvisor. förstärker paradoxalt nog det kommunistiska inflytandet i tredje världen. De kommunistiska intressena drar nytta av den inre oron och blåser under hatet och våldet.

Mexicos medlingsförslag i konflikten i Centralamerika är ett välkommet initiativ. I dagens debatt har påståtts att USA sagt nej till denna fredsplan. Jag anser att detta påstående är felaktigt. Fortfarande pågår en dialog i frågan mellan USA:s och Mexicos utrikesministrar. Så länge den dialogen pågår, så länge hålls hoppet levande om att oron och våldet skall nå ett slut också i denna del av världen.

Herr talman! Jag vill komplettera utrikesminister Ullstens anförande med en redogörelse för nedrustningsfrågornas behandling under det gångna året i FN och för svenska initiativ där.

Nedrustningsfrågornas behandling har även i år ägt rum i skuggan av en fortsatt försämring av det internationella läget. Debatten har främst präglats av en hård polemik mellan de två supermakterna USA och Sovjetunionen. I fräna ordalag har de beskyllt varandra för att bära ansvaret för de ökade spänningarna i det internationella klimatet. Särskilt skarpa har motsättningarna varit i fråga om kärnvapen och kemiska vapen. De två supermakterna har bl. a. beskyllt varandra för att eftersträva överlägsenhet på kärnvapenområdet. Israels angrepp på den irakiska kärnkraftsreaktorn har också gett eko i flera resolutioner och föranlett vissa motsättningar.

Detta har dock inte hindrat att fler resolutioner på nedrustningsområdet har antagits i år än under någon församling tidigare. Utsikterna till konkreta framsteg i framtiden är emellertid fortfarande relativt små, även om en klart markerad tendens till ett alltmer vidsträckt stöd för nedrustningssträvanden kan skönjas.

De alliansfria staterna har fortsatt att markera en självständig hållning mot såväl väst som öst.

Frågan om anklagelser för påstådd användning av kemiska vapen intog vid årets session en central roll i debatten. Den kom dock främst att handla om anklagelser och motanklagelser mellan USA och Sovjetunionen. USA har anklagat Sovjetunionen för att ha byggt upp en omfattande kapacitet för kemisk krigföring, samtidigt som USA för egen del hävdade att man upphört med tillverkningen redan år 1969. USA har också upprepat påståendena om att kemiska stridsmedel av sovjetisk tillverkning har använts av Sovjetunionens allierade i Laos, Kampuchea och Afghanistan.

Sovjetunionen har för sin del angripit USA för dess förberedelser att tillverka s. k. binära vapen, dvs. nervgaser som uppstår vid kontakt mellan två relativt ofarliga substanser, exempelvis vid utskjutning av granater. USA har också anklagats för att ha använt biologiska stridsmedel mot Cuba, något som kategoriskt har tillbakavisats av USA.

På initiativ av Sverige antogs också ett tillägg till ett annat resolutionsförslag om kemiska vapen. Det svenska förslaget understryker vikten av att arbetsgruppen för kemiska vapen inom nedrustningskommittén i Genève

erhåller ett vidgat mandat. Syftet med förslaget är att söka nå enighet om en konvention som förbjuder kemiska vapen. USA avstod som enda land vid omröstningen om förslaget i dess helhet.

Sverige har under årets session särskilt drivit frågan om den fortsatta behandlingen av FN-studien om sambandet mellan nedrustning och utveckling, som rönt ett allmänt positivt mottagande. Ett svenskt resolutionsförslag i frågan har enhälligt antagits.

Ansträngningarna har också inriktats på att följa upp ett svenskt förslag om att öppet redovisa och jämföra olika länders militärbudgetar. Detta förslag har med ökat stöd kunnat föras vidare. Sverige har också aktivt medverkat i en enhälligt antagen resolution rörande en institutionell reform inom FN-systemet för nedrustningsfrågorna. Alla dessa frågor kommer att behandlas av FN:s andra extra generalförsamling om nedrustning, som skall äga rum under tiden den 7 juni–den 9 juli i år.

Incidenten med den sovjetiska ubåtens intrång på svenskt territorialvatten berördes i ett svenskt inlägg i första utskottet. Det skedde i en svensk röstförklaring med anledning av ett sovjetiskt förslag om förbud mot stationering av kärnvapen på områden, där sådana inte finns. I förklaringen framhölls bl. a. att den sovjetiska kränkningen reste allvarliga problem vad beträffar Sovjetunionens trovärdighet i dessa frågor, och det kunde därför ifrågasättas om det sovjetiska initiativet var allvarligt menat. Inlägget gav inte upphov till någon som helst kommentar från Sovjets sida.

Vid sidan av omdömet att årets arbete har präglats av hårda stormaktsmotsättningar kan sägas att 1981 varit något av ett mellanår för nedrustningsärendena. Ett viktigt initiativ har dock tagits som ger nedrustningskommittén i uppdrag att förhandla om stopp för kapprustning i rymden. Uppmärksamheten riktas nu i första hand mot de nyligen inledda förhandlingarna om medeldistansrobotar i Europa och de till våren planerade SALT-förhandlingarna – numera START-förhandlingarna – om begränsning av strategiska kärnvapen samt FN:s andra specialsession om nedrustning.

När man deltar aktivt i nedrustningsarbetet i FN är det en tillfredsställelse att kunna ge ett oförbehållsamt erkännande till de permanenta delegationer för nedrustning som Sverige har i Genève och New York. Deras insatser har starkt bidragit till att stärka Sveriges inflytande i nedrustningsarbetet i FN.

I ett anförande i går gjorde Sovjets president Bresjnev ett utspel i nedrustningsfrågan genom att förklara att Sovjet ensidigt skulle stoppa fortsatt utplacering av kärnvapenbärare, de s. k. SS 20, i de europeiska delarna av Sovjet. Sovjet skulle också skära ned på redan utplacerade kärnvapen.

För att rätt förstå innebörden i president Bresjnevs initiativ bör man komma ihåg att USA i november 1981 lade fram sin s. k. nollösning. NATO skulle enligt detta avstå från att utplacera 600 nya kärnvapen, Pershing 2-raketer och kryssningsrobotar i Västeuropa.

Det nya sovjetiska utspelet är denna gång villkorslöst, och här ligger en

intressant skillnad. Man kan också förmoda att den verkliga adressaten för hans tal var den västeuropeiska antikärnvapenrörelsen, för att denna indirekt skulle påverka sina regimer.

Nu pågår samtal i Genève mellan USA och Sovjet om begränsning i kärnvapenrustningarna. Dessa samtal har hittills inte gett några resultat, och det kan inte uteslutas att Sovjet vill bryta dödläget med sitt utspel. Om detta kommer att lyckas bör visa sig rätt snart, och om det gör det, är det välkommet.

Anf. 45 EVERT SVENSSON (s):

Herr talman! Jag skall ägna mig åt Mellanösternfrågan i mitt inlägg.

34 år efter det att FN antog resolutionen om en delning av Palestina i två stater och 17 år efter det att Israel ockuperade Västbanken, Gaza och Golanhöjderna pågår fortfarande strider i Mellanöstern. I dessa dagar är spänningen stor i Libanon och Beirut. Skall Israel invadera södra Libanon, eventuellt återigen bomba Beirut? Vad kommer i så fall att hända med palestinierna? Vad kommer Syrien att företa sig i en sådan situation? Det är, herr talman, svårt att göra sig en föreställning om vad ett nytt krig kommer att innebära för parterna.

Den 26 april skall resten av Sinai lämnas tillbaka till Egypten. Oron i Libanon för att invasionen kommer före den dagen är stor. Premiärminister Begin väntar på en direkt orsak som han kan hänvisa till. Det är mycket som talar för att Israel ämnar invadera södra Libanon upp till Litanifloden. Frågan är bara när. Samtidigt skaffar sig Israel ett allt starkare grepp över Västbanken, Gaza och Golanhöjderna. Att premiärminister Begin och hans parti, som nu leder Israel, vill skapa ett Storisrael är ett känt faktum, och han kommer säkert att göra allt för att ett Storisrael också skall bli ett faktum. Men framtiden, herr talman, för ett sådant Storisrael är naturligtvis ytterst farlig, även för Israel. Som jag ser det måste man välja en av tre vägar för att det skall bli möjligt att administrera en sådan stat. Man måste antingen driva ut palestinierna från området – vilket betyder att nya flyktingläger adderas till dem som redan finns – eller välja apartheid, det förhatligaste av alla samhällssystem, med två sorters medborgare som i Sydafrika. Eller också måste man godta en sekulär demokratisk stat för såväl judar som araber med lika skyldigheter och rättigheter för judar, kristna och muslimer. I det senaste fallet upphör faktiskt den sionistiska staten. Man kan befara att Israel aldrig väljer en sådan lösning, och då återstår endast de två andra utvägarna, med allt vad de innebär.

Det måste, herr talman, på båda sidor om fronten finnas ett gemensamt intresse för en lösning. Israel är visserligen en militärt stark stat i dag, den starkaste i Mellanöstern, men hur ser framtiden ut med enbart fiender i omgivningen? Också inom Israel grov en otålighet över det rådande läget. främst i och omkring labourpartiet. När det blir för spånt och skatterna för höga kan ju folk votera med fötterna, som det heter, dvs. överge Israel och bosätta sig någon annanstans i världen, t. ex. i USA, dit många redan nu beger sig.

Det enda land, herr talman, som kan stoppa Israels framfart under nuvarande regering är USA. Nyckeln finns i Washington. Av allt att döma håller USA också tillbaka Israel, men Israel har visat förr att landet inte drar sig för att trotsa sin beskyddarmakt USA. Efter ett tag är allt glömt i Washington, och Israel kan gå vidare.

Det krävs alltså ett betydligt kraftigare språk och påtryckningar. I detta läge borde den svenska regeringen agera genom en skarp varning till Israel att inte invadera södra Libanon. Allt som står i vår makt – även om den är begränsad – måste göras för att hindra en sådan invasion.

Finns det en lösning på Mellanösternkonflikten? Ja, ibland kan man fråga sig om det verkligen finns det. Men jag tror, herr talman, att det finns en sådan lösning. Vägen dit är emellertid svår och säkert lång. Jag skall ange några huvudpunkter som jag tycker är viktiga:

1. Israel skall ha rätt att existera – inom säkra och erkända gränser, som det heter – såsom nation efter de gränser som staten hade före sexdagarskriget i juni 1976. Detta faktum bör erkännas i någon auktoritativ form av PLO eller dess största organisation Al Fatah.

2. Målet måste vara att de ockuperade områdena återlämnas. Här inräknar jag även östra Jerusalem.

3. Som ett första steg måste Israel förbereda och börja avvecklingen av bosättningarna på Västbanken och på Golanhöjderna.

4. En palestinsk stat bör kunna upprättas på Västbanken och i Gaza.

5. FN, stormakterna och gulfstaterna bör förbinda sig att ekonomiskt stödja uppbyggnaden av en sådan stat. I realiteten rör det sig om betydligt lägre kostnader än vad som förorsakas av de krig som från och till pågår.

6. Ekonomisk kompensation skall ges åt dem som inte kan eller vill återvända till sina forna hem.

7. Garantier måste självfallet lämnas för full religionsfrihet och tillträde till de heliga platserna i Jerusalem.

8. Speciella arrangemang måste genomföras för Jerusalems status som centrum för såväl judar som palestinier.

Israel och PLO måste under sådana omständigheter vara beredda att förhandla med varandra, och det gäller båda sidor. Det naturligaste är att Genèveförhandlingarna återupptas under FN, med deltagande av såväl Sovjet som USA. Europamarknadens – EG:s – stater kan naturligtvis spela en avgörande roll genom sina kontakter med USA. Arabstaterna å sin sida kan, i den mån de enats om Fahdplanen – dvs. den plan som kommer från Saudiarabien och som ännu inte är fastlagd – öva påtryckningar på Sovjet. Supermakterna har ett intresse av fortsatt oro i området, och det gäller att också öva påtryckningar på dem.

Herr talman! Israel försöker nu förhandla med andra krafter än PLO. Det är naturligtvis omöjligt, om man vill ha fred. PLO representerar palestinerna eller den mest representativa organisationen för palestinerna. De är, som jag ser det, de enda som är kapabla att sluta ett fredsavtal och som – det är viktigt – har kraft att genomföra det. De är väl utbildade och har en

organisation som i sig i långa stycken liknar en statsbildning med regering, parlament, skolor, sjukvård och en armé.

Jag tycker att det finns bara en slutsats att dra av Israels vägran att förhandla med den palestinska befrielseorganisationen: Israel önskar helt enkelt fortsätta ockupationen och eventuellt utöka den att också omfatta södra Libanon. Ockupationen övergår sedan i annektering, därefter införlivas området med Israel och så skapas ett Storisrael. Det är Begins och den nuvarande regeringens syfte.

All oro och allt lidande, krigen och allt elände i Mellanöstern har, herr talman, sin rot i den palestinska frågan, och den måste lösas. Det är kärnpunkten. Det finns ingen väg förbi vare sig palestinierna eller PLO, om man vill nå en lösning.

När jag lämnade Beirut i går vid middagstid exploderade en bomb i närheten av mitt hotell och utanför den egyptiska ambassaden. Vi ser i dag i tidningarna en liten notis om att minst fyra personer dödades och 15 skadades. Staden är full av militärposterings, landet är söndersplittrat och olika grupper regerar över var sina områden. Regering och parlament är i stort sett ur funktion. I Beirut finns nära en miljon flyktingar. Libanon är nu utsatt, liksom Egypten var det i början av 1970-talet, med utbrända städer som Suez, Ismailia och Port Said. Palestinierna har fortfarande inget hem.

Samtal med ledande personer inom PLO har övertygat mig om att de för sin del är beredda att acceptera att en palestinsk stat upprättas på Västbanken och Gazaremsan. En svensk observatör i Beirut, som känner många palestinier inom PLO, sade mig att hon inte hört någon av dem säga att de inte skulle vara beredda att acceptera en sådan stat. Palestinierna behöver ett hem, en nation som de kan kalla för sin, ett land som kan ge dem en identitet.

Det var ju också, herr talman, vad FN föreslog 1947 – *ett hem för judarna och ett hem för palestinierna*. Jag hoppas att det en dag skall bli möjligt att lösa frågan så. Det är det enda sättet att få fred i Mellanöstern.

Anf. 46 PÄR GRANSTEDT (c):

Herr talman! Den politiska debatten i Sverige handlar f. n. mest om den ekonomiska krisen i vårt land. När man hör debattörerna inte minst från socialdemokratiskt håll, får man ibland lätt intrycket att nöden står för dörren i vårt land och att vi har mycket svårt att klara oss.

Vi upplever kärva tider, och risken är naturligtvis då stor att den nationella egoismen breder ut sig här liksom i andra länder. Det är ju så att våra problem är internationella problem. Vårt sätt att möta dem liksom den debatt som vi för omkring dem är också ett internationellt fenomen. Vi kan se att de rika staterna över lag ser om sitt eget hus i första rummet. Den internationella solidariteten sitter ganska trångt just nu.

Det här är allvarligt, eftersom den verkliga krisen trots allt inte är den som vi upplever i de rika länderna. Det är de stora globala problemen som utgör det verkliga hotet och den verkliga krisen i dag. De bekymmer som vi

upplever och som påverkar vår ekonomi i negativ riktning – höjda oljepriser, en allmän ekonomisk stagnation i världen – drabbar också de fattiga länderna och drabbar dem mycket hårdare. När det för oss handlar om att upprätthålla den levnadsstandard som vi är vana vid, handlar det för människorna i de fattiga länderna i allmänhet om liv eller död. De upplever precis som vi att importkostnaderna ökar och att samtidigt möjligheterna är små att kompensera sig genom att få in mer pengar på exporten.

De här förhållandena har lett till att också u-länder som under en lång tid har haft en ganska ljus utveckling har fått se den förbytas i sin motsats. Kurvor som har pekat uppåt börjar peka nedåt igen, och det blir allt svårare att försörja befolkningen. De här allmänna ekonomiska problemen förvärras av att vi i de rika länderna visar en växande snålhet i vårt bistånd till de fattiga. Detta är allvarligt. Det är, som sagt, i de fattiga länderna som de verkliga problemen finns, och de har i allmänhet svårigheter som är av en sådan art att det fordras mycket snabba åtgärder för att undvika skador som kan bli omöjliga att reparera i framtiden. Det krävs alltså i många fall omedelbara insatser.

Livsmedelskrisen i världen blir värre. Livsmedelsförsörjningen fungerar sämre. Detta innebär naturligtvis att folk tvingas svälta eller bli undernärda, men det innebär också att en stor del av de människor som växer upp i de fattiga länderna i dag riskerar att få obotliga skador på grund av undernäring eller felnäring – skador som inte går att avhjälpa ens om de i framtiden skulle få en bättre livsmedelssituation.

Den energikris som hos oss yttrar sig så att oljeräkningarna kan bli litet besvärande stora och att vi känner ett tryck på oss att sänka inomhustemperaturen från kanske 22–23 grader till 20 grader leder i u-länderna till en växande skövling av de skogar och snår som finns kvar. Brännvedskrisen är den verkliga energikrisen i världen. Och skövlingen av den skogsväxtlighet som finns i u-länderna leder till en snabb ökenutbredning. Arealer som är flera gånger större än Sveriges samlade odlingsareal förvandlas varje år till öken. Sahara förflyttar sig söderut med mycket hög hastighet. Detta leder också till att försörjningssituationen förvärras ytterligare.

Vi kan se en växande massarbetslöshet i de fattiga länderna, som får de arbetslöshetstal som vi diskuterar i Europa, och i synnerhet i Sverige, att verka ganska blygsamma, hur allvarliga de än är.

Vi kan alltså se hur allt fler människor döms till ett liv i nöd och elände. Världens ungdom har en mörk framtid, och dess framtidsperspektiv blir allt mörkare. Vi tänker genomföra ett internationellt ungdomsår om ett par år. Men vi får konstatera att vi aldrig har haft så litet att lova världens ungdomar som inför detta ungdomsår. Aldrig tidigare har framtidsperspektiven varit så pass dystra för ungdomen.

Den ekonomiska och sociala misären, som växer allt snabbare i de fattiga länderna i den ekonomiska krisens spår, är ju en katastrof i sig. Dessutom leder den till växande spänningar inom och mellan länderna i den fattiga delen av världen och skapar förutsättningar för allvarliga konflikter av olika slag. Vi kan också konstatera att huvuddelen av alla de krig som utkämpas i

dag – och huvuddelen av alla de verkligt allvarliga krishärdarna – förekommer i den tredje världen. De har ofta sina rötter i de djupa sociala och ekonomiska orättvisorna i världen.

Detta utnyttjas gärna och ofta av supermakterna. Och supermakternas inflytande och intressen är så spridda över hela världen att varje konflikt av detta slag kan växa till en världsbrand. Vi kan se hur USA utnyttjar motsättningarna i Mellanamerika för att stärka sina positioner. Vi kan se hur det faktum att Sydafrika för ett krig mot Angola gör att Sovjetunionen kan stärka sin position där. Varje lokal konflikt bär alltså i sig fröet till en världskonflikt. Det gör också att de ekonomiska och sociala problemen i den tredje världen är det kanske allra största hotet mot världsfreden.

Det viktigaste för oss just nu borde vara att få till stånd en globalt samordnad räddningsaktion för att möta dessa globala försörjnings-, resurs- och miljöproblem. Det borde handla om rättvisare handelsvillkor för de fattiga länderna. Det borde handla om att åstadkomma största möjliga livsmedelsproduktion i världen för att lösa problemet med människornas försörjning med mat. Det borde handla om omfattande skogsplanteringsinsatser för att stoppa ökenutbredningen och kalhuggningen av de tropiska bergsområdena. Det borde också handla om utveckling av en resursbevarande teknik, anpassad till u-ländernas förutsättningar, och en industrialisering, inriktad på att tillfredsställa basbehoven för de fattiga folken i världen. Vi borde alla inse att det i första hand är i de fattiga länderna som de materiella standardförbättringar som vi har utrymme för i världen skall ske.

Detta är alltså vad som borde vara det absolut viktigaste för oss, var vi än lever i världen. Men tyvärr är förutsättningarna för en insats av det här slaget dåliga. I de rika länderna, där resurserna finns, är man inte särskilt intresserad av detta. Där har vi fullt upp med våra egna, ändå jämförelsevis måttliga problem.

Det gäller också Sverige. Inte minst socialdemokraterna talar gärna med dubbla tungor i det här fallet. Ofta tycker socialdemokratiska ledare om att tala om den internationella solidariteten, särskilt i högtidliga sammanhang. Samtidigt har man ett annat budskap till det svenska folket. Det handlar om att vår egen levnadsstandard är för låg och måste bli högre. Regeringspolitiken, som syftar till att vi skall anpassa vår konsumtion till vad vi har råd med, avvisas. I stället arbetar man målmedvetet på att underblåsa ett missnöje med den levnadsstandard vi har och framkalla krav på en ökad konsumtion, som i praktiken skall betalas med lån från utlandet, vilket redan i dag sker i alltför stor utsträckning. Det innebär alltså att vi, ett av världens absolut rikaste länder, skulle fortsätta att leva på andra – kanske i ännu högre grad än i dag. Det är innehållet i det socialdemokratiska budskapet när talet om internationell solidaritet inte längre hörs.

Jag tror att det är oerhört viktigt att vi som det rika land vi ändå är den ekonomiska krisen till trots tar vår del av ansvaret för hushållningen med världens resurser och anpassar vårt levnadssätt till vad vi faktiskt har råd med. Samtidigt är det också nödvändigt att vi trots den ekonomiska krisen är

beredda att aktivt arbeta för en global rättvisepolitik som skapar drägliga levnadsvillkor också i andra delar av världen. Det går inte att som t. ex. moderata samlingspartiet hävda att bara för att vi har det kärvt ekonomiskt skall vi dra ned vårt stöd till folk som kämpar för att överleva. Den internationella solidariteten måste fortfarande vara grundläggande för vår politik. I perspektivet av de problem som finns runt omkring oss lever vi i Sverige fortfarande som världens överklass.

Anf. 47 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Det finns ett avsnitt i regeringsdeklarationen om länderna i tredje världen och deras problem. Det påpekas att de värjer sig mot att tvingas in i ett öst-väst-mönster, som inte tillgodoser deras situation och behov. Det sägs också att Sverige har arbetat intensivt för ett ökat samarbete mellan nord och syd och att svenskt stöd till FN och internationellt biståndarbete sedan länge har varit en central del av vår utrikespolitik. Regeringen och utrikesministern beklagar också att USA:s politik inom det multilaterala området har medfört att bistånd och samarbete har hamnat i en djup kris.

Men vad har den svenska regeringen väntat sig? Och vad ligger det för sanning bakom påståendena att Sverige helhjärtat ställt upp på nord-syddialogen? Vad har Sverige gjort för att motverka öst-väst-mönstret? Sanningen är ju den att de borgerliga regeringarna mycket medvetet och mycket konsekvent har anpassat den svenska biståndspolitik till öst-väst-mönstret och därmed till att passa USA:s intressen.

Det första och bästa exemplet är Vietnamhjälpen. En av de tidigaste förändringarna i den borgerliga biståndspolitik var att börja nedskärningen av biståndet till Vietnam. Därmed ställde man sig klart på USA:s sida. Denna stormakt, som i årtal förhärjade, brände och mördade i Vietnam, såg naturligtvis med stort gillande hur dess fortsatta ekonomiska krigföring mot vietnameserna och de andra folken i Sydostasien fick stöd av den svenska borgerliga regeringen. USA själv har aldrig ens gjort en ansats till att uppfylla sina åtaganden i uppgörelsen med Vietnam om krigsskadestånd för att sona åtminstone något av alla sina brott mot det landet. I stället har man uppmontrat andra stater till bojkott, sabotage och direkta anfall mot Vietnam. Man stöder öppet försöken av diverse suspekta grupper att hindra återuppbyggnaden i Kampuchea och kasta det landet tillbaka till det tillstånd av kaos och folkmord som Pol Pot-regimen åstadkom under sin tid vid makten.

Den svenska regeringen stöder direkt denna politik genom att våga erkänna Heng Samrins regering i Pnomh Penh, fastän det finns överväldigande bevis för att den har genomfört en återuppbyggnad samt har kontroll över territoriet och stöd av befolkningen. Men USA ogillar den regeringen liksom den i Laos och den i Vietnam, därför att de har motarbetat USA:s intressen och varit starka nog att motstå och besegra USA. Den stormaktspolitiken ställer den svenska regeringen upp på, snålar och minskar på det

svenska biståndet och undandrar länderna i Sydostasien politiskt och diplomatiskt stöd i deras fortsatta kamp mot USA:s imperialism.

Nästa talande exempel är Cuba. Liksom Vietnam har det landet gjort motstånd mot USA, vunnit självständighet och byggt upp och förbättrat samhället på ett sätt som saknar all jämförelse i Latinamerika. Och naturligtvis är Cuba då hatat av USA samt utsatt för otaliga övergrepp, handelsbojkotter, invasionsförsök och sabotage.

Vilken ståndpunkt intar borgerligheten i Sverige och dess företrädare? Jo, en av de första åtgärder som vidtogs på biståndspolitikens område av de svenska borgarna var att avveckla hjälpen till Cuba, avföra det som programland och inte lyfta ett finger till dess försvar i den alltmer ökande hets som landet utsätts för av USA.

Situationen i Centralamerika och det karibiska området är mycket allvarlig. Om bakgrunderna till denna situation, den snabbt ökande risken för öppet krig, den fascistiska folkmordspolitik som bedrivs av regimerna i El Salvador och Guatemala och den fräcka krigspolitik som bedrivs av USA i området, om allt detta finns endast några undanglidande fraser eller ingenting i den svenska regeringens utrikespolitiska deklaration.

Vad har regeringen gjort för att stödja befrielsefronten FDR/FMNL i El Salvador? Man har inte vågat, eller inte velat erkänna i klara och otvetydiga ordalag, att FDR/FMNL är en politiskt representativ rörelse i El Salvador. När utrikesminister Ullsten här i riksdagen har fått frågor om hur den svenska regeringen ser på problemet, har han svarat att man anser att FDR/FMNL är en nödvändig part vid en förhandlingsuppgörelse. Men man har inte velat ställa upp på den fransk-mexikanska deklarationen från förra året om ett erkännande av rörelsen, såsom det salvadoranska folkets representant.

Jag vill gärna instämma i vad Gertrud Sigurdsen sade i debatten här i kammaren i dag, nämligen att de svar som utrikesministern tidigare lämnat när det gällt ett erkännande av fronten i El Salvador har varit undanglidande, otydliga och suddiga och inte visat någon klar vilja att ta bestämd ställning i förhållande till fronten. Detta är en skamfläck på den svenska regeringens politik i Centralamerika.

Enligt vårt partis mening bör den svenska regeringen göra ett klart uttalande till FDR/FMNL:s fördel och erkänna denna rörelse såsom en representativ politisk representant för det salvadoranska folket. Detta är särskilt viktigt mot bakgrund av de allra senaste dagarnas händelser. USA tillgriper alltmer desperata metoder i sina försök att stoppa utvecklingen mot frihet och nationellt självbestämmande för de små staterna i Centralamerika. Det är inte nog med att man fortsätter att trappa upp hotet och krigsåtgärderna mot Kuba. Det är vi sedan länge vana vid att höra. Nu riktas samma och om möjligt värre hot mot sandinisternas regering och mot folket i Nicaragua.

USA understödjer öppet terroristaktioner mot Nicaragua genom utbildning, ekonomiskt stöd, transporter av militära förband och alla slag av politiska aktioner. Det är en omöjlig tankegång för USA:s regering att en stat

som Nicaragua skall få existera och liksom Cuba bli ett exempel på att förtryck, utarmning och svält inte är oundvikliga följeslagare för folken i Latinamerika. Länderna där kan blomstra och folken leva gott, om de kan befria sig från USA:s förtryck och därmed göra sig av med sina inhemska utsugare.

Den svenska regeringens syn sådan den framstår i utrikesdeklarationen kan inte uppfattas som annat än ljum och överslätande när det gäller utvecklingen i Karibien och Centralamerika och den roll som USA spelar i sammanhanget. Man välkomnar initiativet av Mexicos president.

Men hur har det upptagits i USA? Det reella svaret är stora marina övningar i Karibiska havet, där också förband från den europeiska "försvarsalliansen" NATO deltar. Vilka europeiska intressen skall NATO försvara i Karibien?

Mot denna uppenbara stormakts- och styrkepolitik borde den svenska regeringen rikta lika hårda och ihållande protester som när det gäller Sovjets övergrepp i Afghanistan och påtryckningar mot Polen. Men här sviker den politiska viljan. Ola Ullsten inrättar sig snällt i västfällan och betecknar igen, precis som under Vietnamkrigets dagar, USA:s politik som beroende av misstag. USA begår inga misstag i Centralamerika, man vet vad man gör, varför man gör det och vilka resultat man vill ha.

Ett annat exempel på hur den svenska regeringen i sin utrikes- och biståndspolitik lyhört lyssnar på USA är Etiopien. Det är ett land som Sverige under lång tid har haft nära och goda förbindelser med. Det var en av de allra första mottagarna av svenskt bistånd, och det biståndet ökades och utbyggdes ända fram till 1974. När folket i Etiopien gjorde uppror mot kejsaren och de grupper som han grundade sin makt på.

Det blev en folklig resning och en revolution i Etiopien, som så småningom ledde fram till en utveckling med socialistiska förtecken. Etiopien fick stöd och hjälp av Cuba och Sovjet, och då var det helt plötsligt inte längre intressant för Sverige att vidareutveckla och utöka biståndet. Detta trots att det finns övervägande bevis för att utvecklingen i Etiopien har varit oerhört positiv och förbättrat det etiopiska folkets levnadsförhållanden på ett sätt som söker sin motsvarighet i Afrika under senare år.

Sverige frös biståndet till Etiopien på samma nivå under ett flertal år, vilket innebar en reell minskning. De två senaste åren har blygsamma ökningar skett, men det har långt ifrån inneburit att biståndet till Etiopien kommit upp till samma nivå som i början av 1960-talet, om man tar hänsyn till inflationseffekten. Det är en skam och en tydlig högervändning i den svenska regeringens behandling av Etiopien.

Det finns andra länder där förtryck, tortyr och avrättningar ökar. Det är en orimlighet att räkna upp alla – många exempel har också nämnts tidigare i debatten här i dag. Men jag vill nämna ytterligare ett som inte kommit upp så ofta i den svenska debatten på senare tid.

Jag tänker på Pakistan. Där har vi en militärdiktatur som hör till de hårdaste vi känner till. Den understöds följaktligen av USA på alla sätt. Efter det att den till USA vänligt inställda shahregimen i Iran fallit och en direkt

fientlig regim kommit i stället har Pakistan blivit ett allt viktigare basområde för USA. Zia-ul-Haq, diktatorn i Pakistan, får ett allt kraftigare och ökande stöd i sitt förtryck av folket.

Sverige har avvecklat sitt bistånd till Pakistan. Det är bra och det uppfyller krav som vpk drivit i många år, men det betyder inte att det är likgiltigt vilka ställningstaganden och uttalanden som den svenska regeringen gör eller inte gör i fortsättningen när det gäller Pakistan. Det är i högsta grad angeläget att vi i Sverige följer vad som händer i Pakistan, för det är ett land som kommer att spela en viktig roll i det oroliga område som dessa delar av Asien alltmera utvecklas till.

Efter att ha hört högerns företrädare, Gösta Bohman, i debatten tidigare här i dag, är det med mycket stor oro som jag avvaktar den svenska borgerlighetens fortsatta agerande när det gäller inriktning och utformning av den svenska biståndspolitik. Moderaterna har, som jag försökt visa med några exempel, fått allt större inflytande, oavsett om de suttit med i de olika borgerliga regeringarna eller inte.

Det är otäcka perspektiv som öppnar sig om Gösta Bohmans syn och idéer skall få fortsätta att påverka utvecklingen så som hittills har skett. Det är till skada för Sveriges internationella anseende. Det försvårar möjligheterna att ingripa och hjälpa med stöd av den neutrala och respekterade linje som Sverige hittills varit känt för. Och slutligen, det leder de knappa resurser som vi här i vårt land kan avstå för internationellt biståndsarbete till felaktiga användningar, till stöd för regimer som vi borde motarbeta och till försvagning av stater som vi i stället borde stödja.

Anf. 48 MATS HELLSTRÖM (s):

Herr talman! Den fredsrörelse som har växt mycket snabbt i Europa har nu också med styrka breddats till andra områden. I Östtyskland finns en fredsrörelse som uppenbarligen bereder regeringen där bekymmer. I USA har ganska snabbt efter president Reagans tillträde en fredsrörelse växt på bredden. Här i vårt eget land avhöll vi för inte så länge sedan en folkriksdag för fred som var en väldigt fin manifestation. Det var mognad och nyansering i kraven och debatten. De belackare från höger som före folkriksdagen hade angripit den för att den skulle bli ensidig, östtillvänd och vad det nu må ha varit fick helt fel.

När det gäller fredsrörelsens framväxt är det en aspekt jag skulle vilja ta upp speciellt. Särskilt i de områden i världen som är klämda mellan maktblocken eller finns nära skärningslinjen mellan blocken växer motståndet mot de allt farligare rustningarna, framför allt kärnvapenrustningen. I debatten har det ju talats mycket om hur Europa är klämt mellan stormakterna, men man tänker kanske i vårt land mindre på de andra områden i världen som också ligger mellan USA och Sovjet. Japan och Stilla havet är ett område som också finns i en skärningslinje mellan supermakterna med vissa motsvarigheter till situationen i Europa.

Motståndet mot kärnvapnen finns inte bara i Europa utan också i dessa andra områden. En symbol för kärnvapenmotståndet och för rädslan för att

dras in i en supermaktskonflikt som egentligen inte angår en var den starka reaktionen i Japan när det visade sig att USA i strid med fördraget och i strid med japansk lagstiftning vid olika tillfällen hade tagit in kärnvapen på japanskt territorium med fartyg, t. ex. hangarfartyget Midway.

Samtidigt ökar Sovjetunionen utomordentligt kraftigt sin kärnvapenflotta i Vladivostok vid Stilla havet.

Det finns öar i Mikronesien i Stilla havet där debatten om kärnvapenfrihet också växer. Några samhällsbildningar har antagit en konstitution där man förbjuder all kärnvapennärvaro. Allt detta andas en rädsla för att dras in i en supermaktskonflikt som man inte själv anser sig ha del i.

Jag skulle vilja peka på ett mönster här i Europa som man kanske inte alltid ser när det gäller just skärningslinjen mellan blocken. En blick på Europas karta visar att det i olika skeden efter andra världskriget i de flesta områden kring militäralliansernas gränser har skapats buffertar mellan blocken. Det har skett i olika former, ibland på initiativ från militärallianserna, ibland med utgångspunkt i regionala och nationella intressen hos berörda länder i gränsområdena. Längst i norr ligger de demilitariserade Spetsbergen. Så kommer två neutrala stater mellan blocken: Sverige och Finland. Vidare karakteriseras hela Norden i dag av kärnvapenfrihet, som vi vet. Vi diskuterar också en formalisering av en kärnvapenfri zon i Norden. Och söder om oss följer vad som egentligen är ett undantag i den här bilden, nämligen Tyskland, där militärallianserna står starkt uppbyggda mitt emot varandra direkt vid gränsen. Här har i stället initiativen för att hålla spänningsnivån rimligt låg tagit sig icke-militära, politiska uttryck, bl. a. genom SPD:s östpolitik. Söder om Tyskland ligger Österrike, vars neutralitet ju var en avtalsfäst följd av andra världskrigets avslutning. Så kommer det alliansfria Jugoslavien mellan militärblocken. Och slutligen finns åter en direkt gräns mellan blocken: Bulgarien och Grekland, där NATO och Warszawapakten möts. Men också detta är ett område där det nu förs en intensiv diskussion om regionala initiativ för upprättande av en kärnvapenfri zon på Balkan.

Diskussionen i *Norden* och diskussionen på *Balkan* kan sålunda delvis ses som inslag i samma mönster. I tider när konfrontationen mellan supermakterna tilltar strävar sådana länder som ligger nära den farliga skärningslinjen mellan militärallianserna till olika regionala initiativ för att hålla spänningen låg i alliansernas gränsområden. Jag skulle vilja säga att en ökad osäkerhet och en ökad spänning nära blockgränserna inte heller borde vara något intresse för supermakterna, inte ens i en situation där en allmän konflikt dem emellan skulle tillta. Det följer bl. a. av att risken för en okontrollerbar upptrappning av lokala konflikter vid gränsen till ett kärnvapenkrig är stor. Därför borde det i grunden finnas ett säkerhetsintresse också för de bägge supermakterna att acceptera olika former av regionala initiativ som syftar till att hålla spänningsnivån låg mellan militäralliansernas gränser i Europa.

Det är också i detta sammanhang som man skall se den diskussion som förs i den socialdemokratiska partimotionen om nedrustning, där vi talar om kopplingen mellan förtroendeskapande åtgärder – de s. k. CSBM:s, som

diskuterades vid säkerhetskonferensen i Madrid – och frågan om en kärnvapenfri zon i Norden. Ett syfte med förtroendeskapande åtgärder är ju att minska behovet av starkt framskjutna attack- och försvarspositioner inom militärallianserna nära maktblockens gränser. Var och en av de bägge supermakterna har utvecklat en stark attackkapacitet nära det andra blockets gränser. Särskilt farligt blir det när dessa framskjutna baser innehåller taktiska kärnvapen. Därmed skapas risker för att konventionella konflikter vid gränserna skulle kunna trappas upp till kärnvapenkrig.

En sådan förtroendeskapande åtgärd är t. ex. lång förvarningstid. Detta är en militär förtroendeskapande åtgärd som just syftar till att öka säkerheten och minska behovet av att rusta upp *nära* den potentielle fienden. De kärnvapenfria zonerna har många mål och många motiveringar, men i ett avseende kan kärnvapenfria zoner nära militäralliansernas blockgränser ses i ett liknande perspektiv som förtroendeskapande åtgärder. Sådana zoner skulle kunna bidra till att spänningen hålls på en låg nivå just vid alliansernas gränsområden, och i samband med andra åtgärder skulle de kunna minska behovet av starkt framskjutna attackpositioner nära dessa gränser. Det är som sagt bl. a. av det skälet som socialdemokraterna vill att regeringen skall ta upp kopplingen mellan en kärnvapenfri zon i Norden och de förtroendeskapande åtgärderna till närmare analyser.

Litet mera långsiktigt skulle man kanske kunna referera det invigningsanförande i Krigsvetenskapsakademien som hölls av Jan Prawitz för några år sedan. Han understryker där kopplingen mellan kärnvapenfria zoner och andra säkerhetsskapande regionala initiativ som berör bl. a. Arktis och andra nordområden. Han pekar på det intresse för frihet från kärnvapen som finns i Island och i Grönland, och han pekar också på den kanadensiska regeringens beslut att trappa ner kärnvapennärvaron i Canada – trots att Canada är ett NATO-land. Han för ett resonemang kring hela nordområdet, från Canadas arktiska områden och över de arktiska områdena i Grönland till Norden, och han diskuterar vilken typ av västliga uppoffringar i form av förtroendeskapande åtgärder som kunde vara naturliga för att möta sovjetiska uppoffringar, om Sovjet vore berett att i praktiken göra reella åtaganden när det gäller förtroendeskapande åtgärder fram emot Ural. Han ser alltså hela nordområdet i ett sådant sammanhang. – Detta är naturligtvis en långsiktig diskussion; den hör definitivt inte hemma i den närmaste tidens diskussioner om en kärnvapenfri zon i Norden. Men det är intressant att regionala initiativ för att hålla spänningen låg också kan ses i ett mer långsiktigt sammanhang, innefattande Norra Ishavet och stora delar av det arktiska området.

Vikten av att mot denna bakgrund regionalt kunna bidra till avspänning – särskilt nära maktblockens gränser – gör enligt min mening att en del av argumenten mot en kärnvapenfri zon i Norden och mot att försöka konsolidera den kärnvapenfrihet som nu råder här, ofta blir egendomligt tomma. Det finns de som säger att man skall upprätta en sådan zon bara under vissa bestämda förutsättningar. Man ställer *förhandskrav*; en lång rad detaljerade krav skall uppfyllas av supermakterna. Man ställer förhandsvill-

kor: Blir inte de här kraven uppfyllda, så får det vara! Jag frågar nu: Vad är det som får vara?

Vad är alternativet? Om nu inte s. k. maximalistiska krav uppfylls helt och hållet, skall Sverige i så fall sätta sig ned som åskådare och få iaktta hur i en situation av ökad spänning i norra Europa ett en större antal kärnvapen kan komma att finnas nära våra gränser? Skall vi bara passivt se på utan att på något sätt själva bidra till avspänning, om antalet kärnvapen ökar kring våra gränser, när kanske Norden dras in i ett destabiliserande mönster?

En politik som går ut på att vi säger att antingen uppfylls alla våra krav eller också gör vi ingenting är direkt oansvarig och skulle kunna minska stabiliteten i Norden. Det skulle innebära att vi inte gav ett bidrag – som vi kan göra – till avspänning i Europa. Norden hör ju i hög grad ihop med det övriga Europa och situationen där.

Det finns en fastlåsning av läget i Europa som måste lösas upp, både med militära förtroendeskapande åtgärder och med icke militära avspänningsinitiativ.

I Norge har nyligen utgivits en internationell debattbok om kärnvapen och risken för ett krig. Det norska arbeiderpartiets ordförande Gro Harlem Brundtland konstaterar där att den militära konfrontationen är skarpast i Europa. Det är i Europa som rustningarna allra starkast stänger möjligheten till politisk utveckling och fredlig förändring, säger Gro Harlem Brundtland.

Herr talman! Denna utomordentligt farliga låsning måste brytas upp – som den norska bokens titel lyder – "Før det blir for sent".

Anf. 49 CARL BILDT (m):

Herr talman! Jag har tyvärr icke möjlighet att i likhet med Mats Hellström utnyttja talarstolen till att göra reklam för böcker i vilka jag medverkat. Jag skall i stället ägna tiden åt att göra några reflexioner kring den säkerhetspolitiska debatt som även Mats Hellström tog upp.

Under de senaste åren, framför allt det senaste, har vi i detta land haft någonting så ovanligt som en bred debatt om förhållanden av grundläggande betydelse för vår egen säkerhet. Jag tänker på den debatt vi har fört om möjligheterna att upprätta en nordisk kärnvapenfri zon, de vitt skilda sätt på vilka en sådan kan tänkas och hur dessa skulle kunna bidra till stabiliteten i det nordeuropeiska området.

Den debatten kommer med all säkerhet att fortsätta de kommande åren. En rad omständigheter gör visserligen att förverkligandet av en sådan zon kanske ter sig mer avlägset än för något år sedan, men det är inget skäl för att skjuta upp debatten om vilka konsekvenser olika zonarrangemang skulle kunna få för vår och andra staters säkerhet.

Tidigare i dagens debatt har refererats till det anförande som kabinettsekreteraren Leifland nyligen höll och i vilket han utvecklade en del synpunkter på detta ämne. Kabinettsekreterarens tal står formellt för honom själv, men det är naturligt att de åsikter som en tjänsteman på den nivån

framför har den allra största betydelse för utformningen av svensk utrikespolitik.

Därför bör dessa åsikter bli föremål för debatt även här.

När debatten om en kärnvapenfri zon först föddes skedde det med utgångspunkt i förslag som lades fram av dem som numera kallas minimalister, dvs. de som endast eftersträvar en zon omfattande områden som redan är kärnvapenfria och som i ett krigsläge sannolikt icke skulle förlora sin status förrän de utsatts för ett regelrätt angrepp från den andra sidan.

Denna minimalistiska ståndpunkt har alltid varit Sovjetunionens, men den har aldrig varit Sveriges. För Sovjetunionen har det varit naturligt och självklart att eftersträva ett zonarrangemang som icke berör de egna kärnvapendispositionerna i det nordeuropeiska och nordatlantiska området, och för Sverige har det varit lika självklart att hävda att ett zonarrangemang faktiskt måste omfatta de kärnvapen som finns och som är avsedda för insats i just detta område. Dåvarande statssekreteraren Anders Thunborgs motiv för denna ståndpunkt står sig väl än i dag, och de återopas ju som bekant också av utrikesutskottet i dess ofta omtalade betänkande från 1981.

Under det senaste året har denna svenska ståndpunkt utvecklats och preciserats ytterligare, delvis som en konsekvens av den debatt som följde i spåren av den sovjetiska ubåtens kränkning av svenskt territorium. I ett anförande i Helsingfors förklarade statsministern att det är självklart att Östersjön måste ingå i ett zonavtal för att säkra dess kärnvapenfrihet. I ett anförande i Göteborg förklarade utrikesministern att det enbart i Leningrads militärområde finns mer än 150 kärnvapensystem med sådan placering och av sådan typ att de knappast kan vara avsedda för annat än insats mot Norden. Och det är knappast möjligt att tolka utrikesministerns tal som annat än en precisering av tidigare svenska uttalanden om vilka geografiska områden och vilka vapensystem som ett eventuellt zonavtal skulle omfatta.

Kabinettsekreterarens anförande drar på ett intresseväckande sätt de praktiska konsekvenserna av dessa svenska ståndpunkter, och det är svårt att se att det skulle kunna göras med andra resultat än de som han redovisar. Kräver Sverige att Östersjön och delar av sovjetiskt territorium omfattas av ett zonavtal i den ena eller den andra formen, är det självklart att detta måste följas av krav på rätt till regelbundna och omfattande inspektioner av efterlevnaden av avtalet. Det torde råda bred enighet om att vi icke kan lita enbart på deklARATIONER och avsiktsförklaringar när det gäller vår egen säkerhet.

Självfallet medför krav som dessa att sannolikheten för upprättandet av en nordisk kärnvapenfri zon minskar. Sedan slutet av 1950-talet har Sovjetunionen visat att man primärt vill diskutera förslag som icke innebär intrång på deras kärnvapendispositioner. Och det förefaller osannolikt att Sovjetunionen nu eller under överskådlig tid skulle vara beredd till så vittgående ingrepp i sina strategiska, regionala och taktiska kärnvapendispositioner i detta område som ett tillgodoseende av de svenska krav som preciserats under senare år faktiskt skulle innebära.

Nr 99

Onsdagen den
17 mars 1982

Utrikesdebatt

Men detta till trots finns det anledning att diskutera vilka effekter en zon av denna utformning och omfattning skulle få på den säkerhetspolitiska stabiliteten i Norden, och då i all synnerhet på Sveriges möjligheter att i ett läge av kris eller krig i vår omvärld fullfölja vår alliansfria politik.

Ställer vi krav på inspektion, kommer självfallet även Sovjetunionen att göra det. Skall svensk militär personal ha rätt att inspektera den sovjetiska marinens olika enheter vid infart i det av zonen omfattade Östersjöområdet eller vid utfart från de sovjetiska hamnarna vid dess kuster, är det fullt naturligt att sovjetisk militär skulle ges rätt till vittgående och frekventa inspektioner av olika former av svensk militär verksamhet över hela vårt territorium. Skall svenska, danska, norska och finska militära kontrollanter ges tillträde till t. ex. flygplatser, garnisoner och uppmarschområden i Leningrads militärområden, är det självklart att sovjetisk militär måste ges motsvarande rättigheter i Finland, Sverige, Danmark och Norge.

Det finns anledning att ägna viss eftertanke åt de effekter som sådana ömsesidiga inspektionsarrangemang kunde få i lägen då vår säkerhetspolitik ställs inför prövningar. Jag är icke helt övertygad om att en sådan eftertanke kommer att ge som resultat att sådana arrangemang i varje situation är värdefulla.

I ett läge där krig utbrutit i omvärlden och där risk för militära framstötningar i det nordeuropeiska området föreligger kan det inte uteslutas att ett zonarrangemang som detta skulle ge t. ex. den sovjetiska statsledningen större möjligheter att påverka hanteringen av svensk säkerhetspolitik än vad det skulle ge den svenska statsledningen att påverka Sovjetunionens aktuella eller planerade militära dispositioner i detta område. Supermaktens möjligheter till spelöppningar i en sådan situation är alltid fler än småstatens, och det kan inte uteslutas att ett arrangemang som detta skulle kunna accentuera en sådan obalans ytterligare.

Dess värre förblir det min uppfattning att svensk säkerhetspolitik måste utgå ifrån att det bara är oss själva vi kan lita till i kritiska lägen. Jag hyser en djup misstro mot det verkliga värdet av de olika garantier mot övergrepp eller olika former av anfall som nu föreslås från olika håll i den svenska debatten. Formella garantier för fred saknas förvisso icke i dagens värld, men den reella situationen har dess värre icke blivit så mycket bättre för den sakens skull. Det kan vara värt att påminna om att vi före det andra världskrigets utbrott faktiskt hade två icke-angreppspakter som omfattade Norden, nämligen den dansk-tyska och den finsk-sovjetiska. Det tog den tyska och den sovjetiska diplomatiska maskinen icke många minuter att sopa dessa dokument åt sidan, när resp. statsledningar ansåg att angrepp mot dessa länder skulle ske.

Men detta innebär inte, herr talman, att jag ser debatten om en kärnvapenfri zon som meningslös eller felaktig – tvärtom. Jag tror att den har ett mycket betydande värde när det gäller att markera den vikt vi tillmäter dagens säkerhetspolitiska stabilitet i detta område och de dispositioner och restriktioner i fråga om dispositioner som olika nordiska och andra nordeuropeiska länder har vidtagit. Jag tror också att debatten tjänar syftet

att belysa de centrala samband och förhållanden som vår utrikespolitik måste utformas med utgångspunkt från.

Mats Hellström spekulerade i sitt anförande över de olika alternativ för svensk utrikespolitik som föreligger. Han tycktes mena att vi med ett uppställande av förhandskrav när det gäller ett zonarrangemang skulle riskera att ledas in i en situation där vi genom att avsäga oss varje form av zon medverkar till att kärnvapen blir allt vanligare i vår omvärld. Jag är inte övertygad om att vi är inne i en utveckling där kärnvapen i vår omedelbara omgivning blir allt vanligare. Vi har kanske blivit mera medvetna om kärnvapnens förekomst i vår omvärld, men detta får vi inte förväxla med att det faktiska förhållandet har förändrats. Jag tror att kärnvapenhotet mot vårt land kan ha ökat, men det hotet kommer i så fall i minst lika stor utsträckning från system som ligger långt utanför den geografiska zon som diskuteras i denna debatt. Den mest slående utvecklingslinjen under senare år är när det gäller vapensystem på kärnvapenområdet är ju en ökad räckvidd och en ökad träffsäkerhet, som ger stormakterna möjlighet att på mycket långa avstånd och med mycket stor precision angripa de mål de vill angripa. Någon har i något sammanhang sagt att den kärnvapenfria zonen i mångt och mycket är en produkt av 1950-talets strategiska och tekniska realiteter, och något kan det ligga i detta.

Jag tror att man, när man går in i zonarrangemangen, måste ställa upp vissa villkor. Det är inte så att varje möjlig zon är förenlig med svensk säkerhet eller att varje möjligt zonavtal är förenligt med hittillsvarande principer för svensk alliansfrihet. Det finns principer som är antagna och stadfästa av olika svenska regeringar. De är preciserade i utrikesutskottets betänkande från förra året, och de har ytterligare utvecklats av statsministern och utrikesministern under det gångna året. Även om man skall vara medveten om de komplikationer som dessa villkor för en kärnvapenfri zon för med sig, tror jag att det är med utgångspunkt i dessa som debatten måste föras.

Anf. 50 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Om man ställer detaljkraven på inspektion väsentligt högre än vad man gör i de internationella nedrustningsförhandlingarna och i de förhandlingar som kärnvapenmakterna har om begränsningar av varandras arsenaler, kan man också komma till orimliga resultat. Jag menar därför att det vore orimligt att ställa inspektionskravet väsentligt högre beträffande Norden än vad man gör i andra nedrustningssammanhang.

Sedan har naturligtvis Carl Bildt rätt i – det är en självklarhet – att man naturligtvis kan tänka sig olika arrangemang som inte är bra för vår neutralitet. Vad det handlar om är sådana former som vi varit överens om i den svenska debatten och i den svenska riksdagen. Den kärnvapenfrihet som präglar Norden i dag är värdefull, och vi måste arbeta för att bevara den. Det är den typen av kärnvapenfri zon vi bör arbeta för.

Carl Bildt går förbi frågan vad som händer om vi *inte* arbetar för en zon. Om förhandskraven inte kommer att tillgodoses, vilka är då våra alternativ?

Vilken säkerhetspolitik skall Sverige föra i ett läge där kärnvapnen ökar runt omkring oss?

Slutligen frågan om garantier. Självfallet tror inte heller jag att garantier har något slags absolut karaktär i ett krig. Inte heller vårt försvar ger garanti för att vi inte skall bli angripna. Det höjer tröskeln för angrepp. Vårt försvar kan kompletteras med icke-militära arrangemang, t. ex. en kärnvapenfri zon, som också kan höja tröskeln mot kärnvapenangrepp. Men det är självfallet ingen absolut garanti.

Men om vi utgår ifrån det krigsfall för norra Europa som försvarskommittén tror vore sannolikt, nämligen att norra Europa kan komma att dras in tidigt i ett krig samtidigt som stormakterna visar återhållsamhet när det gäller att sätta in kärnvapen i början, har en garanti kanske ett större värde eller är mindre värdelös, om man så vill, än i andra situationer. Just då skulle man, nämligen om en kärnvapenmakt börjar kärnvapenkriget med att sätta in kärnvapen mot en kärnvapenfri zon, kunna skapa mycket oklara signaler till motståndaren och kanske riskera en snabbare upptrappning av ett kärnvapenkrig än annars. Jag menar att det här finns en uppenbar länk mellan tanken på en kärnvapenfri zon i Norden i den tappning vi diskuterat den i Sverige och försvarskommitténs sätt att presentera de hot kommittén f. n. upplever som reella för Sverige.

Anf. 51 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag tror inte att det är någons avsikt att ställa inspektionskraven i Norden högre än vad som gäller i andra rustningskontrollsammanhang. Men det är alldeles självklart att skulle en zon komma till stånd, så rör man sig med vapensystem, som tidigare icke varit föremål för någon rustningskontroll. Därmed är de paralleller som Mats Hellström drar inte riktigt relevanta.

När det gäller de strategiska avtal som finns, har man ägnat sig åt att begränsa antalet avskjutningsramper för stora, strategiska robotsystem. Detta är det möjligt att verifiera med de spanings satelliter som de båda supermakterna besitter. Sverige har inga militära spanings satelliter. Därtill kommer det faktum att inte ens dessa satelliter skulle ha kunnat verifiera eller dementera en eventuell förekomst av kärnvapen, t. ex. ombord på en sovjetisk ubåt i Östersjön och inte heller på sovjetiska fartyg som löper in och ut i Östersjöhamnarna. Det är alltså nödvändigt att ställa inspektionskrav av en art och en omfattning som tidigare icke varit aktuella, därför att avtal av denna omfattning aldrig tidigare har slutits.

Sedan frågade Mats Hellström: Vad skall vi göra när kärnvapnen omkring oss ökar? Jag tror, som jag tidigare sade, att vi ännu inte är inne i en sådan situation. Men jag tror att blotta förekomsten av den debatt som i dag förs i Sverige, Danmark, Norge och Finland verkar återhållande på dem som eventuellt skulle sträva efter att förändra det egentliga nordiska områdets status när det gäller kärnvapenfrihet.

Jag tror att Mats Hellström och jag kan vara överens om att det i dag inte

finns några tendenser till att det egentliga nordiska området kärnvapenfria status håller på att brytas.

När det gäller arrangemangen i krigstid är vi i ett helt annat läge. Där blir det en fråga om att spekulera om de olika kris- och konfliktfall som kan tänkas uppkomma och vilken betydelse en zon skulle kunna ha då. Mats Hellström tror att det går att påvisa kris- och konfliktfall där en zon kunde verka återhållande. Men jag tror, som jag har nämnt, att det också finns risker att de avtalsbindningar som blir en del av ett zonarrangemang kan utnyttjas av en supermakt – den ena eller den andra – i krislägen innan ett krig har brutit ut för att påverka de säkerhetspolitiska dispositioner som Sverige avser att ta i ett sådant läge.

Anf. 52 MATS HELLSTRÖM (s) replik:

Herr talman! Jag menar att om man gör den typ av inspektionskrav som Carl Bildt exemplifierade med till utgångspunkten för en diskussion om varje typ av nedrustningsarrangemang – vare sig det gäller Norden, vapentyper i Genève eller något annat – så kommer man inte fram. Risken är att man i själva verket bidrar till att försvåra nedrustningsförhandlingarna om man startar i den ändan.

Carl Bildt säger att betydelsen av kärnvapen inte nödvändigtvis ökar annat än genom ökad träffsäkerhet och ökad räckvidd. Men den ökade träffsäkerheten har ju också en annan funktion, nämligen att tillsammans med den ökade rörligheten hos kärnvapenbärarna göra kärnvapnen mer anpassade för faktisk krigföring på slagfältet. De kärnvapen med kort räckvidd som funnits länge blir alltmer anpassade till den typ av krigföring som såvitt jag förstår kärnvapenmakterna tänker sig i sina militärplaner. Och det är beträffande den typen av vapen som ett zonarrangemang kan ha betydelse, om det innebär en uttunning av vapen på bägge sidor om zonen.

Självfallet kan långtgående kärnvapen vara målinriktade mot vilken stad eller militär anläggning som helst på jorden. Det är framför allt för kärnvapen med kort räckvidd som olika regionala arrangemang har värde för att hålla den militära spänningen på en låg nivå. Och betydelsen av dessa ökar sannerligen – det visas inte minst av den debatt som förs på kontinenten i Europa och f. ö. också i den militära debatten inom NATO. En rad militärer ifrågasätter NATO:s tilltagande beroende av slagfältskärnvapen med kort räckvidd, som även ökar inom Warszawapakten.

Men det finns också ett annat skäl till att Sverige måste engagera sig för en kärnvapenfri zon av den typ som vi har diskuterat här i riksdagen.

Sveriges försvar är ett starkt försvar som vi lägger ned mycket pengar på och som är anpassat för att möta konventionella hot. Men det har uttryckligen sagts ifrån att angrips vi mer massivt med kärnvapen så förvandlas vår försvarsuppgift från att vara egentligen militär till att rädda människoliv – vi har aldrig hävdad att vi kan försvara Sverige mot kärnvapenangrepp. På sätt och vis har vi alltså en *allt-eller-intet-uppläggning* av försvaret. Vi har bra möjligheter att möta konventionella anfall, men

förvandlas de till kärnvapenanfall reduceras mycket snabbt det svenska försvarets värde.

Detta borde göra att även marginella insatser för att höja kärnvapentröskeln gentemot Sverige får större värde för det svenska försvaret än kanske för andra länders försvar. De som ifrågasätter värdet av en zon tycker jag har ett ansvar för att redovisa alternativ ur den här aspekten, men några sådana alternativ har jag inte hört i debatten. Och jag har inte heller hört några alternativ när det gäller hur vi skall bidra till att hålla spänningen låg i vårt närområde.

Anf. 53 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Jag vill först uppehålla mig litet vid det faktiska förhållandet, där Mats Hellström gör gällande att de kortsiktiga kärnvapnens betydelse håller på att öka f. n. Jag är icke övertygad om att så är fallet. Jag tror snarare att det förhåller sig så att det är kärnvapnen med medelräckvidd som nu får en ökad betydelse i åtminstone den västliga försvarsalliansens doktriner. Vi har också sett hur man, samtidigt med att man modifierar äldre förråd av kärnvapen, drar bort en betydande mängd av de kärnvapen som Mats Hellström talar om. Jag tror att vi kan vara överens om att det inte är där som det stora hotet för ögonblicket ligger.

Sedan till frågan om inspektioner. Mats Hellström säger att det är felaktigt att sätta upp förhandsvillkor. Men det borde vara självklart att någon typ av inspektioner måste ett avtal om kärnvapenfrihet förenas med, och då är det självfallet att vi på svensk sida måste ha en uppfattning i denna fråga.

Jag delar helt uppfattningen – och det redovisade jag i mitt inlägg – att detta är förenat med såväl tekniska som politiska komplikationer av en oerhörd svårighetsgrad. Men just därför finns det anledning att ta upp debatten och att också föra en debatt om de möjliga och omöjliga framkomstvägar som kan finnas på det här området.

I fråga om betydelsen av en kärnvapenfri zon, när det gäller att påverka sannolikheten för att kärnvapen sätts in mot Sverige, så tror jag att den påverkan är nästintill obefintlig.

Antingen har vi ett konventionellt krig, och då – oavsett om det finns en zon eller ej – är sannolikheten för att man tillgriper en första kärnvapeninsats mot Sverige eller någon annan del av området mycket liten. Vi är förhoppningsvis icke ett så centralt mål att det anses motiverat med den förändring av krigets karaktär som en sådan insats skulle innebära.

Eller också har vi ett krigsläge där kärnvapen har satts in i mera centrala områden, t. ex. i Centraleuropa. Då handlar det om en kamp på liv och död mellan de bägge supermakterna, mellan maktblocken, och enligt sovjetisk terminologi mellan de bägge sociala systemen. Jag tror att ett zonarrangemang i det läget inte åstadkommer så värst mycket av återhållsamhet, och det anser väl inte heller Mats Hellström. Det är trots allt intressantare att diskutera zonens inverkan i de skymningslägen som kan bli aktuella, och där är jag något mera skeptisk än vad Mats Hellström förefaller att vara.

Andra vice talmannen anmälde att Mats Hellström anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Nr 99

Onsdagen den
17 mars 1982

Anf. 54 STURE ERICSON (s):

Herr talman! Enligt den ämnesfördelning som vi socialdemokrater gjort mellan oss inför dagens debatt har det fallit på min lott att säga något om utvecklingen i Polen. Men eftersom jag hamnat efter Carl Bildt på talarlistan, tänkte jag också utnyttja tillfället att avsluta med några ord om inriktningen av moderaternas utrikespolitik.

Utrikesdebatt

Förra veckan hade jag ett samtal med den polska militärregimens propagandachef Gornicki, som var här i Stockholm på ett kort besök. Under besöket arbetade han intensivt med svenska massmedia för att föra ut general Jaruzelskis och de andra kommunistiska makthavarnas version av vad som nu sker i Polen.

Även om Gornicki är en rutinerad – och i väst väl orienterad – propagandamakare var det ändå en tämligen pinsam uppgift han hade att fullgöra. Men det säger en del om den polska partiledningens syn på sig själv, att den nu anser tiden mogen att gå till propagandistisk motoffensiv utanför den kommunistiska maktsfären. Det gör man oblygt och med en viss självsäkerhet. Tack vare brutalt våld från polis och militär känner sig den kommunistiska regimen nu åter sitta ganska säkert i sadeln. Vad det gäller är tydligen bara att genom nötande förtalskampanjer mot oppositionen inom och utanför Polen rättfärdiga den egna maktpositionen.

I Polen pågår sedan mer än tre månader en systematisk våldsutövning riktad mot dem som öppet vågar ifrågasätta den kommunistiska regimen. Avsikten är att skrämja till underkastelse.

Vi har hört mycket talas om de ca 5 000 personer som sitter internerade i omkring 50 läger på olika håll i Polen. Det är troligt att de politiskt prominenta, varav flera sitter i lägret Bialowenka utanför Warszawa, behandlas relativt väl rent materiellt. Hur förhållandena är i andra läger vet vi mycket litet om. Det är ledarna för de obundna organisationerna, andra intellektuella och opinionsbildande personer som är internerade.

En annan kategori som råkat illa ut är de åtskilliga tusen polacker som dömts för påstådda brott mot krigstillståndets lagar. Dessa är inte lika kända för omvärlden. De har dömts till mycket hårda straff för småförseelser. Det finns exempel på människor som dömts till åtta års fängelse för påstådd anstiftan till strejk. Att offentligt bära Solidaritets märke kan ge hårda straff. Dessa dömda personer tvingas sitta i de polska fångelser som länge varit ökända för sin dåliga standard.

En tredje kategori som drabbats av krigstillståndet – som ju i praktiken är kommunistpartiets öppna krig mot den överväldigande majoriteten av Polens folk – är alla de som avskedats eller omplacerats. Man uppskattar att kanske 100 000 personer har mist sina arbeten. En del av dessa – kanske hälften – har fått andra jobb, medan de övriga direkt har drabbats av arbetslöshet. Eftersom de sociala förmånerna är direkt knutna till arbetsplatsen, betyder arbetslöshet i Polen rent ekonomiskt en mycket större

katastrof än vad den gör i t. ex. vårt land. Dessa människor som förlorat sina arbeten är också personer som till största delen på ett eller annat sätt varit aktiva inom den oberoende fackföreningsrörelsen.

Det är med dessa tre typer av åtgärder som Jaruzelski och den övriga partiledningen systematiskt söker eliminera Solidaritets topp och bas. Solidaritetsledarna interneras. Man skrämmer människor till tystnad genom arresteringar, razzior och hårda domar. Och genom avskedanden och omflyttningar söker man riva sönder basen för den tidigare oberoende fackliga verksamheten. Syftet är klart. Polens folk skall känna att motstånd är meningslöst och att man bör hålla sig lugn och privatisera hela sitt liv.

Men vi vet ju genom den nyhetsförmedling som den polska regimen inte kan helt kontrollera att än är det polska folket inte kuvat. Genom andra kanaler får vi veta att de ansvariga ledare inom Solidaritet som fortfarande kan ge uttryck för sina åsikter försöker dämpa oorganiserade protester, som kan ge regimen förevändning att sätta in ännu hårdare åtgärder. Många fruktar att en oorganiserad terrorverksamhet från bittra ungdomsgrupper och andra desperata personer skall växa fram senare i vår.

Den fråga som nu allt fler ställer sig är om kommunistregimen någonsin efter augusti 1980 var inställd på att tillåta en oberoende fackförening att existera. Det förefaller alltmer klart att regimen egentligen aldrig tänkt sig att tillåta Solidaritet. Vad det gällde under det dryga år Solidaritet kunde verka var att finna ett lämpligt tillfälle att slå till och återställa den gamla ordningen. Det spel som fördes mellan partiet med dess statliga maktinstrument och Solidaritet visade under höstmånaderna 1981 att man i själva verket inte ville veta av någon oberoende fackförening. Upptrappningen av motsättningarna under veckorna före den 13 december spelade de mer extrema krafterna inom både kommunistpartiet och Solidaritet i händerna.

Denna syn på vad som skett är kanske alltför pessimistisk – den görs ju mot bakgrund av de senaste tre månadernas polska tragedi. Det kan ju ändå inte vara så, att det är omöjligt att steg för steg demokratisera de östeuropeiska samhällssystemen. Det kan ju inte i längden vara så, att den kommunistiska maktapparaten helt kan bortse från vad Polens arbetare anser vara rättvisa krav. Den östeuropeiska kommunismen hotar naturligtvis sin egen existens, om den befäster intrycket att under kommunistiskt styre kan man inte förändra någonting.

Polis och militär kan naturligtvis slå ned på alla dem som kräver rättvisa och demokratiska reformer – men det är knappast troligt att de metoderna ger en lugn och stabil samhällsutveckling. Om det är riktigt att Sovjetunionens ledare i första hand är intresserade av stabilitet och lugn i Östeuropa – då måste man inse att dagens metoder i Polen inte ger det önskade resultatet.

General Jaruzelskis propagandachef major Gornicki var under sitt Stockholmsbesök mycket energisk när det gällde att förtala Solidaritets internerade ledare. Det ingav naturligtvis inte förtroende bland hans västliga åhörare. F. ö. var hans grundläggande argument att Polen veckorna före den 13 december var på väg mot kaos. Beslutet att göra en sorts militärkupp togs

så sent som den 6 december, bedyrade Gornicki. Han beskrev en situation där anarki spred sig inom samhällskroppen. Inga gamla auktoriteter accepterades. Polackernas totala brist på erfarenhet av hur demokrati fungerar gjorde det nödvändigt att införa krigstillstånd, enligt Gornicki.

Vad skall då ske under de närmaste månaderna enligt general Jaruzelskis rådgivare och talesman? Krigstillståndet kommer troligen att hävas, med undantag för militariseringen av ekonomin. Han talade om önskvärdheten av "oberoende" fackföreningar men angav sådana restriktioner för hur de skall tillåtas arbeta, att det står helt klart att vad man avser är fackliga organisationer av traditionell östeuropeisk modell – dvs. osjälvständiga instrument i kommunistpartiets hand. Solidaritets ansvariga ledare kommer uppenbarligen inte att få delta i skapandet av dessa framtida fackliga organisationer. De utspel som gjorts av regimen tyder på att man inte har någon som helst ambition att söka kompromisser. Avsikten är uppenbarligen att få ett definitivt slut på de oberoende och demokratiska fackföreningarna.

Jag gick från samtalet med Gornicki med en obehaglig känsla av att de som nu har makten i Polen är inställda på fortsatt konfrontation med Polens folk. Närmare eftertanke säger dock att general Jaruzelski och de övriga i kommunistpartiets ledning ändå inte kan ha ambitionen att gå till historien som den polska nationens bödlar. De är rimligen intelligenta personer, som vill använda sin makt för att göra något positivt för Polens folk i framtiden.

Vi som försöker analysera de totalitära östeuropeiska regimernas agerande utgår från den logik och de värderingar som är naturliga i våra egna samhällen, och vi kan kanske därför ibland förefalla litet aningslösa – men jag tror ändå att vi skall fortsätta att öppet uttala oss om Polens affärer. Det är ett stöd för alla dem som kämpar för mer demokrati och rättvisa i vårt sydliga grannland.

Svensk arbetarrörelse kommer att fortsätta sitt bistånd till Solidaritet. De polska arbetarnas krav på facklig frihet är ännu långt ifrån kuvat.

När det gäller socialdemokratins allmänna inställning till den europeiska avspänningspolitiken, som ändå måste fortsätta trots bakslag som Polen och Afghanistan, vill jag av tidsskäl hänvisa till ett avsnitt i vår *nedrustningsmotion* 1981/82:527, rubricerat *Avspänningspolitik i Europa en nödvändighet*.

Efter att ha lyssnat till Gösta Bohman på förmiddagen och det replikskifte som följde känner jag mig manad att säga något om moderata samlingspartiets utrikespolitik. Moderaterna är ju snart dubbelt så många som centerpartisterna och folkpartisterna sammantagna. Det betyder att de kommer att totalt dominera den borgerliga sidan i svensk politik även när det gäller utrikespolitiken.

Jag förmodar att Carl Bildt hade haft ett finger med vid författandet av Gösta Bohmans anförande i förmiddags. I varje fall var det Bildt som försåg herr Bohman med argumentlappar under replikskiftet. Det skulle vara av ett visst intresse att höra Carl Bildt själv utveckla sin syn på moderaternas

utrikespolitiska pålitlighet. Det blir väl ändå Bildt snarare än Bohman som under resten av 1980-talet kommer att svara för de moderata ståndpunkterna inom utrikespolitiken. Vi har dessutom på sistone sett Carl Bildt pryva några gånger i utrikesutskottet.

När det gäller de borgerligas syn på varandra i utrikespolitiska frågor bör man observera hur noga centern och folkpartiet har varit att i de två trepartiregeringarna hålla moderaterna så långt borta från UD som möjligt. Då moderaterna drivit någon utrikespolitisk fråga, har det också uppstått problem. Sveriges medlemskap i IDB var en moderat hjärtesak, som skapat avsevärd vånda inom mittenpartierna. Gösta Bohmans försök att påverka ställningstagandet i neutronbombsfrågan ledde till omfattande publicitet. Det har ju inte varit någon större hemlighet att moderaterna egentligen ogillat lagstiftningen om svenska nyinvesteringar i Sydafrika.

Under de senaste månaderna har moderaterna öppet demonstrerat avvikande uppfattningar i centrala utrikespolitiska frågor. Mest påtagligt är det i fråga om den svenska biståndspolitiken. Förslaget att minska vårt bistånd till de fattiga folken med 800 milj. kr. motiveras naturligtvis med statsfinansiella argument. Med i bilden finns också partitaktiska överväganden. Det gäller ju att på alla sätt komma åt folkpartiet. Men grundläggande är att moderaterna vill att den svenska biståndspolitiken skall bli mer lik den biståndspolitik som förs av de stora västliga industriländerna, både när det gäller omfattningen och inriktningen. Typiskt är att moderaterna vill drastiskt reducera anslagen till humanitärt bistånd till Centralamerika – det gäller främst flyktingar från El Salvador – och bistånd till dem som kämpar mot rasistregimen i Sydafrika. Det rör sig om 80 milj. kr. mindre till dessa ändamål.

Liknande politiska överväganden – i provästlig riktning – kommer igen på en rad andra konkreta punkter. Det svenska biståndet skall enligt moderaterna helt enkelt ges en utformning som kan applåderas av Haig och Reagan.

Moderata uttalanden i samband med debatten om en nordisk kärnvapenfri zon anknyter till synpunkter som framförts från NATO-håll.

Bland moderaterna fanns det i början av 1970-talet starka sympatier för ett svenskt medlemskap i EG. Nu blev det ett frihandelsavtal, som har visat sig fungera mycket bra.

Det finns skäl att påminna om vad Olof Palme sade i dag på förmiddagen: "Vi kan konstatera att skälen för att inte söka medlemskap i EG har vuxit i styrka sedan frihandelsavtalet slöts. Medlemsländernas utrikespolitiska samarbete har fördjupats och samordnats. De har faktiskt lyckats bättre där än på det ekonomiska planet."

Men när man läser den moderata partimotionen nr 2018 till årets riksdag är det inte så svårt att förstå att vad moderaterna egentligen vill är att genom ett svenskt medlemskap i EG binda Sverige till den västliga delen av Europa. Typiskt är att partimotionen talar om Europa som bestående av två hälfter – en västlig och en östlig – och ingenting annat.

Det sägs i motionen att under de borgerliga trepartiregeringarna sedan

1976 har det funnits en medveten strävan att fördjupa Sveriges förbindelser med EG. Sedan heter det: "För att markera den ökade politiska vikt som nu läggs vid relationerna, har det beslutats att ett av de två årliga mötena med den blandkommission som finns mellan Sverige och EG skall ske på politisk nivå mellan den svenska regeringen och EG-kommissionen."

Moderaterna anser vidare att det är "av största vikt att Sverige på alla nivåer strävar efter att bygga ut sina kontakter med de olika EG-institutionerna.

I ett längre perspektiv kan det komma att finnas anledning att aktualisera frågan om en närmare svensk anknytning till EG. Då skall självfallet – inom neutralitetens ram – även medlemskap kunna övervägas."

Med tanke på utvecklingen inom EG – där just den politiska samordningen i frågor som gäller säkerhetspolitiken och öst-västmotsättningarna kommit att spela en allt större roll – är denna moderata kursangivelse mycket oroväckande. Hur mycket är moderaternas närmast rituella anslutning till den traditionella svenska neutralitetspolitiken egentligen värd när det verkligen gäller? Är det inte ambitionerna att knyta Sverige så fast som möjligt till det politiska samarbetet inom EG som styr moderaterna?

Moderaterna – med närmare två tredjedelar av de borgerliga väljarna bakom sig – skulle, om tillfälle ges, utan tvivel föra en utrikespolitik som skulle föra oss allt längre bort från vad som varit den traditionella svenska linjen. Mycket tyder på att moderaterna medvetet strävar efter att föra Sverige närmare det västliga maktblocket. Därmed sätter de naturligtvis på ett vårdslöst sätt hela vår säkerhetspolitik i fara och hotar allvarligt att störa stabiliteten i Norden.

Moderaternas utrikespolitik innebär ökade risker för vårt land. När väljarna i höst väljer mellan en borgerlig och en socialdemokratisk regering är moderaternas äventyrliga utrikespolitiska målsättningar en viktig faktor att ta hänsyn till.

Anf. 55 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Efter ett, som jag tyckte, välbalanserat och intressant anförande, som f. ö. i sina principiella delar väl anslöt sig till vad Gösta Bohman tidigare i dag hade att anföra om utvecklingen i Östeuropa, hoppade Sture Ericson in i den svenska valkampanjen och förkunnade att de moderata kraven när det gäller biståndspolitiken, och vår syn på relationerna till den europeiska gemenskapen, hotar neutralitetspolitiken och äventyrar den säkerhetspolitiska stabiliteten i Norden. Hoppet var väl i raskaste laget.

De moderata kraven när det gäller omfattningen och inriktningen av det svenska biståndet är icke nya. De är i sina ekonomiska delar en naturlig följd av den smärtsamma nödvändigheten av att sanera de svenska statsfinanserna. Och det förblir vår uppfattning att detta är ett arbete som kräver insatser över statsbudgetens hela område och att man inte heller kan undanta biståndet från det arbetet. Vi håller fast vid den uppfattningen så mycket mer som det på biståndsområdet finns reservationer som möjliggör detta. Det har de facto inte varit möjligt för biståndsmyndigheterna att på senare år göra av

med alla de pengar som har röstats fram här i kammaren. Därför kommer den neddragning som har föreslagits knappast att få någon mera dramatisk effekt.

När det gäller inriktningen och länderfördelningen av det svenska biståndet är syftet sannerligen inte att det skall applåderas av herrar Haig och Reagan. De moderata motionerna i dessa frågor har återkommit i denna kammare under längre tid än herrar Haig och Reagan har uppträtt på den världspolitiska arenan. Är det några som skulle applådera en inriktning av svenskt bistånd enligt den utformning som vi föreslår så är det snarast det svenska folket.

När det gäller relationerna till EG tycker jag att Sture Ericson högg ordentligt i sten mot bakgrund av det anförande som hans partiordförande Olof Palme höll tidigare i dag. I det underströk han med mycket stor kraft vikten av att på samtliga områden vidareutveckla förbindelserna med EG. Han kritiserade regeringen för att den på en punkt inte tillräckligt hårt har drivit frågor om våra relationer till EG. Jag saknar möjlighet att avgöra om han har rätt eller fel i sin detaljkritik på just den punkten, men det råder ingen tvekan om hans engagemang för fördjupade relationer mellan Sverige och den europeiska gemenskapen. Vi lever i ett mycket starkt beroende av Europa och då i synnerhet Västeuropa. Hälften av vår export går till EG-länderna, och vi är själva nummer tre i storleksordning på listan över EG:s handelspartner. Vi är alltså i mycket hög grad beroende av våra förbindelser med Gemenskapen.

Jag kan f. ö. meddela att valda delar av den sista delen av den här repliken är direkt citat ur Olof Palmes anförande. Det gäller alltså att hålla reda på vad man replikerar på.

Anf. 56 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Detta att moderaterna kräver en minskning av det svenska biståndet med 800 milj. kr. på ett år är ingenting nytt, säger Carl Bildt. Det verkar inte som om Carl Bildt har kommit så långt i sin pryoverksamhet i utrikesutskottet. Detta är helt nytt. Tidigare föreslogs sådana saker bara av herr Åkerlind. Nu har han tydligen fått hela moderata samlingspartiet med sig.

Vi får naturligtvis fortsätta den här biståndspolitiska debatten i början på maj, men låt mig bara konstatera att era förslag om att dra ned 80 milj. kr. på humanitärt bistånd till Centralamerika – det gäller t. ex. flyktingar från El Salvador – och på det humanitära biståndet till Sydafrika är just sådana förslag som Haig och Reagan applåderar.

I fråga om EG finns det väldiga differenser mellan vad Olof Palme sade i förmiddags och vad jag har läst mig till i den moderata partimotionen. Jag citerade för en stund sedan vad Olof Palme sade. Han konstaterade att medlemsländernas utrikespolitiska samarbete har fördjupats och samordnats och att det är på det området som det har skett en utveckling. Det gör, säger Olof Palme, att skälen till att inte söka medlemskap i EG har vuxit i styrka sedan frihandelsavtalet slöts.

Läser man den moderata motionen hittar man där faktiskt en plädering för svenskt medlemskap. Det är i och för sig heller ingenting nytt. Carl Bildt hade kanske inte uppträtt så mycket inom politiken när EG-frågan avgjordes, men läser han historieböckerna skall han finna att hans parti då var väldigt angeläget att komma så nära EG som möjligt.

Det går inte att tyda det moderata agerandet, Gösta Bohmans anförande i förmiddags, en serie ståndpunktstaganden under senare år och nu senast partimotionens text om EG som annat än att moderaterna mycket medvetet strävar efter att föra Sverige närmare det västliga maktblocket. Och det sker på ett ganska systematiskt och mycket vårdslöst sätt, för det sätter naturligtvis hela vår säkerhetspolitik i fara.

Tidigare har vi kunnat nonchalera det därför att moderata samlingspartiet inte har varit så stort. Nu är ni stora, och risken finns att ni kommer att ha två tredjedelar av den borgerliga väljarkåren bakom er i höst. Därför måste vi börja ta er på allvar. Den granskningen får ni finna er i. Det var påtagligt att Carl Bildt i sin replik inte gjorde det minsta lilla försök att bestrida att de citat jag hade var riktiga.

Anf. 57 CARL BILDT (m) replik:

Herr talman! Först helt kort några ord om sparinsatser på u-hjälpsområdet. Det är alldeles riktigt att vi tidigare inte har krävt besparingar på just 800 milj. kr. Detta belopp är nytt, men också det statsfinansiella läget är nytt. Under de tidigare år då vi har motionerat om alternativa budgetar har sparinsatser på biståndsområdet av varierande storlek alltid funnits med. I år är den statsfinansiella krisen sådan att detta belopp har varit aktuellt. Beloppet kommer självfallet att förändras. Men i grunden står vi fast vid att biståndet inte kan undantas från åtgärder som drabbar alla utsatta och icke utsatta grupper i det svenska samhället i övrigt.

Sedan, herr talman, till frågan om EG. Det som Sture Ericson citerade ur den moderata partimotionen var självfallet alldeles riktigt. Vi står vid vartenda ord. Jag har svårt att finna att något av det vi har skrivit är förgripligt. Låt mig erinra Sture Ericson om att den socialdemokratiska regeringen under förhandlingarna 1969 och 1970 sökte vad som då rubricerades såsom nära, omfattande och varaktiga förbindelser mellan Sverige och den europeiska gemenskapen. Låt mig även erinra om att det avtal som blev resultatet låg en bra bit under de krav som den dåvarande svenska regeringen ställde. Låt mig slutligen erinra om att det under lång tid har rått enighet om att vi bör vidareutveckla dessa förbindelser.

Det är alldeles klart att frågan om svenskt medlemskap i EG i dag inte är aktuell. Jag tror inte att den är aktuell vare sig från EG:s eller från Sveriges sida. Men detta gör det så mycket mer angeläget att föra en diskussion om hur vi på olika områden skall vidareutveckla våra förbindelser. Jag tror inte att det tjänar någons intresse att föra en debatt om vad som skall hända i en högst hypotetisk och mycket avlägsen framtid. Vad som kommer att hända i framtiden vet vi ingenting om. Ingenting bör uteslutas, men ingenting bör heller tas för givet. I dagsläget har Sverige ett mycket starkt intresse av så

Utrikesdebatt

nära, omfattande och varaktiga förbindelser med de europeiska gemenskaperna som vi kan uppnå inom ramen för existerande avtal och den neutralitetspolitik som vi för.

Anf. 58 STURE ERICSON (s) replik:

Herr talman! Carl Bildt hänvisar till det statsfinansiella läget. Det är klart att ni gör det. Men vad jag talade om är de utrikespolitiska konsekvenserna av detta. Det är helt klart att vad ni föreslår är en drastisk och mycket radikal omläggning av den svenska biståndspolitiken och en anpassning till vad som gäller för andra västliga industriländer.

Går man sedan in på de delförslag som ni har framlagt, finner man att det är helt klart att denna anpassning är någonting som ni mycket medvetet eftersträvar. Det får då sådana uttryck som att 80 milj. kr. skall tas från humanitärt bistånd till Centralamerika, från hjälpen till flyktingar från El Salvador och från humanitärt bistånd till södra Afrika. Befrielseerörelserna där skall få mindre resurser. Det är just sådant som Haig och Reagan gillar.

När det gäller EG bekräftar Carl Bildt att mina citat är riktiga. Han anser dock att det inte står något förgripligt i partimotionen i denna fråga. Carl Bildt hänvisar till uttalanden som gjorts för mer än tio år sedan. Men då missar han hela poängen. Poängen är ju att det har hänt saker och ting sedan 1969. Detta redovisade Olof Palme. Det har skett en politisk utveckling och en samordning av säkerhetspolitiken och av ståndpunkterna när det gäller konflikter mellan öst och väst, som gör att det i dag är långt ifrån möjligt att med bevarad trovärdighet ens prata om svenskt medlemskap i EG.

Sedan säger Carl Bildt att det inte längre är aktuellt med svenskt medlemskap. Det gäller en "högst hypotetisk och mycket avlägsen framtid". Men vad håller ni då på med i den partimotion som väcktes i slutet av januari? Ni talar ju exakt om detta, nämligen att aktualisera frågan om en närmare svensk anknytning till EG. Då skall "självfallet" – inom neutralitetens ram – även ett medlemskap kunna övervägas.

Sådana vårdslösa ståndpunktstaganden har vi hört väldigt mycket av från det parti som nu är på väg att bli totalt dominerande på den borgerliga kanten. Därför måste vi sätta i gång en debatt om det här. Om ni inte menar vad ni säger och vad ni skriver i era partimotioner, är det ju väldigt väsentligt att få det klarlagt.

Jag uppfattade inte Carl Bildts senaste replik på annat sätt än att han mycket definitivt tar avstånd från vad som står i den egna partimotionen.

Anf. 59 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! Den här långa utrikesdebatten börjar närma sig sitt slut, och den har gjort en genomgång av alla aktuella hot mot världsfreden och de flesta exempel som finns i världen av folkförtryck och ockupation. Jag skall avgränsa mitt anförande till att gälla situationen i den del av världen som hos oss av vissa historiska orsaker har kommit att kallas för Mellanöstern.

Här råder alltså en hotande kris och ett uppenbart hot mot freden. Det

är därför ändå något positivt att utgå ifrån i den regeringsdeklaration som utrikesministern har gett i dag, nämligen konstaterandet att Camp David-avtalet inte har fört oss närmare en lösning av den palestinska frågan, som är och förblir den utdragna krisens kärna. Det är också värt att nämna som ett positivt drag att utrikesministern i dag hävdar, att den israeliska regeringen "på ett alltmera utmanande sätt prövar tålmodet också hos landets vänner". Tyvärr är jag dock inte övertygad om att den beskrivningen är giltig för de mest nitiska "vännerna" inom Ola Ullstens eget parti och ytterligare några ledamöter i kammaren.

Det är ju tyvärr så att det ofta har varit svårt att diskutera frågan om Sveriges hållning till det palestinska folkets strävanden efter nationellt oberoende från en strikt svensk synpunkt. Jag menar därmed att frågan framför allt skulle diskuteras i linje med en svensk tradition att verka för fred och avspänning och ge ett stöd till nationella befrielseströrelser mot kolonialt förtryck.

När man i denna kammare talar för ett svenskt erkännande av PLO som det palestinska folkets enda legitima representant, riskerar man omedelbart att ställas till svars för varje enskild passus i deklamationer och tal från PLO:s sida eller av enskilda PLO-företrädare. Tillåt mig mot den bakgrunden en mycket stillsam fråga: Har det någonsin ställts krav på att Israels regering skall göra officiella avståndstaganden från alla sionistiska uttalanden till förmån för de maximala Eretz Yisrael-kraven på en judisk stat av samma omfattning som kung Davids bibliska rike, för att Sverige skulle erkänna staten Israel?

Och varför skulle inte vi svenskar kunna ta PLO:s övergångsprogram för en palestinsk stat i de nu ockuperade områdena på allvar och godta de uttalanden som på senare tid dock har gjorts från palestinsk sida i den riktningen som representativa? Det är ju trots allt i ett erkännande av palestiniernas rätt till nationellt oberoende och en egen statsbildning som öppningen till reella fredssträvanden skulle kunna ligga.

Det kan förvisso inte ske utan att samtidigt nuvarande israeliska krav på annekteringar av ockuperade områden gendrivs och den israeliska regeringen tvingas att acceptera palestinierna som motpart i fredsförhandlingar. Och då vore ett svenskt bidrag att vi sällar oss till de mer än 100 nationer i världen som har erkänt PLO i denna mening, som det palestinska folkets enda legitima representant. Nästa steg är ju logiskt att internationellt verka för att en palestinsk stat upprättas och att israelisk militär utrymmer de ockuperade områdena.

Tyvärr är i dag utvecklingen på väg åt motsatt håll. För inte så länge sedan annekterades Golanhöjderna – en del av Syrien. Bosättningarna fortsätter att öka på Västbanken, och förtrycket mot den palestinska befolkningen där hårdnar. Tecken tyder på att en israelisk attack mot södra Libanon nu förbereds.

Men om Sveriges regering vill göra en insats för freden i Mellanöstern och verkligen på allvar utgår från tesen att den palestinska frågan är och förblir den utdragna krisens kärna, så måste den ju ansluta sig till internationella

strävanden som går den nuvarande israeliska annexions- och ockupationspolitiken tvärtemot.

Nu säger ju ändå regeringen följande i dagens deklaration:

”Vi stöder självfallet Israels krav på säkra och erkända gränser, men har inte förståelse för landets annekteringar och olagliga bosättningar.”

Det behövde bara tilläggas att den svenska regeringen inte heller har förståelse för Israels olagliga ockupationer, som gång på gång har fördömts av FN:s generalförsamling.

Och går vi då tillbaka steg för steg i historien, så kan vi inte komma fram till någonting annat än att denna statsbildning aldrig har fått några internationellt erkända gränser. Det enda som finns i den vägen är FN:s delningsplan från 1947, och den gränsdragningen har aldrig fastställts internationellt.

Dessutom har vi sedan dess ett folk som till största delen lever i fruktansvärd misär i flyktingläger; resten av detta folk lever under en ockupation med permanent undantagstillstånd. Detta folk är det palestinska folket, som före 1948 utgjorde majoriteten av Palestinas befolkning – det palestinska arabiska folket i etnologisk, språklig och religiös mening.

Det palestinska arabiska folkets dagliga och decennielånga lidande är den materiella realitet som måste lyftas fram som huvudfrågan i denna konflikt. Och mot den bakgrunden måste Israels rätt att leva i fred och säkerhet bringas i rimlig proportion till palestiniernas krav på nationella rättigheter. Då måste vi ställa oss frågan, hur stor del av Palestina med omgivning som kan tänkas vinna internationellt erkännande för den fortsatta israeliska statsbildningen. Det är otänkbart att en strävan till en framkomlig internationell lösning skulle kunna utgå från det som i dag är resultatet av återkommande erövringskrig. Så om den svenska regeringen nu verkligen vill leva upp till sin deklaration att palestinierna måste få rätten att om de så vill upprätta en egen stat, men att detta inte får inkräkta på Israels rätt att leva i fred och säkerhet – ja, då måste den i första hand ta itu med den reella situationen med ockupation och annekteringar. Det är ju inte aktuellt med något hot mot det militärt överlägsna, USA-stödda Israel. Det är ju i dag det palestinska folket som hotas av utplåning.

Det är ju inte det förpinade palestinska flyktingfolket som skapar instabilitet i Egypten eller ligger bakom och styr feodala arabiska staters utrikespolitik. Det har långt ifrån varit entydigt att de omgivande arabiska staterna har solidariserat sig med de palestinska frihetssträvandena. Konfliktbildningen och fredshoten i området är betydligt mer komplicerade än en reducering till en arabisk-judisk konflikt ger vid handen. Någon konflikt mellan religioner dominerar ju alls inte i Mellanöstern; de ekonomiska faktorerna med kampen om oljan är däremot en ledtråd, om vi vill försöka förstå problemen. Men just för att det palestinska folket inte skall ställas tillbaka i denna komplicerade situation, så är det ju i ett stöd till PLO och palestiniernas kamp för nationellt oberoende som en väg till konstruktivt fredsarbete finns.

I Ola Ullstens deklaration betecknas säkerhetsrådets resolutioner 242 och 338 som grundläggande, om än ofullständiga. I resolution 242 av den 22

november 1967 betonas ju klart otillåtligheten i förvärv av landområden genom krig, och där fastställs att upprättandet av en rättvis och varaktig fred i Mellersta Östern bör inbegripa tillämpningen av principen om tillbakadragande av Israels väpnade styrkor från områden som ockuperats i den aktuella konflikten. Resolution 338 upprepar den tidigare resolutionens krav; den antogs efter oktoberkriget 1973.

Men varför inte också beakta generalförsamlingens resolutioner 3236 och 3237 från den 22 november 1974? I de resolutionerna bekräftas det palestinska folkets oförytterliga rättigheter i Palestina, inkluderande rätten till självbestämmande utan yttre inblandning och rätten till nationellt oberoende och suveränitet. Där erkänns att det palestinska folket är en huvudpart för upprättandet av en rättvis och varaktig fred i Mellanöstern. Och i dessa resolutioner erkänns uttryckligen PLO.

Skillnaden mellan generalförsamling och säkerhetsråd är ju den att i säkerhetsrådet kan i det här fallet USA utöva ett avgörande inflytande. I andra sammanhang är det Sovjet som använder säkerhetsrådet för avgörande inflytanden. I samtliga fall avgör oftast en stormakt att en internationell lösning av en konflikt bromsas, därför att denna lösning strider mot stormaktsintressen. Det innebär en problematik. Men den problematiken bör inte avhålla Sverige från att driva en aktiv fredsbevarande internationell politik. För det är väl inte så illa ställt att Sveriges regering och Sveriges utrikesminister stillatigande böjer sig för några stormaktsintressen i Mellanöstern? Inte anser väl Sveriges regering att USA har några beaktansvärda intressen i denna del av världen, så långt bort ifrån USA:s gränser? Inte utgör väl det fattiga palestinska folket något hot mot USA:s säkerhet?

Det är väl ändå så, att Sveriges alliansfria regering helt bortser från imperialistiska krav och stormakters argument för inblandning? Så har ju ändå skett i fråga om Afghanistan. Om Sverige säger att Sovjet inte har i Afghanistan att göra, har vi väl precis lika starka skäl att säga att USA inte har i Palestina att göra. Med all rätt kan vi hävda att Sovjet inte bör blanda sig i Polens inre angelägenheter. Men varför tiger vi om USA:s faktiska roll i Mellanöstern?

Sedan är det en helt onödig liten passus i deklarationen att säga att palestinierna "om de så vill" måste få rätten att upprätta en egen stat. Palestinierna har i årtal klart sagt ifrån i denna fråga, lika väl som så många andra folk i världen. Vi utgår t. ex. utan tvekan från att Namibias folk vill upprätta en egen stat och driva bort de sydafrikanska ockupanterna. Inte väntar vi väl på att det skall hållas val i Namibia i nuvarande krigstillstånd innan vi tror på Namibias folk? Lika otvetydigt är det med palestiniernas krav på en egen stat.

Herr talman! Den officiella svenska attityden har förvisso gjort framsteg under de senaste åren i synen på Mellanösternkonflikten. I höstas konstaterade utrikesutskottet att Camp David har svagheter som har blivit alltmer uppenbara. I dag säger utrikesministern i regeringens deklaration att Camp David inte har fört oss närmare en lösning av den palestinska fråga som är och förblir den utdragna krisens kärna. Utrikesministern säger i dag

t. o. m. att den israeliska regeringen på ett alltmer utmanande sätt prövar tålamodet också hos landets vänner.

Men allttjämt kännetecknas de officiella svenska deklarationerna av påtaglig vaghet och luddighet när det gäller Mellanöstern. Detta är framför allt beklagligt mot bakgrund av det överhängande hot mot freden som den israeliska aggressionen och terrorn i dag innebär.

Evert Svensson tog på ett välgörande konstruktivt sätt upp det aktuella invasionshotet mot södra Libanon och nödvändigheten av ett svenskt handlande i fredens intresse. Han slog också fast PLO:s ofrånkomliga och avgörande roll för en tänkbar fredlig lösning. Det är en linje som den svenska regeringen skulle kunna handla efter: att verka för förhandlingar med deltagande av PLO som palestiniernas företrädare. Det var också viktigt att Evert Svensson redogjorde för sina bestämda intryck av samtal med ledande företrädare för PLO. Jag har kommit till samma uppfattning efter att noga ha lyssnat på vad PLO:s företrädare faktiskt säger när jag har deltagit i två internationella konferenser om Palestina under de senaste åren.

Det ser faktiskt ut som en möjlighet att uppnå en bred svensk enighet om målen för ett aktivt fredsarbete och stöd för det palestinska folkets nationella rättigheter. Det som ännu tyvärr saknas är en regering som klart för en sådan politik.

Anf. 60 RUNE TORWALD (c): 4

Herr talman! Under juli månad 1977 hade jag tillfälle att under någon vecka besöka bl. a. Moskva. Jag fick därvid tillfälle att personligen sammanträffa med ett antal judiska s. k. refuseniks, dvs. personer som vid upprepade tillfällen vägrats utvandra till Israel. Jag skulle här något vilja kommentera dessa kontakter med refuseniks och vad som sedan hänt några av dem.

För mig var det en lika förvånande som upprörande upplevelse att finna att ett stort och mäktigt land som Sovjetunionen inte respekterade de mänskliga rättigheter som fastlagts i bl. a. FN-konventioner och Helsingforsöverenskommelsen.

Cybernetikern Victor Brailovsky och hans hustru, forskaren Irina och deras två barn hade redan 1977 i mer än fem år vägrats utresetillstånd till Israel. Som en effekt av ansökan om utvandringstillstånd hade båda makarna avskedats från sina forskarbefattningar. De utsattes för många och efter hand allt fränare trakasserier från myndigheternas sida, när de för att vidmakthålla sin vetenskapliga kapacitet i sitt hem anordnade seminarier med bl. a. utländska, vetenskapliga gästföreläsare. I höstas dömdes Victor Brailovsky till mångårig intern förvisning och lever nu skild från sin familj i den lilla orten Beineu i Kazakstan.

Jag träffade någon dag senare Ida Nudel, som hade en syster i Israel till vilken hon blivit inbjuden att utvandra. Ida Nudel hade under många år ägnat nästan all ledig tid åt att upprätthålla kontakten mellan anhöriga och dem som avtjänade straff i olika sibiriska eller andra koncentrationsläger. Genom att noggrant studera de sovjetiska lagarna hade hon konstaterat att fångarna

egentligen hade ganska många rättigheter, men att lägerledningarna alltför ofta satte sig över lagen. Efter hänvändelser från Idas sida till högre instanser hade hon vid många tillfällen lyckats hjälpa fångarna till deras rätt till bl. a. brevkontakt med anhöriga. Verksamheten gjorde henne känd under smeknamnet "fångarnas ängel".

Efter hand blev myndigheterna så irriterade över hennes arbete att de på allt sätt sökte stoppa henne eller i vart fall försvåra hennes arbete till fångarnas förmån. Hon hade därför funnit det närmast meningslöst att försöka fortsätta och i stället begärt tillstånd att få utvandra för att förena sig med sin systers familj i Israel. Sedan hon förvägrats detta under några år tillgrep hon utvägen att från sitt bostadsfönster hänga ut en banderoll, där hon begärde att myndigheterna äntligen skulle låta henne lämna Sovjet. Detta betraktade domstolen såsom "antisovjetisk och ovänlig handling" och för den dömdes hon till ett flerårigt förvisningsstraff.

Det borde vara ett observandum för våra svenska kommunister, som tror på lyckan av ett socialistiskt styre, att en så modest demonstration som denna anses straffbar.

Ida Nudel har därför under snart tre år tvingats att leva i armod i den lilla sibiriska staden Krivosheino. Hennes strafftid löper dock ut nu den 20 mars 1982. Enligt de senaste uppgifter som jag har fått kommer hon att frisläppas den 25 mars, dvs. torsdag i nästa vecka. Jag vill därför ta tillfället i akt att enträget vädja till berörda sovjetiska myndigheter, men även till svenska myndigheter, att göra allt för att Ida Nudel så snabbt som möjligt får sitt utvandringstillstånd och äntligen ges möjlighet att förena sig med sin syster och hennes familj.

Den blide och försynte forskaren och naturälskaren Vladimir Slepak tillhörde också den grupp som jag träffade 1977. Hans förhållanden har i stort sett liknat familjen Brailovskys. Vid samma tidpunkt som Ida Nudel hängde även han ut en banderoll från sitt fönster och begärde att äntligen få lämna Sovjetunionen. Han avtjänar nu också ett mångårigt förvisningsstraff i den lilla sibiriska orten Tsogto-Khangil. Även hans strafftid bör snart vara ute, och även i detta fall vädjar jag till myndigheterna i Sovjet att äntligen ge honom och hans familj det utvandringstillstånd som de väntat på i ca tio år. Han sade bl. a. till mig: "Jag älskar det ryska folket och den ryska naturen, men likafullt längtar jag efter att få utöva min religion i mitt andliga hemland – Israel!" Måtte han snart få sin önskan uppfylld!

Herr talman! Jag menar att om de sovjetiska myndigheterna – gärna efter vädjanden även från svenska UD etc. – äntligen låter Ida Nudel, Vladimir Slepak och Victor Brailovsky med familjer utvandra till Israel, så är detta inte ett tecken på svaghet. Nej, det vore i stället ett tecken på att Sovjetunionen nu är starkt nog att gentemot sina invånare kunna respektera de mänskliga rättigheter som man i FN och Helsingfors har lovat att respektera. Detta skulle än mer understrykas, om man vidtog samma åtgärd för Anatoly Shcharansky, som snart avtjänat fyra år av sitt tioåriga straff för "baktalande" av det sovjetiska samhället. Hans hustru Natalja väntar sedan mer än fem år otåligt på hans ankomst till Israel. Enligt uppgift utsätts han nu för en

sådan behandling i fängelset att hans liv och hälsa äventyras. Här måste de ryska myndigheterna agera för en snabb rättelse.

I detta anförande instämde Sven Johansson (c).

Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

5 § Anmäldes och bordlades

Propositionerna

1981/82:123 Samordnad datapolitik

1981/82:146 Ändring i utlänningslagen (1980:376), m. m.

6 § Anmäldes och bordlades

Redogörelse

1981/82:17 Styrelsens för Stiftelsen Riksbankens jubileumsfond berättelse över fondens verksamhet och förvaltning under år 1981

7 § Anmäldes och bordlades

Motionerna

1981/82:2192 av *Arne Fransson m. fl.*

1981/82:2193 av *Olle Grahn*

Säkerhets- och försvarspolitiken samt totalförsvarets fortsatta utveckling (prop. 1981/82:102)

1981/82:2194 av *Ingvar Svanberg m. fl.*

1981/82:2195 av *Lars Werner m. fl.*

Lag om styrelserepresentation för samhället i vissa stiftelser (prop. 1981/82:112)

1981/82:2196 av *Ingvar Svanberg m. fl.*

Ändring i aktiefondslagen (1974:931), m. m. (prop. 1981/82:116)

1981/82:2197 av *Gunnar Biörck* i Värmdö

Ändringar i sjukförsäkringen m. m. (prop. 1981/82:144)

1981/82:2198 av *Gunnar Biörck* i Värmdö

Ändrat huvudmannaskap för akademiska sjukhuset i Uppsala, m. m. (prop. 1981/82:145)

8 § Anmäldes och bordlades

Skatteutskottets betänkande

1981/82:45 Vissa skatter och avgifter på energi m. m. (prop. 1981/82:100) (förnyad behandling)

Onsdagen den
17 mars 1982

Meddelades att följande frågor framstälts

den 17 mars

Meddelande om
frågor

1981/82:306 av *Eva Winther* (fp) till industriministern om sysselsättningen i malmfältskommunerna:

LKAB:s styrelse har fattat beslut om att varsla 900 anställda om uppsägning. Med anledning av detta vill jag fråga industriministern:

Vilka möjligheter ser industriministern att mildra verkningarna av detta beslut?

Kommer industriministern att vidta några åtgärder?

1981/82:307 av *Rune Torwald* (c) till socialministern om skäligt rådrum för svar vid ifrågasatt avvikelse från arbetsgivaruppgift:

Den 23 december 1981 erhöll en f. d. egenföretagare i Göteborgstrakten från riksförsäkringsverket en "Ifrågasatt avvikelse från arbetsgivaruppgift" för år 1976. I en bilaga angavs bara att det rörde sig om en dom som avkunnats i länsrätten den 24 oktober 1980 och som gällde en person född 1939 samt arbetets art, lönesummor etc. Företagaren fick också tillfälle att inom 14 dagar inkomma med yttrande. Den aktuella tjänstemannen var ej anträffbar förrän efter helgerna. Efter telefonkontakt översändes en fotokopia av domen.

Innan den revisor, som varit behjälplig med bokföring och deklaration, hann gå igenom bokföring m. m. för det aktuella året, fattade riksförsäkringsverkets avgiftsbyrå den 21 januari 1982 beslut i enlighet med den ifrågasatta avvikelserna. I sammanhanget bör kanske också noteras, att den f. d. egenföretagaren inte heller på något sätt kontaktats eller underrättats om länsrättens tidigare återopade dom, där taxeringsintendenten i en bilaga anfört: "I realiteten synes A... få anses varit anställd hos B..., trots att han haft firma inregistrerad sedan början av 1970-talet." Detta kan inte få vara en normal handläggningsform för denna typ av ärenden. Vederbörande företagare måste få rimligt rådrum för utredning och svar, innan riksförsäkringsverket fattar sitt beslut.

Vilka åtgärder ämnar statsrådet vidta för att ge en på angivet sätt "åtalad" företagare bättre möjligheter till utredningar och argumentation i sak, innan beslut fattas i ärendet?

1981/82:308 av *Stina Andersson* (c) till jordbruksministern om reducering av minkstammen i skärgården:

Minken har inplanterats till Europa och förekommer sedan 1940-talet i förvildat tillstånd tämligen allmänt i Sverige, från Blekinge till Västerbotten. Minken förekommer i förvildat tillstånd också i Stockholms skärgård, där den utgör ett stort hot mot bl. a. fågellivet.

Nr 99

Onsdagen den
17 mars 1982

*Meddelande om
frågor*

Skärgårdsbefolkningen har stora problem med vildminken inom sitt område. Vad befolkningen efterfrågar är hjälp med att försöka utrota eller åtminstone minska stammen i skärgården.

Med anledning av det anförda vill jag ställa följande fråga till jordbruksministern:

Är jordbruksministern beredd medverka till att skärgårdsbefolkningen kan få hjälp med reducering av minkstammen i skärgården?

1981/82:309 av *Kerstin Ekman* (fp) till justitieministern om åtal för s. k. taxismitning:

Åklagarmyndigheten i Göteborg har beslutat att ej väcka åtal i ett ärende gällande "taxismitning". Motiveringen till detta är att åtal ej är påkallat från allmän synpunkt. Om åtalseftergift ges i flera fall, är risken stor att den skärpning av grunderna för åtalseftergift som riksdagen uttalade sig för vid lagens tillkomst inte blir effektiv.

Avser justitieministern att föreslå skärpning av reglerna för beslut om underlåtenhet att väcka åtal vid s. k. taxismitning?

10 § Kammaren åtskildes kl. 17.52.

In fidem

SUNE K. JOHANSSON

/Solveig Gemert